T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÂŞIK PAŞA'NIN GÂRİB-NÂME İSİMLİ MESNEVİSİNDE KELİME GRUPLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEHER KÖKSAL

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ANKARA, 2021

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÂŞIK PAŞA'NIN GÂRİB-NÂME İSİMLİ MESNEVİSİNDE KELİME GRUPLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEHER KÖKSAL

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı

PROF. DR. AKARTÜRK KARAHAN

ANKARA, 2021

ONAY SAYFASI

Seher KÖKSAL tarafından hazırlanan "ÂŞIK PAŞA'NIN GÂRİB-NÂME İSİMLİ MESNEVİSİNDE KELİME GRUPLARI" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı	**Kurumu**	**İmza**
Danışman Prof. Dr. Akartürk KARAHAN	AYBÜ/İTBF/TDE	
Jüri Üyesi Prof. Dr. Funda TOPRAK	AYBÜ/İTBF/TDE	
Jüri Üyesi Doç. Dr. Aysun DEMİREZ	Hacı Bayram Veli Üniversitesi/ Edebiyat Fakültesi/ ÇTL	

Tez savunma tarihi: 30.06.2021

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Unvan Adı Soyadı

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olantüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Tarih: 30.06.2021

İmza

Adı SOYADI: Seher KÖKSAL

TEŞEKKÜR

Çalışmanın başından sonuna kadar desteğini esirgemeyen, her zaman anlayışlı, hoşgörülü ve yardımsever olan değerli danışman hocam Prof. Dr. Akartürk KARAHAN'a,

Üniversite tercihlerim sırasında Türk dili ve edebiyatı bölümünü yazmam konusunda ısrarcı davranan değerli hocam Ayşegül GÖZEL'e,

Türk dili ve edebiyatını sevmeme vesile olan Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümündeki bütün hocalarıma,

Tezin yazım aşamasında sürekli destek olan, fikirlerini benden esirgemeyen canım dostum Hilal AÇAN'a,

Anneme, babama ve iki gözüm olan iki ablama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Âşık Paşa'nın Garib-nâme İsimli Mesnevisinde Kelime Grupları

Bu çalışmadaki amaç, Türk dilinin önemli yadigârlarından Garib-nâme'de kelime gruplarını araştırmaktır. Çalışmada, Âşık Paşa'nın Garib-nâme isimli eserinin ilk bin beyitinde kelime grupları incelenmiştir.

Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın amacından, yönteminden ve sınırlılıklarından bahsedilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde ilk olarak 14. yüzyılda Anadolu'nun tarihî, sosyal ve edebî panoramasından bahsedilmiştir. Daha sonra Eski Anadolu Türkçesi'nin tanımı yapılmış, Eski Anadolu Türkçesi'nin nasıl oluştuğundan ve dönemlerinden bahsedilmiştir. Son olarak, Âşık Paşa'nın hayatı ve edebî kişiliği ve Garib-nâme hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde kelime grupları ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu aşamada, kelime grupları araştırılmış, alanın otoriteleri tarafından yapılan tanımlara ve sınıflandırmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümü ise Garib-nâme'de tespit edilen kelime grupları oluşturmaktadır. Sonuçtan ve kaynaklardan bahsedilerek çalışma noktalandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Paşa, Eski Anadolu Türkçesi, Garib-nâme , Kelime Grupları.

ABSTRACT

Word Groups in Âşık Pasha's Masnavi Named Garib-nâme

The aim of this study is to search the word groups in Garib-nâme, one of the important heirlooms of the Turkish language. In the study, word groups in the first thousand couplets of Âşık Pasha's work named Garib-nâme were examined.

The study consists of 3 parts. In the introduction, the aim, method and limitations of the study are mentioned. In the first part of the study, the historical, social and literary panorama of Anatolia in the 14th century is mentioned. Then, the definition of Old Anatolian Turkish was made, how the Old Anatolian Turkish was formed and its periods were mentioned. Finally, detailed information is given about the life and literary personality of Âşık Pasha and Garib-nâme. In the second part, there is information about word groups. At this stage, word groups were researched, definitions and classifications made by the authorities of the field were included. The third part consists of the word groups determined in Garib-nâme. The study was concluded by mentioning the result and the sources.

Keywords: Âşık Pasha, Garib-nâme, Old Anatolian Turkish, Work Groups.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI .....
BEYAN .....
TEŞEKKÜR .....
ÖZET .....
ABSTRACT .....
İÇİNDEKİLER i
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ viii
TABLOLAR DİZİNİ ix
GİRİŞ 1
1. BÖLÜM 2
1.1. 14.Yüzyıl Anadolusuna Kısa Bir Bakış 2
1.1.1. Siyasi ve Sosyal Durum 2
1.1.2. Edebî Durum 4
1.2. Eski Anadolu Türkçesi 5
1.2.1. Batı Türkçesi 5
1.2.2. Eski Anadolu Türkçesi 7
1.2.2.1.Eski Anadolu Türkçesi'nin Oluşumu 7
1.2.2.2. Eski Anadolu Türkçesi'nin Dönemleri 9
1.3. Âşık Paşa ve Garib-nâme 20
1.3.1. Âşık Paşa'nın Hayatı 20
1.3.2. Âşık Paşa'nın Eserleri 27
1.3.2.1.Garibnâme 27
1.3.2.2. Fakr-nâme 30
1.3.2.3.Vasf- Hâl 30
1.3.2.4. Kimyâ Risâlesi 30
1.3.2.5. Hikâye 31
1.3.2.6. Risâle-i fi Beyani's Sema 31
1.3.2.7. Elif-Nâme 31
1.3.2.8. Fürkat-Nâme 31
1.3.2.9. Tasavvuf Risâlesi 32
1.3.2.10.Risâle-i Âşık Paşa 32

1.3.2.11. Şiirler 32
2.BÖLÜM 33
2.1. Kelime Grubunun Tanımı 33
2.2. Kelime Gruplarının Özellikleri 35
2.3. Kelime Gruplarının Çeşitleri 36
2.3.1. İsim Tamlaması 36
2.3.2. Sıfat Tamlaması 40
2.3.3. Sıfat- Fiil Grubu 42
2.3.4. İsim- Fiil Grubu 44
2.3.5. Zarf- Fiil Grubu 46
2.3.6. Tekrar Grubu 48
2.3.7. Edat Grubu 51
2.3.8. Bağlama Grubu 52
2.3.9. Unvan Grubu 54
2.3.10. Birleşik İsim Grubu 55
2.3.11. Ünlem Grubu 56
2.3.12. Sayı Grubu 57
2.3.13. Birleşik Fiil Grubu 59
2.3.14. Kısaltma Grupları 63
3.BÖLÜM / İNCELEME 67
3.1. İsim Tamlamaları 67
3.1.1. Belirtili İsim Tamlamaları 67
3.1.1.1. İki Kelimeden Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları 67
3.1.1.2. Üç ve Daha Fazla Kelimeden Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları 71
3.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları 75
3.1.2.1. İki Kelimeden Oluşan Belirtisiz İsim Tamlamaları 75
3.1.2.2. Üç ve Daha Fazla Kelimeden Oluşan Belirtisiz İsim Tamlamaları 76
3.2.Sıfat Tamlamaları 79
3.2.1. İki Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları 79
3.2.2. Üç ve Daha Fazla Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları 80
3.2.2.1. Tamlananı Arapça Tamlama Olan Sıfat Tamlamaları 80
3.2.2.2. Tamlananı Farsça Tamlama Olan Sıfat Tamlamaları 80
3.2.2.3. Tamlananı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları 81

3.2.2.4. Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması 82
3.2.2.5. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları..... 83
3.2.2.6. Tamlayanı Sıfat Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması 84
3.2.2.7. Tamlayanı Zarf Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması..... 85
3.2.2.8. Tamlayanı Kısaltma Grubu Olan Sıfat Tamlaması..... 85
3.2.2.10. Tamlayanı İsim Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması..... 86
3.2.2.11. Tamlayanı İsim Fiil Olan Sıfat Tamlaması..... 87
3.2.2.12. Tamlayanı Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlaması 87
3.2.2.13. Tamlananı Arapça Terkib Olan Sıfat Tamlaması 88
3.2.2.14. Tamlayanı Edat Grubu Olan Sıfat Tamlaması 88
3.2.2.15. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlaması 88
3.2.2.16. Tamlayanı Sıfat Fiil Olan Sıfat Tamlaması..... 89
3.2.2.17. Tamlananı Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlaması..... 89
3.2.2.18. Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlaması Grubu Olan Sıfat Tamlaması..... 90
3.3. Sıfat Fiil Grubu..... 90
3.3.1. “-An” Eki İle Yapılan Sıfat Fiil Grupları..... 90
3.3.2. “-mIş” Eki İle Yapılan Sıfat Fiil Grupları..... 91
3.3.3. “-dIk” Eki İle Yapılan Sıfat Fiil Grupları 92
3.3.4. “-AsI ” Eki İle Yapılan Sıfat Fiil Grupları..... 93
3.4. İsim Fiil Grubu 93
3.4.1. “mAk” Eki İle Yapılan İsim Fiil Grubu..... 93
3.4.2. “-mAklIk” Eki İle Yapılan İsim Fiil Grubu..... 94
3.5. Zarf Fiil Grubu 95
3.5.1. “Up-” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları..... 95
3.5.2. “-A” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları..... 96
3.5.3. “-ken” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları..... 97
3.5.4. “-madın” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları..... 97
3.5.5. “-IçAk” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları..... 98
3.5.6. “-InCA” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları..... 98
3.5.7. “-UbAn ” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları..... 99
3.6.Tekrar Grubu 100
3.6.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grupları 100
3.6.2. Unsurları Eş/ Yakın Anlamlı Olan Tekrar Grupları 101

3.6.3. Unsurları Zıt Anlamlı Olan Tekrar Grupları 101
3.6.4. Unsurları Çekim Eki Alan Tekrar Grupları 103
3.7.Edat Grubu 104
3.7.1. "İle" İle Oluşan Edat Grupları 104
3.7.2. "Sonra" İle Oluşan Edat Grupları 105
3.7.3. "Üzeri" İle Oluşan Edat Grupları 105
3.7.4. "+çA" Eki ile Oluşan Edat Grupları 106
3.7.5. "Birle" Edatı ile Oluşan Edat Grupları 107
3.7.6. "Çün, Çünan, İçün" Edatı ile Oluşan Edat Grupları 107
3.7.7. "Karşu" Edatı ile Oluşan Edat Grupları 108
3.7.8. "+rA" Yönelme Hāl Eki ile Oluşan Edat Grupları 108
3.7.9. "gibi" Edatı İle Oluşan Edat Grupları 109
3.7.10. "berü" Edatı İle Oluşan Edat Grupları 110
3.7.11. "Göre" Edatı İle Oluşan Edat Grupları 111
3.7.12. "Değin " Edatı İle Oluşan Edat Grupları 111
3.7.13. "Kadar " Edatı İle Oluşan Edat Grupları 111
3.8.Bağlama Grubu 111
3.8.1. Tek Bağlama Edatı İle Oluşan Bağlama Grupları 111
3.8.1.1. "ve, vü, u, ü" İle Yapılan Bağlama Grupları 111
3.8.1.2. "ile" İle Yapılan Bağlama Grupları 112
3.8.1.3. "dahı" İle Yapılan Bağlama Grupları 113
3.8.1.4. "Birle" İle Yapılan Bağlama Grupları 114
3.8.2. Aynı Bağlama Edatının Tekrarı İle Oluşan Bağlama Grupları 114
3.8.2.1. "ne....ne" İle Yapılan Bağlama Grupları 114
3.8.2.2. "geh... geh" İle Yapılan Bağlama Grupları 114
3.8.2.3. "hem... hem" İle Yapılan Bağlama Grupları 115
3.8.2.4. "kim....kim/i" İle Yapılan Bağlama Grupları 116
3.8.2.5. "ger....ger" İle Yapılan Bağlama Grupları 117
3.8.3. İki Farklı Bağlama Edatı İle Yapılan Bağlama Grupları 118
3.9. Ünlem Grubu 119
3.10. Sayı Grubu 120
3.11. Birleşik Fiil Grubu 121
3.11.1. İsim + Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller 121

3.11.1. 1. Kıl- Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 121
3.11.1. 2. Ol - Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 122
3.11.1.3. “İt- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 123
3.11.1.4. “Dir- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 124
3.11.1.5. “Buyur- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 125
3.11.1.6. “Eyle- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 125
3.11.1.7. “Ur- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 126
3.11.1.8. “Kop- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 127
3.11.1.9. “Sal- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 128
3.11.1.10. “Dur-” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 128
3.11.1.11. “Gel-” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 129
3.11.1.12. “Dut-” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 130
3.11.1.13. “Sun-” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 131
3.11.1.14.“Vir-” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 131
3.11.1.15.“İr-” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 132
3.11.1.16. “Düz- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 133
3.11.1.17.“kul-” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller 133
3.11.1.18. “Al-” Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller 133
3.11.1.20. “Sür-” Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller 133
3.11.1.21. “Harca-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller 134
3.11.1.22. “Düş-” Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller 134
3.11.1.23. “Kal-” Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller 134
3.11.1.24. “Bul-” Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller 135
3.11.1.25. “Dök-” Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller 136
3.11.1.26. “Aç-” Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller 137
3.11.1.27. “Bil-” Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller 137
3.11.1.28. “Var-” Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller 137
3.11.1.29. “İn-” Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller 138
3.11.1.30. “Birik-” Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller 138
3.11.1.31. “Götür-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller 138
3.11.1.32.“Bırak-” Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller 138
3.11.1.33. “Dön-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 139
3.11.1.34. “Dile-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 139

3.11.1.35. “Gir-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 139
3.11.1.36. “Dart-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 139
3.11.1.37. “Getir-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 139
3.11.1.38. “Değ-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 140
3.11.1.39. “Yol-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 140
3.11.1.40.“Ko-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 140
3.11.1.41. “Güt-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 140
3.11.1.42. “Bak-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 140
3.11.1.43. “Say-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 141
3.11.1.44. “Kov-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 141
3.11.1.45. “Geç-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 141
3.11.1.46. “Kar-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 141
3.11.1.47. “Çık-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 141
3.11.1.48. “Koş-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 141
3.11.1.49. “Bile-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 141
3.11.1.50. “Bas-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 142
3.11.1.51.“Ut-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller 142
3.11.2. Fiil+Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller 142
3.12. Kısaltma Grubu 143
3.12.1. İsnat Grubu 143
3.12.2. Yükleme Grubu 144
3.12.3. Yönelme Grubu 144
3.12.4. Bulunma Grubu 145
3.12.5. Uzaklaşma Grubu 145
3.12.6. “+dAn, +A” Eki İle Oluşan Kısaltma Grupları 146
SONUÇ 148
KAYNAKLAR 151
TABLOLAR 156
Tablo 1. Garibnâme’de kelime gruplarının dağılımı ve sayısı 156
Tablo 2. İsim tamlaması grubunun dağılımı 156
Tablo 3.Belirtili isim tamlamasının dağılımı 157
Tablo 4.Belirtisiz isim tamlaması grubunun dağılımı 158
Tablo 5.Sıfat tamlaması grubunun dağılımı 159

Tablo 6. İsim fiil grubunun dağılımı 161
Tablo 7.Sıfat fiil grubunun dağılımı 161
Tablo 8. Zarf fiil grubunun dağılımı 161
Tablo 9. Tekrar grubunun dağılımı 161
Tablo 10. Edat grubunun dağılımı 162
Tablo 11. Bağlama grubunun dağılımı 162
Tablo 12. Birleşik fiil grubunun dağılımı 163
Tablo 13. Kısaltma grubunun dağılımı 163

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

a.b.	ara başlık
b.f.g.	Birleşik Fiil Grubu
b.g.	Bağlama Grubu
bkz.	Bakınız
bsiz.i.t.g.	Belirtisiz İsim Tamlaması Grubu
btili.i.t.g.	Belirtili İsim Tamlaması Grubu
e.g.	Edat Grubu
i.f.g.	İsim Fiil Grubu
k.g.	Kısaltma Grubu
s.	Sayfa
s.f.g.	Sıfat Fiil Grubu
s.g.	Sayı Grubu
s.t.g.	Sıfat Tamlaması
set.	Siteye Erişim Tarihi
TDK	Türk Dil Kurumu
t.g.	Tekrar Grubu
ü.g.	Ünlem Grubu
vb.	Ve benzeri
z.f.g.	Zarf Fiil Grubu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Garibnâme'de kelime gruplarının dağılımı ve sayısı 156
Tablo 2. İsim tamlaması grubunun dağılımı 156
Tablo 3.Belirtili isim tamlamasının dağılımı 157
Tablo 4.Belirtisiz isim tamlaması grubunun dağılımı 158
Tablo 5.Sıfat tamlaması grubunun dağılımı 159
Tablo 7.Sıfat fiil grubunun dağılımı 161
Tablo 8. Zarf fiil grubunun dağılımı 161
Tablo 9. Tekrar grubunun dağılımı 161
Tablo 10. Edat grubunun dağılımı 162
Tablo 11. Bağlama grubunun dağılımı 162
Tablo 12. Birleşik fiil grubunun dağılımı 163
Tablo 13. Kısaltma grubunun dağılımı 163

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Bu tezde Garib-nâme'nin ilk bin beyitinde kelime grupları araştırılmıştır. Garib- nâme, Eski Anadolu Türkçesi ürünüdür. Eski Anadolu Türkçesi Dönemi üzerinde yapılan her çalışma kıymetlidir. Bilindiği üzere bu dönem, Türkiye Türkçesinin tarihte dayandığı yazı dilidir. Eldeki çalışma ile Türkiye Türkçesinin tarihsel gramerine ve Garib-nâme'nin öneminin anlaşılmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada öncelikle Âşık Paşa'nın ve Garib-nâme'nin anlaşılmasını kolaylaştıracağı düşünülerek Âşık Paşa'yı edebî ve fikrî yönden yetiştiren Anadolu hakkında bilgiler verilmiştir. Garib-nâme, Eski Anadolu Türkçesi ürünüdür. Bu bağlamda, Eski Anadolu Türkçesi nasıl oluştu, dönemleri nelerdir gibi sorulara cevap arandı. Daha sonra Âşık Paşa'nın hayatından ve edebî kişiliğinden, Türk diline katkılarından ve Garib-nâme'den bahsedildi. Kelimelerin anlamı belirlenirken TDK'nın Büyük Türkçe Sözlük'ünden ve Prof. Dr. Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat'ından faydalanıldı. Garib-nâme'de kelime grupları fişleme yolu ile tespit edildi. Beyitler, beyit numaraları ve Türkiye Türkçesi çevirisi grupların altına aktarıldı. Çalışmada Prof. Dr. Leylâ Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi" isimli eseri esas alınmıştır.

Çalışmanın Sınırlıkları

Garib-nâme takriben 10.000 beyitlik bir eserdir. Bu sebeple, eserin hacmi göz önünde bulundurularak, Garib-nâme'nin ilk bin beyitinde kelime grupları taranmıştır. Garib-nâme'de tespit edilen kelime grupları çalışmaya aktarılırken her alt başlık için en fazla 10 örnek verilmiştir. Yüksek lisans tezinin sınırlarını aşmaması için bu sınırlandırmaya gidilmiştir.

1. BÖLÜM

1.1. 14.Yüzyıl Anadolusuna Kısa Bir Bakış

1.1.1. Siyasi ve Sosyal Durum

11. asır sonunda Anadolu'da kurulan Türk devletlerinden en büyüğü ve en uzun ömürlüsü Anadolu Selçuklu Devleti'dir. Bu devlet Anadolu'nun yurt olmasını ve Türkleşmesini sağlamıştır. Anadolu fatihi olarak anılan Süleyman Şah tarafından kurulmuştur (Banarlı, 1983: 288).

Anadolu Selçuklu Devleti, altın çağını I. İzzeddin Keykavüs (1211-1220) ve I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) zamanında yaşamıştır. Sultan Alâeddin, bir taraftan ülkeyi siyasî, iktisadî ve kültürel anlamda kalkındırmak için faaliyetlerini sürdürürken bir yandan da Anadolu için tehlike oluşturmasından endişe ettiği Moğollara karşı askerî gücünü arttırmaya çalışmıştır (Banarlı, 1983: 288). Moğollara karşı komşu ülkelerle ittifak kurma çabasındayken Alâeddin Keykubad zehirlenerek öldürülmüştür. Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra Anadolu'da kargaşalıklar başlamıştır. Bu sırada tahta, oğlu II.Gıyaseddin Keyhusrev geçmiştir (Yavuz, 2000: XIII) .

II. Gıyaseddin Keyhusrev'in başarısız yönetimi ve Sadettin Köpek ile iş birliği yapması, Sadettin Köpek'in birçok emîri ortadan kaldırması devlet için büyük kayıp olmuş, devletin idarî mekanizmasının zayıflamasına (Merçil, 1991:138) ve Anadolu'da isyan çıkmasına neden olmuştur (Yavuz, 2000: XIII). Tarihte Babaî İsyanı olarak anılan bu isyan, Horasanlı Şeyh Baba İlyas ve müritleri tarafından çıkartılmıştır. İsyan kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Ancak bu olay ekonomik, siyasi ve pek çok açıdan zor zamanlar geçiren devletin sarsılmasına neden olmuş ve Moğolların Anadolu'yu işgal etmesini kolaylaştırmıştır. Kösedağ Savaşı'nın kaybedilmesiyle Anadolu Selçuklular, Moğolların tahakkümüne girmişlerdir. Devleti sultanlar değil, Moğollarla iş birliği yapan devlet adamları yönetmeye başlamıştır (Kucur, 2009: 384). İlhan Abaka'nın 1277'de Mu'ineddin Pervâne'yi idam ettirmesinden itibaren başlayan Moğol istilası, Selçukluların siyasî, iktisadî, sosyal ve medenî yönden çökmesine neden olmuştur. 1308 yılında Moğollar, Anadolu Selçukluları resmen yıkmışlardır (Gözütok, 1991: 1) .

Anadolu Selçuklu Devleti, Malazgirt Savaşı'ndan Mirykefalon Savaşı'na (1176) kadar bir yandan Haçlıların ve Bizans'ın saldırılarını bertaraf etmeye çalışmış diğer yandan komşu Türk beylikleriyle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu yüzden sosyal ve ekonomik anlamda devletin ilerlemesi yavaş olmuştur. Anadolu Selçukluları, ancak Bizans İmparatorluğunu etkisiz hale getirdikten ve Danişmentlileri ortadan kaldırdıktan sonra rahat etmiştir (Kucur, 2009: 384). Anadolu Selçuklu Devleti, Anadolu'yu sosyal, iktisadî, kültürel anlamda kalkındırmaktan geri durmamışlardır. Kervansaraylar yapmaya, medreseler kurmaya, halkın can ve mal güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Anadolu Selçuklular zamanında Konya başta olmak üzere Kırşehir, Malatya gibi şehirler kültür merkezi konumuna gelmiştir.

Anadolu Selçukluları tarih sayfasından çekilmeye başlarken, mahallî yönetimler yani Anadolu Beylikleri birer birer ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu beyliklere Karamanoğulları, Candaroğulları, Germiyanoğulları, Osmanoğulları örnek verilebilir.

11.yyüzyılda Anadolu'da bir Türk devletinin kurulmuş olması Orta Asya'dan gruplar halinde Türklerin Anadolu'ya gelmelerine sebep olmuştu. Moğol istilası sebebiyle bu göçler fazlalaşmış ve hızlanmıştır ve bu sayede 13.yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'da Türk nüfusu egemen olmuştur.

13.yüzyılda ilmin gerilemesine rağmen tasavvuf gelişmeye başlamıştır. Bir taraftan Anadolu Selçukluların tasavvuf ehline saygı göstermeleri, diğer yandan Moğol istilası bu durumda etkili olmuştur (Banarlı, 1983: 299). Mevlânâ'nın babası, "sultânü'l-ulemâ" diye anılan Bahâeddin Veled, bizzat Alâeddin Keykubad tarafından Konya'ya davet edilmiştir. İslâm düşüncesine vahdet-i vücûd anlayışının yerleşmesine neden olan Endülüslü İbn'ül - Arabî (1165-1240), Mevlânâ Celâleddin Rûmî (1207- 1273), Sadreddin Konevi (1210-1274) ve Moğol istilası sonucu Fahreddin Irakî (öl. 1289), Necmeddin Dâye (öl. 1253), Evhadeddin Kirmanî (öl. 1237) gibi şair ve şeyhler Anadolu'ya bu yüzyılda gelmişlerdir (Gözütok, 1991: 2). Bu tasavvuf büyüklerinin Anadolu'ya gelmesi sonucunda Ekberîlik, Rifâîlik, Melâmîlik, Babaîlik, Câmîler, Haydarîler gibi çeşitli tarikatlar Anadolu'ya yayılmışlar, bir kısmı 14. yüzyılda da faaliyetlerine devam etmişlerdir.

13. yüzyılın sonunda 14.yüzyılın başlarında Gaziler-Alplar, Baciyân-ı Rûm, Abdalân-ı Rûm, Ahîler gibi dinî-sosyal teşkilatlar da Anadolu'da varlık göstermişlerdir.

1.1.2. Edebî Durum

Nihad Sami Banarlı (1983: 298), 13.yüzyılda Anadolu'da gerçek bir dil inkılâbının başladığını, bu inkılâbın tam anlamıyla 14.yüzyılda gerçekleştiğini belirtir.

Anadolu Selçukluları zamanında bilindiği gibi ilim dili Arapça, edebiyat dili Farsça, devletin resmî dili bazen Arapça, çoğu zaman da Farsça olmuş, Türkçe geri planda kalmıştır. Ancak 13.yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'da Türk nüfusunun egemen olması Türkçenin gelişip, kökleşmesini sağlamıştır. Ayrıca, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılıp yerine beyliklerin kurulmuş olması da Türkçenin kötü kaderinin değişmesine vesile olmuştur. Türkçenin bu gelişiminde Anadolu beylerinin mühim rolü vardır. Anadolu Selçuklu Devleti'nden sonra kurulan beylikler gerek aralarındaki rekabetten dolayı, gerek eski devlet anlayışına bağlılıklarından dolayı şairlere, ediplere, tasavvuf büyüklerine büyük kıymet vermiş, kurmuş oldukları beyliklerde şehirlerini kültür merkezi durumuna getirmeye çalışmışlardır. Ayrıca Türk beyleri Türkçeden başka bir dil bilmeyip, Arap ve Fars diline, kültürüne yabancıydılar. Bütün bu durumlar, Türk diline hak ettiği değerin verilmesine, Türk dilinin ön plana çıkmasına neden olmuştur (Banarlı, 1983: 375).

Pek çok araştırmacı Türkçenin devlet dili olma konusunda ilk önemli adımı meşhur fermanı ile Karamanoğlu Mehmed Bey'in attığını belirtir. Ancak Banarlı (1983: 299) bu hamlenin tamamen siyasi olduğunu, gerçek bir Türkçe aşkı ve dil şuuruyla yapılmadığını, Mehmed Bey'i idealist bir dil inkılabçısı saymanın aşırı bir görüş olduğunu düşünür

Türkçenin devlet ve kültür dili olma yolundaki ilk önemli adım 13.yüzyılda atıldığını belirtilmişti. Bu hareketi 13.yüzyılda ilk Türkçe şiir yazan Hoca Ahmed Fakih ile başlatmak yanlış olmasa gerek. Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin de Türk dilinin bu gelişmesinde önemli ve olumlu bir etkisi vardır. İlmi, eserleri, halk arasında dilden dile dolaşan menkıbeleriyle Mevlânâ, eserlerinde Farsçayı daha fazla kullanmasına rağmen Türkçe beyitleriyle kendinden sonraki şairlere, âlimlere Türkçeyi işaret etmiş olmaktadır (Yavuz, 2000: XXI-XXII). Bu çizgi oğlu Sultan Veled tarafından devam ettirilmiş, Yunus Emre ile doruk noktasına ulaşmıştır. Yunus Emre, 13.yüzyılda, Anadolu sahasında Oğuz Türklerinin konuşup yazdığı yazı dili olan Eski Anadolu Türkçesinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Yunus Emre'nin kullandığı kelime ve ifade kalıpları, mecaz ve terimler, Türkçenin edebileşmesi yolunda gerçek bir dönüm noktasıdır (Tatçı, 1990: 82). Sözlü

birikimden faydalanan Yunus Emre, dili sanatkârane bir üslupla işleyip Türkçede tasavvuf dilini oluşturmuştur. O dönem Türkçesinde kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerden bazılarını Türkçenin ses bilgisine göre dönüştürmüştür. Şiirlerinde arkaik kelimelerle birlikte halk söyleyişi ve deyim de vardır (Tatçı, 2013: 604). İlk divan sahibi şairimiz olduğu gibi, ilk mesnevî olan Risâletü'n-Nushiyye'yi 1307 yılında yazar.

14.yüzyıla gelindiğinde Türk dili ve edebiyatı için önemli isimlerden ikisi şudur: Gülşehrî ve Âşık Paşa. Çalışmanın konusu Âşık Paşa olduğundan ve ilerleyen bölümlerde hayatından, eserlerinden, Türkçeciliğinden bahsedileceği için burada tekrar zikretmeye gerek görülmemektedir.

Gülşehrî'nin hayatına dair kaynaklarda çok az bilgi bulunmaktadır. Mantıku't-Tayr'daki bazı beyitlerinden onun Kırşehir'de zaviye sahibi, sevilen ve sayılan bir şeyh olduğu anlaşılmaktadır. Harezm'den gelip Eskişehir, Ankara, Kırşehir'e yerleştirilen Oğuz boylarından olduğu tahmin edilmektedir. Gülşehrî kendisini Senâ'î, Attar, Mevlânâ ve Sâdî ile beraber anmıştır. Onun kendini devrin büyük edebiyatçıları ve tasavvufçuları ile beraber anmış olması eleştirilmesine neden olmuştur. Gülşehrî'yi edebiyat ve dil tarihi için önemli kılan şüphesiz onun Türkçe konusundaki hassasiyetinden kaynaklanmaktadır. Mantıku't-Tayr'ı Türkçeye aktarırken, Türkçe'nin bütün imkânlarını kullanarak özgün bir eser ortaya koyduğunu belirtmesi ve bununla övünmesi, onun şuurlu ve idealist bir kişi olduğunu göstermektedir (Özkan, 1996: 250). Nihad Sami Banarlı (1983: 380) da *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*'nde, bazı şair ve yazarların Türkçeyi kaba ve yetersiz bulduklarını dile getirirken, Gülşehrî'nin Türkçeyi idealize etmesi, Türkçe şiiri güzel söyleme ve gösterme çabası, şairin kıymetini arttırdığını dile getirmektedir.

Nihayet 14.yüzyıla gelindiğinde Gülşehrî, Âşık Paşa ve diğer Türkçeye gönül veren şairler, edebiyatçılar, erenler sayesinde Türkçe, Arapça, Farsça, Rumca ve Ermenice karşısında kesin olarak zafer kazanmıştır.

1.2. Eski Anadolu Türkçesi

1.2.1. Batı Türkçesi

Muharrem Ergin (2009: 13), Türk yazı dilinin başlangıcını Orhun Yazıtları'ndan birkaç asır önceye götürmenin doğru olacağını ifade eder. Buna göre başlangıç tarihi olarak

milattan sonraki ilk yüzyıllar, bitiş tarihi olarak da 12-13.yüzyıl kabul edilen Türkçenin ilk yazılı dönemi Eski Türkçe dönemi olarak adlandırılmaktadır. Orhun-Uygur- Karahanlı Türkçesi olmak üzere 3 döneme ayrılan Eski Türkçe, aralarında çeşitli yönlerden farklılıklar olsa da belli bir çizgide ilerler. Bütün Orta Asya Türklerinin asırlarca kullandığı tek müşterek yazı dilidir. Türk Dili'nin kaynağı durumundadır ve sonraki gelişmeler hep bu dönem yardımı ile açığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu dönem Türkçenin ana devresi, eski devresidir (Ergin, 2009: 13). Eski Türkçe döneminden önceki dönemler karanlık dönemlerdir.

Eski Türkçe döneminden sonra Türkçe karşımıza birden fazla yazı dili olarak çıkar. Gerek hayat tarzından dolayı, çoğunlukla tarihî olaylardan dolayı Orta Asya Türkleri, Hazar Denizi'nin güney ve kuzeyinden ayrıldıktan sonra batıya ve kuzeye yayılmışlar ve yeni bir hayat kurmuşlardır. Bu olayların sonucu olarak iki yeni yazı dili meydana gelmiştir: Kuzey-Doğu Türkçesi ve Batı Türkçesi.

Kuzey-Doğu Türkçesi bir süre Eski Türkçenin devamı niteliğinde devam etmiş, 15.yüzyıldan sonra Kuzey Türkçesi ve Doğu Türkçesi olmak üzere iki kola ayrılmıştır. Bugün Kıpçak Türkçesi olarak andığımız Türkçe, Kuzey Türkçesidir. Çağatay Türkçesi olarak tanımlanan Doğu Türkçesi ise bugün yerini modern Özbek Türkçesine ve Uygur Türkçelerine bırakan Türkçedir.

12.yüzyılın ikinci yarısı ile 13.yüzyılın ilk yarısında başladığı anlaşılan, 13.yüzyılın ikinci yarısından itibaren de aralıksız devam eden yazı dilini Batı Türkçesi olarak adlandırılmaktadır. Batı Türkçesi, Kuzey ve Güney Azerbaycan, Kuzey Irak ve Kuzey Suriye, Anadolu, Kıbrıs Adaları, Balkanlar, Kırım Hanlığı ve Kuzey Afrika'da yazı dili olarak kullanılmıştır. Başlangıçtan bugüne kadar Batı Türkçesinin kesintisiz olarak kullanıldığı sahalar Anadolu, Balkanlar, Kuzey ve Güney Azerbaycan, Kuzey Irak ve Kuzey Suriye'dir (Ercilasun, 2014: 427). Batı Türkçesinin temelini, Oğuz Türkçesi oluşturur. Oğuz Türkçesi, Hazar Denizi'nden Balkanlara kadar yayılmış bulunan Türkçedir. Batı Türkçesi ise bu Türkçenin batı sahasını teşkil eder (Ergin, 2009: 15).

Batı Türkçesi 3 döneme ayrılır: 1) Eski Anadolu Türkçesi 2) Osmanlı Türkçesi 3) Türkiye Türkçesi.

1.2.2. Eski Anadolu Türkçesi

Eski Anadolu Türkçesi, 13, 14 ve 15. yüzyıllar arasında Anadolu başta olmak üzere, Kuzey ve Güney Azerbaycan, Irak ve Suriye'de kullanılan edebî yazı diline verilen isimdir. Batı Türkçesinin ilk dönemini oluşturur. Eski Türkçenin izleri bu dönemde halen bulunmaktadır. Ergin (2009: 17) bu döneme, Batı Türkçesinin kuruluş dönemi olarak bakmanın yerinde olacağını ve bu dönemin yabancı unsurlar yönüyle Batı Türkçesinin en temiz dönemi olduğunu belirtir.

1.2.2.1.Eski Anadolu Türkçesi'nin Oluşumu

"*Bütün dillerin en güzeli ve en eski edebî lehçesi olan Oğuz Türkçesi, altın devrini 13.yüzyılda Anadolu'da yaşamaya başlamıştır*." (Banarlı, 1983: 285)

Oğuz Türkleri ve diğer Türk toplulukları, Anadolu'ya siyasî birlik sağlanmadan, Anadolu Türk yurdu olmadan çok önce gelmeye başlamışlardı. Türklerin yeni ülkelerde yeni medeniyetler kurmak, yeni imkânlara kavuşmak için sürekli göç ettikleri tarihî bir gerçektir. Oğuzların bu sürekli göçünde, diğer Türk kavimleri ile mücadele içinde olması etkili olmuştur (Banarlı, 1983: 286).

Türk tarihinde Oğuzların çok önemli yeri vardır. Daha Köktürkler zamanından beri gittikçe güçlenen ve zamanla büyük devletler kurmayı başarmış bir kavimdir. Türklerin ilk yazılı belgesi olan Orhun Yazıtları'nda Oğuz Türklerinin adı sürekli zikredilmiştir. Oğuzlar bazen Köktürk Devleti ile kavgalı, dövüşlü olurken, bazen Köktürk kağanları tarafından *kentü budunum* diye anılacak kadar kendi tebaalarından görülmüşlerdir. Yazıtlarda sık sık Oğuzların anılması, İlteriş'in Köktürk Devleti'ni yeniden kurarken karşısında en güçlü kavim olarak Oğuzları bulması ve onlarla beş kez savaşmak zorunda kalması, Yenisey yazıtlarında Oğuz beyleri adına mezar taşı dikilmesi gibi işaretler, Oğuzların daha Köktürkler zamanında ne kadar önemli ve etkili olduklarını göstermektedir (Korkmaz, 2010: 4). Tarihî kaynaklardan anlaşıldığı üzere Oğuzlar 8.yüzyıldan sonra Sirderya bölgesine gelmişler, 9-10.yüzyılda Seyhun Irmağı'nın aşağı kesimlerinde ve Aral gölünün

kuzeyinde kısmen yerleşik hayata geçmiş, kısmen de göçebeliklerini sürdürmüşlerdir. Hatta Yabgu Devleti'ni kurdukları da bilinmektedir (Korkmaz, 2010: 5). Kıpçaklar tarafından Yabgu Devlet yıkıldıktan sonra Oğuzlar 11-13.yüzyıllar arasında Harezm bölgesine gelmişler, Selçuklu ailesinin önderliğinde Gaznelilere son vermişler, daha sonra Büyük Selçuklu Devleti'ni kurmuşlardır. Malazgirt Zaferi ile Anadolu'da Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmayı başarmışlardır. Bu olay sadece Türk tarihinin değil, dünya tarihinin de önemli olaylarından biridir. Çünkü Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan sonra Anadolu Türk yurdu olmuş, tarihin en büyük devletlerinden olan Doğu Roma İmparatorluğu yıkılmış, Osmanlı Devleti kurulmuştur.

Orta-Asya ve Anadolu'da siyasî ve sosyal açıdan bu kadar etkisi olan bir kavmin dil konusunda yetersiz olduğu düşünülemez. Oğuzların Anadolu'ya gelirken, sözlü edebiyatlarını da yanına getirdikleri bilinmektedir. Yeni bir yazı dilinin oluşması 13.yüzyılı bulmuştur. Peki neden 11 ve 12. yüzyıllar arasında değil de 13.yüzyılda yeni yazı dili oluştu? Ahmet Bican Ercilasun (2014: 433-434) bunu şu şekilde açıklamaktadır: 11 ve 12.yüzyıllar arasında Anadolu'daki Oğuz Türkleri nüfusça kalabalık değildi. Yani yeni yazı dili oluşması için yeterli nüfus yoktu. Cengiz'in Orta Asya'dan başlayarak bütün Avrupa'yı etkisi altına alan istilalarından sonra kitleler halinde Anadolu'ya Oğuz Türkleri gelmişti. İşte bu göçlerden sonra yeni bir yazı diline ihtiyaç duyuldu. Bizans ve Haçlılarla da sürekli savaş halinde olmaları ve diğer önemli sebeplerden ötürü, Oğuz Türkçesine dayalı bir yazı dili oluşması ancak 13.yüzyılda gerçekleşti.

13.yüzyıldan sonra Anadolu ve civarında kurulan bu yazı dili Eski Anadolu Türkçesi şeklinde tanımlanmaktadır. Farklı adlandırmalar olsa da en yaygın kullanım bu şekildedir. Eski Anadolu Türkçesi'nin Türk dili tarihi için çok önemli bir yeri vardır. Zeynep Korkmaz (2004: 104-105) bir çalışmasında bu konu üzerinde durmuş, nedenlerini açıklamıştır. Ona göre, Eski Anadolu Türkçesinin bağımsız bir yazı dili haline gelmesi sayesinde;

- Osmanlı Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi gibi lehçeleri içine alan Güney-Batı Türk lehçeleri grubuna temel olmuştur.
- Oğuz Türkçesinin ses, şekil bilgisi ve söz varlığı açısından Eski Türkçe ile benzeyen yönlerinin yanı sıra, Doğu Türkçesi'nden ayrılan özellikleri gün ışığına çıkmıştır.

- Bu dönemde ortaya konan eserler ve Eski Anadolu Türkçesine özgü dil yapıları Türk diline zenginlik katmıştır.
- Eski Anadolu Türkçesi, bugün Anadolu ve Rumeli ağızlarına da temel olmuştur.

1.2.2.2. Eski Anadolu Türkçesi'nin Dönemleri

Bir önceki başlıkta 14.yüzyıl zamanı Anadolu'nun durumu hakkında bilgiler verilirken, Anadolu'da oluşan edebî ortamdan bahsedilmişti (Bkz. 14.Yüzyıl Anadolu'suna Kısa Bir Bakış). Sözün tekrarı, sözün değerini düşürür düsturundan hareket ile Anadolu Türkçesinin dönemleri hakkında bilgi verilirken, özet geçmek ve değinilmeyen noktalara değinmek daha doğru olsa gerek.

Anadolu'nun geçirdiği siyasi ve sosyal gelişmelere paralel olarak Eski Anadolu Türkçesini 3 döneme ayırmak mümkün (Korkmaz, 1972: 17).

1.2.2.2.1. Selçuklular Dönemi

Bilindiği gibi büyük çoğunluğu Oğuzlardan oluşan Selçuklular, İran'da Büyük Selçuklu Devlet'ini, daha sonra Anadolu'da Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurdular. Her iki devlette de Arap-Fars kültürü, edebiyatı ve dili kendini belli etmiş, Anadolu Selçuklu Devleti'nde ilim dili Arapça, edebiyat dili Farsça, devletin resmî dili bazen Arapça, çoğu zaman da Farsça olmuştur. Türkçe geri planda kalmış, sadece konuşma dilinde yaşamıştır. Türk dilinin bu kadar geri planda kalması Selçuklu sultanlarına ve devlet adamlarına karşı önyargının oluşmasına, onlara kızgınlıkla yaklaşılmasına neden olmuştur. Ahmet Bican Ercilasun (2014: 432-433) bu konuya lengüistik açıdan bakılmadığını ifade eder. Ona göre, Selçuklular İran'a geldiklerinde bir devlet kurmuşlardı ve bu devletin dile ihtiyacı vardı. Hazırda Arapça ve Farsça olmak üzere iki dil buldular ve bu iki dili kullandılar. Yazı diline sahip olmayan Oğuzların, günlük konuşma dilini yazı dili olarak bir çırpıda kullanamayacaklarını düşünen Ercilasun, neden Türkçeyi kullanmamışlar diyerek suçlamak yerine, iki asır sonra nasıl millî dil yarattılar diye düşünmenin ve takdir etmenin daha doğru bir yaklaşım olacağını düşünmektedir.

Anadolu Selçuklular devrinde Arapça ve Farsça her alanda üstün olmasına karşın, Anadolu'da 13.yüzyıl içinde bazı Türkçe eserlerin meydana getirildiği tarihî kaynaklardan anlaşılmaktadır. Bu eserlerin bir kısmı arşivlerde mevcutken, bir kısmı maalesef bulunmamaktadır. Örneğin, Hz.Ali'nin salsal isimli bir devle savaşını anlatan *Salsalnâme*, yazarı belli olmayan *Şeyh Sanan Hikâyesi* gibi eserler varlıkları bilinen fakat elimize ulaşmayan eserlerden bazılarıdır. Bazı eserlerin ise -*Danişmendnâme, Battalnâme vs*.- ilk şekilleri yokken, sonraki yüzyıllarda yenileştirilmiş ve değiştirilmiş hali arşivlerde mevcuttur (Özkan, 1995: 57-59). Eserlere ulaşılamamasının en önemli sebepleriden biri de Haçlıların ve Moğolların Anadolu'da yaptıkları acımasız saldırılardır. Bu saldırılar sonucu kütüphaneler yakılıp yıkılmış, pek çok eser kaybolmuştur.

Battalnâme, el-Battal lakabıyla şöhret kazanan Müslüman Arap emiri olan Battal Gazi'nin Türkler arasında yayılan menkıbelerini anlatan bir halk hikâyesidir. Hikâyenin yazıya geçirildiği tarih belli değildir. Araştırmacıların hemfikir olduğu zaman dilimi, XI. yüzyılın sonlarından XIII. yüzyılın başlarına kadar olan 100 yıldan biraz fazla bir dönemdir. Ancak 1245 yılında yazıldığı kesin olarak bilinen Danişmendnâme'de Melik Danişmend'in soyunun Battal Gazi'ye bağlanmış olması göz önünde tutulursa eserin bu tarihten önce yazılmış olabileceğini düşünmek yanlış olmasa gerek. Battalnâme, XI. yüzyılda Hamzanâme ile başlayan XV. yüzyılda biten destanî Türk edebiyatı geleneğinin ikinci halkasını oluşturmaktadır. Battalnâme sadece halk arasında değil, XIX. yüzyılda Orta Asya Türkleri arasında dahi severek okunmuştur (Ocak, 1992: 206-207).

Mensur Türk destanlarından biri de *Saltuknâme*'dir. Ebulhayr Rûmî tarafından yazıya geçirilen eser, 1480 yılında tamamlandığı düşünülmektedir. Şehzade Cem'in isteği üzerine yazılan hikâye, Sarı Saltuk'un hayatını, kahramanlıklarını anlatır. Hayatını anlatan menkıbelere diğer Türk gazi ve velîlerin menkıbeleri de karışmıştır. Bu yüzden Sarı Saltuk'un hayatı ile ilgili bilgi bulmak zorlaşmıştır. Saltuknâme'ye göre Sarı Saltuk, Hz. Muhammed'in soyundan gelmektedir. Eser sade dille yazılmıştır (Akalın, 1994: 360-362).

Danişmendnâme 13.yy'da Anadolu'da meydana getirilen, kahramanı Türk olan ilk kahramanlık destanıdır. Danişmendnâme, Anadolu Selçuklu sultanı II. İzzeddin Keykâvus'un emriyle, İbn Alâ tarafından 1245 yılında kaleme alınmıştır. Eser, ünlü İslam gazisi Danişmend Gazi'nin hayatını gaziler arasında dolaşan menkıbelere dayanarak anlatır. Eseri ilk defa kaleme alan İbn Alâ'nın nüshaları bugün elimizde bulunmamaktadır.

İbn Alâ'nın eseri Arif Ali tarafından yeniden kaleme alınmıştır. Eserin mevcut nüshaları, Arif Ali tarafından kaleme alınan eserin nüshalarıdır (Ocak, 1993: 478).

Bunlarla beraber Selçuklulardan günümüze kadar gelen eserler de mevcuttur. Bu eserler daha çok dinî nitelikte olup, halka dini konuları anlatmak amacıyla yazılmış eserlerdir.

Selçuklular Dönemi eserlerin yazılış özellikleri bakımından bir düzensizlik görülür. İmlâ standartlaşmamıştır. Dilleri daha sadedir. Bu devrin temsilcilerine Mevlânâ, Sultan Veled'in Türkçe beyitleri, Yunus Emre, Hoca Dehhanî, Ahmet Fakih'in eserleri örnek verilebilir (Bkz. 14.yüzyıl Anadolusunda Edebî Durum).

1.2.2.2.1.1. Karışık Dilli Eserler Meselesi

"olga-bolga sorunu" olarak da adlandırılan karışık dilli eserler konusu Türkolojinin en çok tartışılan konuların başında gelir. Eski Anadolu Türkçesi Dönemine ait bazı eserlerin dil yapısı çeşitlilik, farklılık göstermiştir. Bir eserde iki hatta üç lehçenin özellikleri görülebilmektedir. Bir edebî eserde iki ya da üç lehçenin dil özellikleri neden ve nasıl oluşmuştur? Bu farklılık dille mi müstensihlerle mi ilgilidir?

Behcetü'l-hadâik, Kıssa-î Yusuf, Kudûrî Tercümesi, Kitâb-ı Güzîde, Kitâb-ı Ferâiz, Kitâb-ı Gunya ve Süleymaniye kütüphanesindeki Kur'an tercümesi karışık dilli eserler olarak kabul edilmiştir. Bu eserlerin Karahanlı Türkçesi ile Eski Anadolu Türkçesi arasında bir geçiş dönemi ürünü oldukları ileri sürülmüştür. Bu fikir ilk defa Reşit Rahmeti Arat'dan gelmiştir. V. Türk Tarih Kongresi'nde yaptığı "*Anadolu Yazı Dilinin Tarihî İnkişafına Dair*" isimli konuşmasında Arat (1956: 231-232), Akâ'id-i İslâm adlı eserin önsözünde geçen kayda dayanarak bu eserlerin geçiş ürünü olması gerektiğini belirtir. Arat'ın bu görüşü Mecdud Mansuroğlu, Muharrem Ergin, Zeynep Korkmaz, Mustafa Canpolat, Saadettin Buluç tarafından kabul görmüştür.

Bu genel kabule en ciddi itiraz Şinasi Tekin'den gelmiştir. Şinasi Tekin (1974: 69-70), karışık dilli eserlerin bir geçiş dönemi ürünü olmadığını, genel bir dönem özelliği olmasından ziyade, tek tek kişilerle ilgili olduğunu, bu metinlerde bulunan karışık dil özelliklerinin Eski Türkçe ile bir bağlantısının olmadığını belirtir. Bir metinde bu

özelliklerin az ya da çok oluşunu da Orta Asya'dan Anadolu'ya, Suriye'ye gelen yazarın Oğuz Türkçesi'ni etkileme gücüne ya da Anadolu'ya ne zaman geldiğine bağlar. Şinasi Tekin (1974: 68) bütün bu fikirlerini şu soru ile destekler: Madem bu genel bir özellik neden Sultan Veled'in, Âşık Paşa'nın ve Yunus Emre'nin şiirlerinde karışık dil özellikleri yok?

Konuya dair üçüncü bir görüş de Alman Türkolog Doerfer'e aittir. Doerfer, Oğuzcayı, Doğu ve Batı Oğuzcası olmak üzere ona ayırmış, bunlar içerisinde bulunan Horasan Türkçesinin hem Doğu hem Batı Oğuzca özelliklerini taşıdığını belirtmiştir. Doerfer, Horasan Türkçesinin karışık dilli eserleri çözme konusunda yardımcı olacağını düşünür. Ona göre Özbek Oğuzcası, Horasan Türkçesinin alt diyalektiğidir ve 13.yüzyılda Horasan'da karışan Oğuz ve Özbek dil unsurları, Anadolu'ya gelen yazarların eserlerinde de kullanılmış, böylece olga-bolga sorunu ortaya çıkmıştır (Akar, 2012: 235).

Ahmet Bican Ercilasun, Şinasi Tekin gibi adı geçen eserlerin bir geçiş dönemi ürünü olmadığını belirtir. Ercilasun (2014: 438), karışık dilli eserlerin tarihinin kesin olarak bilinmediğini, bu eserlerin 13. ve ya 14.yüzyılda yazılmış olabileceğini belirtir. Bu eserlerin karışık bir dil yapısına sahip olmasını da müstensihlere bağlar.

Leylâ Karahan (2013: 220) karışık dilli eserlerin bir geçiş dönemi ürünü olduğu görüşünün geçmişte kabul gördüğünü, ancak bu görüşün yeni çalışmalarla önemini kaybettiğinden ve konu hakkında kesin hüküm verilemeyeceğinden bahseder.

1.2.2.2.1.1.1. Behcetü'l-Hadâik

Tam adı *Behcetü'l-hadaik if mev'izeti'l- halaik* olan eserin müellifi kesin olarak bilinmemektedir. Eserin yazılış tarihi ve yeri tam olarak bilinmese de araştırmacılar eserin 12. yy sonu ile 13.yy başında Anadolu'da yazılmış olabileceği konusunda hemfikirdirler (Erkan, 1992: 347). Dinî ve ahlâkî konuda yazılmış olan eser, manzum ve mensur parçalardan oluşup, Arapça ve Farsça bilmeyen vâizlerin isteği üzerine, Arapça ve Farsça yazılmış çeşitli vaaz kitaplarından faydalanılarak yazılmıştır. Eser 353 sayfadan oluşmuştur ve meclis adı verilen, başlıkları Arapça yazılan 41 bölümden oluşmaktadır. Bir kısmı Arapça (otuz dört beyit), bir kısmı Farsça (kırk iki beyit) olan bu manzumelerin tamamı 492 beyit kadardır.

Türk dili tarihi için önemli bir dil yâdigârı olan eseri akademik dünyaya ilk tanıtan İsmail Hikmet Ertaylan olmuştur. Muharrem Ergin (1950: 132) de Süleymaniye nüshasını bulmuş ve yazarını Nâsırüddin Ahmed b. Muhammed olarak belirlemiştir. Ertaylan (1949: 275), eserin lehçelerin edebileşemediği, Doğu ve Batı Türkçelerinin bir arada bulunduğu bir dönemde yazılmış olabileceğini belirtir.

1.2.2.2.1.1.2. Kıssa-i Yusuf

Kıssa-i Yusuf, Türk edebiyatının ve dilinin en önemli eserlerin başında gelir. Onu böyle önemli kılan iki sebep vardır: Birincisi, bu eser sayesinde Türk edebiyatında ilk defa *Yusuf ve Züleyha* hikâyesi işlenmiştir ve kendinden sonra gelen yazar ve şairleri etkilemiştir. İkincisi, eserin dilinde Oğuz Türkçesine ait izler bulunmuştur. Eserin 1233 yılında yazıldığı göz önünde bulundurulursa eserin kıymeti daha iyi anlaşılacaktır. Banarlı (1983: 284) eseri ve müellifini, 13.-14.yüzyılda Anadolu'da başlayacak olan dini edebiyatın müjdecisi olarak tanımlar.

Eserin yazarı Ali'dir. Hakkında çok az bilgiye sahibiz. Banarlı (1983: 283) Ali'nin, eserindeki Kıpçak, Oğuz ve Hakaniye Türkçesine ait izlerden yola çıkarak, Harezm'de yetişmiş bir Oğuz Türkü olabileceğini düşünür. Eserin nerede yazıldığı bilinmemektedir. 4978 mısradan oluşur. Yusuf ve Züleyha hikâyesi İran şairi Firdevsî'ye atfedilir. Ali, Firdevsî'den farklı olarak eserini yazarken, Kur'an-Kerîm'de Yusuf peygamberin anlatıldığı Yusuf suresinden faydalanmıştır. Banarlı (1983: 284) Ali'yi ve eseri Kıssa-i Yusuf'u sanat açısından başarılı bulmaz ve Yesevi tarzını eserinden kullanmış "popüler ve dindar" bir yazar olarak ifade eder. Hakikaten Kıssa-i Yusuf'ta Ahmet Yesevî'nin etkisi belli olmaktadır. Eserde rubai veya 4+4++=12 hece ölçüsünü kullanmasından Ahmet Yesevî'den etkisinde kaldığı genel kabullerden biridir (Gülensoy, 1989: 379).

Eserin dili üzerinde çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. C. Brockelmann, bu eseri Osmanlı Türkçesi'nin ilk eserlerinden olduğunu ifade ederken, W. Barthold Kırım'da yazılmış olabileceğini belirtmektedir (Gülensoy, 1989: 379). Saadet Çağatay (1977: 90) ise, eserin hangi lehçeyle ve nerede yazıldığı kesin olarak bilinmediğinden, öne sürülen görüşlerin tahminden öteye geçmeyeceğini belirtmektedir.

Akademik dünyaya eseri tanıtan asıl kişi, Hollandalı Türkolog Houtsma'dir. Çalışmasında Houtsma, eserin yazıldığı yeri tespit etmeye çalışır. Codes Cumanikus ile benzerliklerinden yola çıkarak yerinin Orta Asya olabileceğini düşünür (Yaman, 2007: 185).

Kıssa-i Yusuf'un Berlin, Gotha ve Dresden'de bulunan üç yazma nüshasının dışında, Kazan'da çeşitli nüshaları mevcuttur. Gotha nüshası hariç, bu nüshaların hepsinde değişik lehçe ve asırlara ait dil ve imlâ özelliklerini görmek mümkün.

1.2.2.2.1.1.3. Kudûrî Tercümesi

Eski Anadolu Türkçesi döneminde yapılan ilk fıkıh kitabı tercümesi Kudûrî tercümesidir. Eserin aslı Hanefî fıkıhçısı Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî'nin (ö. 428/1037) ünlü eseri el-Muhtasar'dır. El-Muhtasar, Hanefî mezhebinin temel kaynaklarından biridir. Hanefî mezhebi dışında diğer mezheplerin görüşlerine çok fazla değinmeyen eserin 12.000 meseleyi içerdiği tahmin edilmektedir (Koca, 2006: 65). Tercümenin ne zaman ve kim tarafından yapıldığı belli değildir. Eser Karahanlı Türkçesi özellikleri taşımakla beraber Kıpçak Türkçesi özelliklerini de taşır. Ancak kitap esas olarak Oğuz Türkçesinin 13.yy öncesi özelliklerini yansıtmaktadır. Buradan hareketle eserin 12-13.yy arasında yazılmış olabileceği düşünülebilir. Kudûrî Tercümesi'nin dil yapısı Behcetü'l-Hadâik ile benzerlik göstermektedir. Zeynep Korkmaz (1995: 359) bir çalışmasında Kudûrî Tercümesi'nin eski Türk yazı dilinden, İslâmiyet sonrası Oğuz yazı diline geçiş basamağında bulunan bir eser olarak kabul edilebileceğini belirtir.

1.2.2.2.1.1.4. Kitâb-ı Güzîde

Eser, Kitâb-ı Güzîde"nin yanı sıra "*Güzîde, Güzîde Kitâbı, Akâidü'l-İslam*" adlarıyla da bilinmektedir (Tekin, 1997: 153).

Kitab-ı Güzîde, Ebu Nasr bin Tahir bin Muhammed es-Sarahsî adlı bir din adamı tarafından yazılmış ve 14.yüzyılda Mehmed Bin Bâli tarafından Eski Anadolu Türkçesine aktarılmıştır. Mehmed Bin Bâli hakkında 14.yüzyılda Anadolu'da yaşamış bir Türk

olmasının dışında başkaca bilgi mevcut değildir. Eserin yazılmasındaki amaç, sosyal hayatın nizamı ve dinsel geleneğin sürdürülmesi çerçevesinde Hz. Peygamberin bu dünyada yaşamadığı zamanlarda dinî usullerin tespit edilerek bunların ortaya konması ve hâl ilminin esaslarının tekrar insanlara hatırlatılarak onların eğitilmesidir (Cin vd, 2019: 11).

Eser toplam 186 sayfadır. 44 bölüme ayrılmıştır. Yurt içinde ve dışında pek çok nüshası bulunmaktadır. Eseri önemli kılan hususlardan biri Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış en eski din kitaplarından olmasıdır. İkinci bir sebep ise yukarıda da belirtildiği gibi Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini en iyi yansıtan eserlerden olması sebebiyledir. Eserin başında belirtilen olga bolga ibaresinden "fasih ve ruşen Türkçeye döndürme" konusu, bu eserin aslının olga bolga ibaretiyle yani Harezm Türkçesiyle yazıldığını ifade etmektedir (Erdem, 1992:6, Tekin, 1997: 158). Şinasi Tekin (1997: 168) bir çalışmasında, Türk dili tarihinde bilinen ilk metin aktarımının 14.yy'da *Güzîde* ile yapıldığını ifade eder. Eserden ilk Mehmed Fuat Köprülü bahsetmiştir. Reşit Rahmetî Arat'ın V.Türk Tarih kongresinde sözünü ettiği Akâ'id-i İslâm adlı eserin, Kitab-ı Güzîde'nin bilinen en eski nüshası olduğu düşünülmektedir (Erdem, 1992:7).

1.2.2.2.1.1. 5. Kitâb-ı Ferâiz

Karışık dilli eserlerden biri de *Kitab-ı Ferâiz*'dir. Eser Farsça yazılmış bir fıkıh kitabıdır ve Fakih Yakut Arslan tarafından Anadolu Türkçesine tercüme edilmiştir. Fıkhın ferâiz yani miras dağıtımıyla ilgili konularını içermektedir. Tercüme tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 13.yy'da yazıldığı tahmin edilmektedir. Eserin 1343 yılında Miskin Abbas isimli bir müstensih tarafından yazılmış nüshasının Paris Bibliotheque Nationale'in Türkçe yazmalar bölümünde bulunduğu Şinasi Tekin (1974: 59) tarafından bilim dünyasına duyurulmuştu. Eserin başında yer alan bilgiye göre eserin yazılış amacı, şehirden uzakta yaşayan insanların mirasla ilgili sorularında fakihlere başvurmaları zor olduğundan, onlara faydalı olmak niyeti ile kaleme alınmıştır (Tekin, 1974: 60).

Şinasi Tekin'e (1974: 60) göre Fakih Yakut Arslan, Oğuz Türkçesinin sonradan öğrenmiş bir Türktür. Hakkında çok az bilgiye sahip olduğunu, *Yakut* adının köleler

arasında yaygın olarak kullanılan bir isim olduğu göz önüne alınırsa, Arslan'ın Yakın Doğu'ya da bu yolla gelmiş olabileceğini düşünür.

Miskin Abbas hakkında çok az bilgiye sahibiz ve Miskin Abbas'ın Fahih Yakut Arslan ile aynı devirde yaşayıp, yaşamadığı da kesin değildir.

1.2.2.2.1.1.6. Kitâb-ı Gunya

Eserin başında yer alan Arapça fihrist bölümünden asıl adının Kitâbu'l-Ġunya olduğu tespit edilmiştir. Kitâbu'l-Ġunya bir fıkıh kitabıdır. İmâm Ḳâżî tarafından Hicrî 1348 yılında yazıldığı tahmin edilmektedir. Hanefî mezhebinin görüşleri temel alınan eserde diğer mezheplerin görüşlerine de değinilmiştir.

Semih Tezcan (1995: 173) eserin önce Arapçadan Farsçaya, daha sonra Harezm Türkçesine, daha sonra da Eski Anadolu Türkçesine çevrildiğini düşünmektedir. Daha sonra bu görüşünde emin olmadığını belirten Tezcan (1997: 16), kitabın aslının belki de Farsça olabileceğine, ancak asla Türkçe olamayacağına, çünkü eserin Farsçadan çevrilmiş olduğu konusunda emin olduğunu belirtmiştir.

Başka bir çalışmasında, yaptığı araştırmalar sonucunda Kitâbu'l-Ġunya'nın yazarının, Hanefî fıkhının önemli fakihlerinden, 12.yy'da Fergana bölgesinin Özkent şehrinde yaşamış olan Faḫraddın bin Manṣûr al-Ûzcandî al-Farġânî Ḳâżîḫân olabileceğini belirtir. Çalışmanın devamında Kitâbu'l-Ġunya'nın Farġânî Ḳâżîḫân'ın Arapçası bilinmeyen bir eseri olabileceği, yazar adı olarak geçen İmam Ḳâżî ya da Ḳâżî İmam'ın da İmam Ḳâżîḫân'dan bilinçli ve ya bilinçsiz olarak kısaltılmış olabileceğini ifade eder (1997: 15- 16). Tezcan (1995: 209), eseri Harezm Türkçesinden Eski Anadolu Türkçesine çevirilerin yapıldığını göstermesi bakımından da kıymetli bulduğunu belirtir. Eser üzerinde Muzaffer Akkuş doktora yapmıştır ve TDK tarafından da basılmıştır.

1.2.2.2.1.1.7. Kur'an Tercümesi

Kur'an'ın başka dillere tercümesinin daha Hz.Peygamber zamanında başlandığı bilinmektedir (Özkan, 2008: 117). İlk çeviri de Farsçaya yapılmıştır. Bu Farsça çevirinin ilk Türkçe çeviriye de kaynaklık ettiği tahmin edilmektedir. Zeki Velidi Togana'a (1958:

135) göre ilk Türkçe çeviri, yukarıda sözü geçen Farsça tercüme ile aynı zamanda yapılmış, hatta tercümeyi yapan Türk üyeler tarafından oluşturulmuştur. Köprülü ve Abdülkadir İnan'a göre ise Farsça tercümeden yüz yıl sonra 11.yüzyılda yapıldı (Özkan, 2008: 118). İlk Türkçe Kur'an çevirisinin ne zaman yapıldığı konusunda netlik olmasa da Türklerin İslam dinini Karahanlılarla kabul etikleri göz önüne alınırsa tercümelerin dilinin Karahanlı Türkçesi olması gerektiğini düşünmek yanlış olmasa gerek. Bunun Yanında Harezm ve Çağatay Türkçesi ile yapılmış Kur'an çevirileri de vardır.

Kur'an-ı Kerîm'in Anadolu Türkçesine çevirisi Beylikler Döneminde yapılmaya başlanmıştır. Bu ilk çevirilerde Kur'an'ın hepsinin değil, kısa surelerin ya da ayetlerin tercümesiyle oluştuğu görülmüştür. Kur'an'ın bir bütün halinde tercüme ve tefsiri ise 15.yüzyılda yapılmıştır.

Yapılan bu Kur'an tercümelerinden biri vardır ki yukarıda zikredilen konu itibari ile karışık dil yapısı göstermesi bakımından önemlidir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan bu Kur'an tercümesi, Nuri Yüce tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır. Başında, sonunda eksiklikler bulunan yazma 222 yapraktan oluşmaktadır. Başında ve sonunda eksiklikler bulunması sebebiyle nerede ve kim tarafından yazıldığı bilinmemektedir. Yazma Fetih suresi ile başlar. Ardından Hucurat suresi gelir ve Tebbet suresinin sonuncu ayeti ile bitmektedir. Arapça metin koyu ve büyük harflerle yazılmış olup, Türkçe çeviriler ise Arapça metnin satır aralarına ve daha küçük olarak yazılmıştır. Çeviri, kelime kelime yapılmıştır. Ancak bazen Arapça kelimelerin anlamları ayrıntılı olarak açıklandığı da görülür (Müfettişoğlu, 2006: 5-6).

1.2.2.2.2. Beylikler Dönemi

Anadolu Selçuklu Devleti Kösedağ Savaşı'nı kaybettikten sonra gücünü yitirmiş, devleti de sultanlar değil Moğollarla iş birliği içinde olan devlet adamları yönetmeye başlamıştır. 1308 yılında Anadolu Selçuklu Devleti resmen yıkılmıştır.

Merkezî yönetimde meydana gelen bu olumsuz olaylardan sonra Türk beyleri Anadolu'da kendi beyliklerini kurmaya başlamışlardır. Bunların çoğu Bizans İmparatorluğu'na yakın uçlarda ve kıyı bölgelerinde meydana çıkmıştır. Moğol hâkimiyetinin daha kuvvetli olduğu Orta Anadolu'da kurulan beyliklerin sayısı azdır.

Karamanoğulları, Aydınoğulları, Osmanoğulları, Germiyanoğulları bu kurulan beyliklerden bazılarıdır. Daha sonra Osmanlılar sınırlarını genişleterek ve siyasî birliği sağlayacaklar ve pek çok Anadolu beyliğine son verecekti.

Türk dili, Selçuklular zamanında çeşitli sebeplerden dolayı geri planda kalırken, Beylikler Döneminde hak ettiği değeri görmeye başlamış, yazı dili olma yolunda sağlam adımlarla ilerlemeye başlamıştır. Burada Anadolu beylerinin mühim rolü vardır. Gerek beylikler arasındaki rekabetten dolayı, gerek eski devlet anlayışları gereğince yazarlara, şairlere kıymet vermeleri Türk dilinin hak ettiği değeri görmesine vesile olmuştur. Beylerin Türk dilinden başka dil bilememeleri de bu durumda etkili olmuştur.

Türk Beyleri, şair, yazar ve bilim insanlarını Türkçe eser verme konusunda teşvik etmişlerdir. Beyler, onların öğrenci yetiştirmesi için de medrese, kütüphane, imarethane, misafirhane kurmaya önem vermişlerdir. Bu sayede Anadolu Beylikler Dönem'inde çevrilen Türkçe eserlerin sayısı artmış, çeşitlik kazanmıştır. Anadolu Türkçesinde yapılan ilk Kur'an tercümesi Beylikler Döneminde yapılmıştır. Peygamber kıssaları, evliya menkıbeleri gibi dinî içerikli eserlerin yanı sıra *Kelile ve Dimne*, *Marzubannâme* gibi Doğu kültürünün klasikleri de Türkçeye kazandırılan eserlerdendir. Bu dönemde telif eser de verilmeye başlanmıştır. Beylerin şair ve yazarları teşvik etmesi, desteklemesi şehirlerde kültürel ve edebî hayatın canlanmasına neden olmuş, Konya, Kırşehir başta olmak üzere pek çok şehir kültür merkezi durumuna gelmiştir. Beylikler Döneminde Anadolu'da tasavvuf da gelişmiş, yayılmıştır. Mevlevîlik, Âhi teşkilatı, Baciyân-ı Rum, Abdalân-ı Rum gibi kuruluşlar sosyal ve kültürel hayatın gelişmesine, tasavvufun yayılıp, kökleşmesinde etkili olmuşlardır.

Anadolu Selçuklu zamanındaki Türkçe ile Beylikler Dönemi Türkçesini birbirinden ayırmak zordur. Ancak Beylikler Dönemi Türkçesinin Doğu Türkçesinin kalıntılarından temizlendiği söylenebilir (Öztürk, 2017: 34).

Beylikler dönemi yazar ve şairlerinin tercüme ve telif eserlerinde İran edebiyatının etkisi görülürken, bazı eserlerde Arapça- Farsça alıntıların Türkçe karşılıkları ile beraber anılmasını- Allah- Hüda- Çalap gibi- Türkçenin millî dil olma yolunda nasıl sağlam adımlar ile yürüdüğünün ipucusu olarak yorumlamak yanlış olmasa gerek.

Âşık Paşa'nın *Garibnâme'si*, Gülşehrî'nin *Mantıkuttayr* ve *Kerâmât-ı Ahî Evran'ı*, *Süheyl ü Nevhabar*, *Hüsrev ü Şirin*, *Hurşidnâme* gibi eserler de beylikler döneminden kalan dil yâdigârlarından birkaçıdır.

1.2.2.2.3. Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi

Beylikler arasındaki çetin mücadeleden Osmanoğulları galip geldi ve yeni devlet kurarak Türkmenler ve Azerbaycan Türkleri dışındaki bütün Güney-Batı Türklerini zaman içinde bu devletin sınırları içerisine kattılar. Anadolu ve Balkanlar'da Türk birliğini kurmayı başardılar. Siyasî olarak birliğin sağlanması dilde de etkisini gösterdi ve yazı birliği sağlandı. Türkçeyi resmî dil yapmayı başardılar.

Osmanlı Türkçesi, kendi içerisinde 3 döneme ayrılır: 1) Başlangıç Dönemi 2) Klasik Dönem 3) Yenileşme Dönemi. Konunun dışına çıkılmaması adına başlangıç dönemi hakkında bilgi verilecektir.

Türkçe bu dönemde devlet dili olmuş, sanat ve bilim dili olmayı başarmıştır. Bu dönemde olgun eserler verilmeye başlanmıştır. Osmanlı sarayı, şairler ve ilim insanları için diğer Anadolu beyliklerine göre daha güçlü himaye merkezi konumundaydı. İstanbul ve Bursa kültür merkezî duruma geldi. Bu dönemde verilen eserlerin dil özellikleri, Beylikler Dönemi'nde verilen eserlerden farklı olmamakla birlikte konular zenginleşmiştir.

Beylikler Dönemi'nde önem kazanan Türkçenin gidişatında önemli değişiklikler olmuştur. Arapça- Farsça yeniden rağbet görmüş, medreselerde bu dillerde yazılan eserler okutulmaya başlanmış, bir eserin Arapça veya Farsça yazılması övünç durumuna gelmiş, Türk şairler İran şairlerini taklitte yarışmışlardır. İran edebiyatında kullanılan mazmunlar Türk edebiyatına da geçmiş, dolayısıyla Farsça kelime ve deyimler Türkçede de kullanılmaya başlandı (Özkan, 2007: 484). Türkçe yeniden hor görülen dil durumuna düşmüştür.

Osmanlı Türkçesinin ilk döneminden kalan dil yâdigârlarına *İskendernâme*, Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*, *Hârnâme* gibi eserler örnek verilebilir.

Bu dönemde yazılmış ve Türk dilinin en önemli yâdigârlarından biri de *Dede Korkut Kitabı*'dır. Dede Korkut Kitabı, 15.yüzyılda Oğuzların Kuzey-Doğu Anadolu-bugün Erzurum ve Kars dolaylarında- ve Azerbaycan'da, Gürcüler, Rumlar, Abazalar ile

yaptıkları mücadeleleri anlatan halk hikâyeleridir. Hikâyelerden Oğuzların kendi aralarında da savaştıkları anlaşılmaktadır. Hikâyeler sayesinde, Oğuzların günlük hayatına, kahramanlıklarına, inançlarına ve sosyal yaşantısına dair ciddi bilgiler öğrenmek mümkün. Hikâyelerdeki şahısların hayalî değil, gerçek kişiler olduğu tahmin edilmektedir. Dil bakımından hem Anadolu hem Azerbaycan Türkçesinin özelliklerini barındırır. Kitaba adını veren Dede Korkut'un tarihî bir şahsiyet olduğu düşünülmektedir.

Kitapta geçen coğrafî ve tarihî adlar, eserin, Oğuzların Orta Asya'dan ayrılmalarından önce oluştuğu göstermektedir. Oğuzlar hikâyeleri Anadolu'ya getirirken mahallileştirmişler ve Anadolu'da geçen olaylarla karıştırmışlardır (Gökyay, 1994: 78).

Eser "boy" adı verilen on iki hikâyeden oluşmaktadır. Olaylar sade ve çarpıcı bir üslupla anlatılmıştır. Olağanüstü olaylar ve kişilerin de olması bu hikâyelere destanî özellik katmaktadır. Hikâyelerde mesajlar verme kaygısı vardır. Kahramanlık en çok işlenen ve mesaj verilen konu olsa da dürüstlük, sadakat, kadının toplum içindeki yeri ve kıymeti, erdem gibi konular anlatılan konular arasındadır (Akar, 2012: 270).

Eserin iki nüshası vardır: Dresden ve Vatikan nüshaları. Dresden nüshasının Tokat-Niksar'dan Almanya'nın Dresden şehrine götürüldüğü düşünülmektedir ve "*Kitâb-ı Dedem Korkut 'Alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzân*" adını taşımaktadır. Asıl nüsha budur, on iki hikâyenin hepsi mevcuttur, harekesizdir (Öztürk, 2014: 40). Vatikan nüshasında ise 6 hikâye vardır.

Kilisli Rifat Bilge, Muharrem Ergin, F. Von Diez, Pertev Naili Boratav, Orhan Şaik Gökyay başta olmak üzere Dede Korkut Kitabı üzerinde yurt içi ve yurt dışı olmak üzere pek çok araştırma yapılmıştır.

1.3. Âşık Paşa ve Garib-nâme

1.3.1. Âşık Paşa'nın Hayatı

Âşık Paşa'nın asıl adı Alâeddin Ali'dir ve Kırşehir Arapkir'de 1272 yılında doğmuştur. "Âşık" ismini eserlerinde mahlas olarak kullanmıştır. Bu ismin ona Hızır tarafından verildiğini Garibnâme'de kendisi belirtmiştir:

Şeyhüm oldur şeyhüm oldur şeyhüm ol
Andan açıldı baña bu dogru yol

Derdüme çün ol-durur her dem devâ
Bes anı añmak baña oldı revâ

Uşbu ‘ilm andan-durur üstâdum ol
‘İlm içinde dâdum ol istâdum ol

İsteyüp kanda bulaydum ben anı
Mürvetinden ol kabûl itdi beni

Sır içinde bir sebak virdi baña
Cümle ‘ilmüm ol-durur öñden soña

Ol kıgırdı baña ‘Âşık adını
Ol bırakdı cânuma ‘ışk dadını

Anı sevmekden degindüm devlete
Ol bırakdı bini uşbu hikmete[1] (II/1, v.26b/ 5-11)

İsmi müstensihler tarafından “*Âşık Ali, Âşık Paşa (Başa, Beşe), Âşık Ali Paşa (Başa, Beşe)*” şeklinde yazılmıştır (Gözütok, 1991: 6). Paşa lakabı ise beşe< baş ağadan gelmektedir. Âşık Paşa babasının en büyük oğlu olduğu için ona “*beşe*” denilmiş, bu da zamanla “*paşa*” kelimesine dönmüştür. Yoksa bu lakap, devlet görevlisi anlamında kullanılmamıştır (Şapolyo, 1967: 13). Baba İlyas’ın beş oğlunun ve torunlarının bu unvanla anılması ve Muhlis Paşa’nın ölüm tarihi 1274 kabul edildiği durumda Âşık Paşa’nın en küçük oğlu olması bu görüşü çürütmektedir (Aslan, 2015: 32). Ayrıca 13. ve 14. yüzyılda mutasavvıflar için bu kelimenin kullanıldığı da bilinmektedir (Gözütok, 1991: 6).

Babası ve annesi devrin hatırı sayılır ailelerine mensuptur. Babası Muhlis Paşa, Horasan erenlerinden Baba İlyas’ın oğludur. Baba İlyas, Orta Asya’da başlayan Moğol istilalarından sonra Anadolu’ya, Kırşehir’e yerleşmiş Türkmenlerdendir. Başka kaynaklarda Amasya olarak geçmektedir (Ocak, 1991: 368). Çeşitli kaynaklar, Baba İlyas’ın Anadolu’ya Horasan’dan geldiğini kanıt göstererek Acem olabileceğinden

1- Çalışma boyunca beyitler Kemal Yavuz’un *Garibnâme (I/1, I/2, II/1, II/2)* isimli eserinden alınmıştır.

bahsetseler de ailenin Oğuz Türkü olduğu kesindir (Ergun, 1936: 129). Baba İlyas, Ebü'l-Vefâ Hârizmî'nin tarikatına bağlı bir şeyhtir. Müritlerine Babaî denilmektedir. Halifesi Baba İshak ile birlikte 1240 yılında Anadolu'da Babaî İsyanı olarak adlandırılan isyanı başlatmıştır. Bu ayaklanma sonucunda Baba İlyas'ın başlattığı dinî-tasavvufî hareket Orta Anadolu'da yayılmış, Abdalan-ı Rûm ve Bektaşiliği doğurmuştur. Başka kaynaklarda Baba İlyas'ın bu ayaklanmaya katılmadığı, karşı olduğu, Baba İshak'ı ayaklanma konusunda vazgeçirmek için çok uğraştığı, ancak emirlerinin dinlenmediği belirtilse (Yavuz, 2000: XXVIII) de genel kabul, Baba İlyas'ın ayaklanmaya dâhil olduğu yönündedir. Baba İlyas, sonuçları bakımından Türk tarihinde etkin rol oynayan simalarından biridir (Ocak, 1991: 368). 1241 yılında suçlu bulunarak idam edilmiştir. Oğuzların Bayındır aşiretine mensuptur. Şemseddin Mahmut, Muiziddin Ali, Ziyaeddin Musa ve Muhlis adında 4 oğlu vardır. Oğlu Muhlis Paşa'nın da Giyaseddin Mahmut, Oğuz Çelebi ve Alâeddin Ali adında üç oğlu vardır. Alâeddin Ali adı ile anılan Âşık Paşa'dır. Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri* adlı eserinde bir rivayetin varlığından söz eder. Bu rivayete göre Muhlis Paşa, Selçuklu Devleti'nin yıkılışı sırasında Konya'da emirlik yapmış, sultanlığı Karamanoğulları'na bırakmış, istifa ettikten sonra Osman Gazi ile beraber savaşlara katılmıştır. Ancak Ergun (1936: 129), Muhlis Paşa'nın Konya'da hükümdarlık etmesi durumunun şüpheli olduğundan, Muhlis Paşa'nın daha çok şeyhane bir saltanat sürmüş olabileceğinden bahseder.

Ünlü tarihçi Enver Behnan Şapolyo (1967: 14), Osman Gazi'nin 1299 yılında beyliğini ilan ettiği sırada Âşık Paşa'nın orada hazır bulunduğu, bu olaya tanıklık ettiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda Kırşehir'de bulunan Caca Bey, Hacı Bektaşî Veli, Ahi Evran gibi mütefekkirler ve tasavvuf büyükleri ile beraber Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda büyük katkıları olduğunu, Ankara'nın, Kırşehri'nin Osmanlı idaresine girmesinde rol oynayacak kadar devlete hizmeti olduğunu belirtir. Yani Âşık Paşa şeyh, şair ve mütefekkir kimliğinin yanı sıra siyasette de rol alan bir simadır. Bir ara Kırşehir beyi olarak tayin edildiği (Şapolyo, 1967: 14) ve Mısır'a gittiği bilinmektedir. Âşık Paşa'nın Elvan, Can, Selman, Kırlıca adında dört oğlu, Melek Hatun adında bir kızı vardır. Selman'ın torunu, ünlü Osmanlı tarihçisi Âşık Paşazade'dir.

Kırşehir Âşık Paşa'nın zamanında Anadolu'nun kültür ve medeniyet merkezlerinden biridir. Ahi Evran ve Şeyh Süleyman gibi mutasavvıfların kurduğu tekkeler ve ilim yuvaları Kırşehir'de sosyal bir rol oynamışlardır. Ayrıca halk arasında Hacı Bektaşi Veli'nin kerametleriyle ilgili rivayetler de dilden dile aktarılmaktadır.

Aile fertlerinin eğitimli kişiler olmasının ve pek çok tekkelerin Kırşehir'de bulunmasının aldığı eğitimde etkili olduğu bilinmektedir. Muhlis Paşa, Âşık Paşa'yı kayınpederi ve babasının halifelerinden Şeyh Osman'a emanet etmiştir. Babasının vasiyeti üzerine on dört yaşında şeyhlik makamına oturur ve Şeyh Osman'ın kızı ile evlenir. Süleyman- Türkmanî'den tasavvuf dersleri alan, Arapça ve Farsça ile birlikte Ermenice ve İbrânîceyi de bilen Âşık Paşa, hayata hikmet penceresinden bakan düşünürdür. İslâmî ilimlere vakıf olduğu Garibnâme'den anlaşılmaktadır. Ayrıca kendisi Hızır tarafından ledünnî ilmi[2] öğrendiğini Garibnâme'de belirtir:

Hıdan açıldı baña uşbu haber
Dâd-ıla buldum zuhâyı mu'teber

Rı revâ gördi vü gösterdi Resûl
Bu işâret oldı cânumda kabûl

Hı vü zâd u rı birikdi oldı ad
Baña ol addan açıldı uşbu dad

Gösteren oldur baña bu genci ol
Andan açıldı baña bu togru yol

Gördüm ol gözgüden uşbu yüzi ben
Ol kitâbdan okıdum bu sözi ben

Ol kulavuz oldı bu yolda baña
Eytdüm âhir hâlümi öñden soña

Ol irürdi bini uşbu menzile
Vasf-ı hâlüm uş kamu geldi dile (II/2, v. 154b/5-11)

Âşık Paşa, Şeyh Süleyman'dan zâhirî ve bâtınî ilimleri öğrenmiştir. Âşık Paşa'nın Anadolu valisi Timurtaş Paşa'nın veziri olduğu, Timurtaş Paşa'nın başarısızlıkla sonuçlanan isyanından sonra Mısır'a kaçtığı ve orada hapsedildiği rivayetleri vardır. Yine

2-Ledünle ilgili, ilâhî sırlara, Tanrı ilmine âit.(http://lugatim.com, s.e.t.: 05.04.2021).

rivayete göre Mısır'da hapisten kurtulup Amasya'ya dönerken Kırşehir'de rahatsızlanıp 1333 senesinde ölmüştür (Altınzincir, 1991: 5). Elvan Çelebi, babasının ölüm tarihini eserinde 13 Safer 733/ 3 Kasım 1322 olarak bildirmiştir. Âşık Paşa'nın bir türbesi olduğu ve bu türbenin de Kırşehir'in dışında yüksekçe bir tepede olduğu bilinmektedir.

Mevlânâ, Sultan Veled ve Yunus Emre hayranı olan Âşık Paşa'nın eserlerinde bu büyük mutasavvıfların etkisi belli olmaktadır. Ancak Âşık Paşa, Yunus'un aksine kişiden çok topluma yönelik öğütler verir. O genellikle kişinin kendini toplum için eğitmesini ister (Altınzincir, 1991: 8). Sadeddin Nüzhet Ergun (1936:134), Âşık Paşa'nın bu tasavvuf büyüklerinin etkisi altında kaldığını ancak onda ne Mevlânâ'daki şiiriyeti ne de Yunus'un samimi ve coşkun dilini bulamadığını ifade eder. Başta Lâtifî olmak üzere başka kaynaklar da Âşık Paşa'nın bir edip ve şair olmaktan ziyade, sanat gayesi gözetmeksizin tasavvufî ve dinî düşüncelerini aktaran mutasavvıf olarak bahsetmiştir. Şiirleri edebî bulunmaz, kuru ve didaktik bir dil olarak nitelendirilir (Gözütok, 1991: 10). Ancak Âşık Paşa'nın birinci amacı edebî bir eser vermek değildir. Onun yegâne amacı Türk diline hak ettiği değerin verilmesini sağlamak ve yeni dini halka öz diliyle anlatmaktır. Bu sebeple eserin dilinin sanatkârane olmaması ikinci planda kalan bir durum olsa gerek. Âşık Paşa ve Yunus Emre'nin düşünce bakımından aynı yerde olmaları ikisinin de şeyhlerinin Babaî Tarîkatı'na mensup olmalarından kaynaklanabilir.

Âşık Paşa asıl şöhretini şairliğinden değil şeyhliğinden ve sûfîliğinden almaktadır. XIII. yüzyılda "heterodoks" İslâm anlayışının propagandacısı durumunda olan bir şeyh ailesinin son temsilcisidir. Garibnâme'ye bakarak Âşık Paşa'nın tıpkı Mevlânâ gibi vahdet-vücûd felsefesine sahip Sünnî bir mutasavvıf olduğu anlaşılabilir. Zira Fuat Köprülü de Anadolu'da Sünnî veya gayri Sünnî mutasavvıflar arasında sürüp giden mücadelede Âşık Paşa'yı ilk gruba dâhil etmektedir. Bu görüş genelde doğru kabul edilmekle beraber, en önemli ve ünlü eserinde heterodoks[3] kalıntıların bulunması ihtimali ayrıntılı araştırılmaya muhtaçtır (Ocak, 1991: 3).

Âşık Paşa'yı önemli kılan sebeplerden biri de bir âlim ve mutasavvıf olarak Anadolu'nun en çetin zamanlarında Türk milletine yol gösterme görevini üstlenmiş olmasıdır. Anadolu'da yaşanan siyasî, tarihî karışıklıların farkında olan Âşık Paşa, muhtemel tehlikelerin de farkındadır. Sosyal hayatta ayrışmalar başlamıştır. Halkını bütün

3- "Farklı" anlamına gelen kelime Yunanca *heteros* ve *doxa* sözcüklerinden oluşur. Ana akımdan sapmış anlamına gelir. Ayrıca, belirli bir düşünce, ideoloji alanında ana akıma bağlanmayıp merkezî iktidarın diliyle konuşmayan, farklılıklara açılan düşünme ve davranma biçimi olarak da tanımlanabilir (tr.m.wikipedia. org, Erişim tarihi: 08.01.2021).

bu sıkıntılardan korumak ve kollamak vazifesini üstlenmiştir. Bunu yaparken de öz dilini kullanmıştır. Dilin toplumu bütünleştirici yapısından faydalanarak Türk dili ile eser vermeyi amaç edinmiş ve halkı aydınlatma yolunu seçmiştir. Bu yüzden ünlü eseri Garibnâme'de en çok işlendiği konu birlik fikridir. Bir olanların, ikilik içinde kalmayanların doğru yolda olacağını, sıkıntılardan o sayede kurtulabileceğini defalarca tekrarlar. Şüphesiz bunu başarmasında şeyh aileden gelmesi ve şeyhliği sebebiyle halk tarafından çok sevilmesi yardımcı olmuştur.

Âşık Paşa'yı ve Garibnâme'yi Türk dili için önemli kılan yönü şüphesiz Türk diline verdiği kıymetten ve katkılarından ileri gelmektedir. Âşık Paşa, Anadolu'da Oğuz Türkçesi ile eser veren ilk şairlerimizdendir. Üstelik eseri tercüme değil, teliftir. Bu durum, Türk-İslâm edebiyatının Arapça-Farsça tercüme eserlerle başladığı düşüncesini çürütür. Âşık Paşa, Türk edebiyatının köşe taşlarındandır. *Yusuf u Züleyha*, *Leylâ ile Mecnun* gibi konuları işleyen ilk şairlerimizden olmasının yanında ayrıca Anadolu sahasında ilk miracnâme yazarıdır (Yavuz, 2004: 224). Garibnâme'de Türk kültürünün önemli devirlerinden ve eserlerinden bahseder. Bazı ifadelerinde *Orhun Âbideleri*'nden, *Kutadgu Bilig*'den söz açarken bazı yerlerde de *Dede Korkut*'tan, *Mesnevî*'den ve *Yunus*'dan bahseder (Yavuz, 2000: XXXIV). Yazdıkları eser ve fikirleri ile Türk edebiyatında nasihat edebiyatının oluşmasında rol oynamıştır. Daha sonra bu alanın en önemli isimleri olarak anılan *Ahmedî* ve *Nâbî* de düşünce yönünden Âşık Paşa'ya bağlıdır. Etkilediği şairler sadece Anadolu sahası ile sınırlı kalmaz. Bağdat'ta yaşayan *Fuzulî*'den tutun da Azerbaycan sahasının ünlü şairi *Ali Şir Nevayi*'ye kadar pek çok şairi ve yazarı etkilemiştir. Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'inde Âşık Paşa'nın etkisi daha ilk beyitten kendini gösterir. Aşağıda verilen beyitlerde görüldüğü üzere Garibnâme'deki beyitler ya aynen ya da değiştirilerek Mevlid'e alınmıştır.

Cümle 'âlem yog-iken ol var-ıdı
Şöyle eksüksüz ganî cebbâr-ıdı (I/1, v.4b/1)

Yir yüzini dutdı anuñ heybeti
Günde biş kez urıludur nevbeti (I/1, v.12a/5)

Türkçe'nin Farsça ve Arapça karşısında yetersiz görüldüğü, kaba bir dil olarak nitelendirildiği dönemde Âşık Paşa'nın eserini Türkçe yazması, onun Anadolu şairleri arasında özel bir yere konulması ihtiyacını doğurmaktadır. Âşık Paşa bütün diller üzerinde

düşünen ilk dilcilerimizdendir. Sesin nasıl meydana geldiğini, ciğerlerden, hava ve ses yolunun durumundan ilk bahseden Âşık Paşa'dır. Türk dilinin kurallarına uygun pek çok kelime türetmesi ondaki dil şuurunun derin ve köklü olduğunun göstergesidir. Daha sonra onun bu fikirleri Genç Kalemler'e kadar etkisini sürdürmeyi başarmıştır ve geçerliliğini korumaktadır (Yavuz, 2000: XXXV).

Âşık Paşa, eserini Türkçe için yazar. Türk dili ile kimsenin ilgilenmediğini, Türklerin dahi Türkçeyi bilmediğini, Garibnâme sayesinde Türklerin Allah'ı anlamalarını ve hakikatten mahrum kalmalarını istemediği için Garibnâme'yi yazdığını ifade eder:

Kamu dilde var-ıdı zabt u usûl
Bunlara düşmiş-idi cümle 'ukûl

Türk diline kimsene bakmaz-ıdı
Türklere hergiz gönül akmaz-ıdı

Türk dahı bilmez-idi ol dilleri
İnce yolı ol ulu menzilleri

Bu Garîb-nâme anın geldi dile
Kim bu dil ehli dahı ma'nî bile

Türk dilinde ya'ni ma'nî bulalar
Türk ü Tâcik cümle yoldaş olalar (II/2, s. 955,(v.238a)/2-5)

Âşık Paşa'nın Garibnâme'yi olabildiğince Türkçe yazmaya gayret etmiştir. Arapça-Farsça kelimelere çok rastlanmaz. Eserdeki Türkçe kelime sayısı, yabancı dillerdeki kelimelerden fazladır. Ayrıca Arapça-Farsça tamlamalar da çok değildir. Sadece ihtiyaç duyduğunda kullandığı görülür.

Bazı kelimelerin etimolojik yönünü kendine göre ifade eder (Yavuz, 2004: 238). Örneğin gönül kelimesini gin ol- "geniş olmak" şeklinde ele alır.

Cân tamâm oldı bu gez geldi gönül
Kim ona kudret dili eytdi gin ol (II/2, s.865, (v.215b)/8)

Âşık Paşa eserinde, bugün kullanılmayan kelimelere yer vermiştir. ölide (ıslata) II-60a/11, kılınç (iş) I-124a/7, adanur (adını alır) II-139b/6, kaygurur (bağırır) I-172a/8 gibi kelimeler bahsi geçen duruma örnek olabilir. Garibnâme'de Eski Türkçeden gelen bazı ekler bulunmaktadır. gel-deçi (gelecek olanlar, yaratılacaklar) I-10a/7, ayırma-gıl, ırma-gıl I-132a/2, öl-gü-lü (ölümlü) II-192b/8 gibi.

Âşık Paşa eserinde deyimlere ve atasözlerine de geniş yer verir. Bu durum iafde gücünü ve anlatım zenginliğini ortaya koyar. içi köyner (gönlü yanar) II-40b/4,ög dir- (aklını başına almak) I-279b/6, yulın ol- (sapıtmak, azmak) I-84a/11, ayb ur- (kınamak) I-258a/4, mest olur- (kendinden geçmek) II-41a/4 gibi.

1.3.2. Âşık Paşa'nın Eserleri

1.3.2.1.Garibnâme

Garibnâme adını İranlı şair Hakîm Senâî'nin aynı isimli eserinden almıştır. 1329 yılında tamamlanmıştır. Eser kaynaklarda *Divan-ı Âşık*, *Divan-ı Âşık Paşa*, *Maârifnâme* ve *Gencnâme* gibi çeşitli isimlerle anılsa da Âşık Paşa, eserinin adının Garibnâme olduğunu eserinde belirtmiştir:

> Bu Garibnâme anın geldi dile
> Kim bu dil ehli dahı ma'ni bile (II/2, v.237a/5)

Garibnâme on bölümden oluşmaktadır. Her bölüm de on destandan oluşur. Her babda, o babın sayısı ile ilgili konular işlenmiştir. Örneğin birinci babta vahdet (birlik) konusu, ikinci babda dünya-ahiret gibi ikili konulardan bahsedildiği görülür. Bu bölümlerin genişleyerek, bir nizam içinde gittikçe açılması, bunların bir bütünlük oluşturması, nizam ve intizamın hiç bozulmaması Garibnâme'nin en dikkat çekici taraflarındandır (Yavuz, 2000: XLVII). Destanlarda, anlattığı konu ile ilgili hikâyeler vardır. Bu hikâyeler öğüt verici niteliktedir. Bu durum Âşık Paşa'nın sınırsız hayal gücünü, geniş düşünce yapısını gösteren ipuçlarındandır. Âşık Paşa, eserini on bölüme ayırmasının sebebini onuncu babın onuncu destanında "on sayısının mükemmelliği (tikle aşre kâmile),

aşır (on ayet), aşere-i mübeşşere, Allah'ın Kur'an'da dostlarını on kez övmesi ve düşmanlarına on kez sövmesi" şeklinde izah eder (Gözütok, 1991: 14):

Bir yire dirşürdüm oldı bir kitâb
Oldı bünyâdı anuñ on dürlü bâb

Degme bâbda geldi on destân dile
Şerhü takrîr ü beyân kıldan kıla

Bu kitâbuñ bâbı niçün oldı on
Degme bâbuñ dâsitânı geldi on

Niçün ondur bu kitâbuñ tertibi
Niçün on üzre urıldı terkibi

Niçün oldı uşbu iş eydem saña
Dut kulaguñ bir dem uht bendin yaña

Gördüm ol Kur'ân'da Allah söylemiş
On kez añmış dôstların medheylemiş

Yine on kez dôstların ögmiş-durur
On dahı düşmanları sögmiş-durur (II/2, v.231b /3-11)

Garibnâme mensur bir mukaddime ile başlar. Bu mukaddime ve destan başlıkları çoğu nüshada Farsça, iki nüshada Türkçedir. Bir kısım nüshalarda ise mukaddime kısmı bulunmamaktadır, destan başlıkları birkaç kelime ile anlatılır. Farsça yazılmış mensur mukaddimelerin bulunduğu bazı nüshalarda, çeşitli dillerde Allah'ın adlarını veren ve Garibnâme'nin kısaca tanıtıldığı üç beyitlik Farsça manzume vardır. Yine birçok nüshada Farsça mukaddimenin içinde dört beyitlik İbranice manzume ile mukaddimenin sonunda eserin özelliklerinden bahseden yedi beyitlik Farsça manzume vardır (Gözütok, 1991: 14). Farsça mukaddimeden sonra bablardaki konular ikişer beyit halinde açıklanmaktadır. Daha sonra 228 beyitlik bir giriş kısmı vardır. Bu giriş kısmında tevhit, münacat vb. bölümler vardır. Tevhit, na't vb. diğer küçük bölümlerin mesnevide olması alışıldık bir durum olsa

da bu bölümlerin ilk olarak kullanıldığı eserlerden birinin Garibnâme olması, eserin kıymetini artıran sebeplerden olsa gerek (Karahan, 1985: 227). Devamında Hz. Peygamber'in övgüsü, dört halifenin methi ve Peygamber'in nübüvvetinin ispatı için yazılan şiirler gelmektedir. Bundan sonra asıl bölümlere geçilir.

Çoğu çalışmalarda eserin beyit sayısı on iki bin olarak zikredilse de nüshalara göre farklılık gösterir. Sadettin Nüzhet Ergun (1936: 130)10.293 beyit olduğunu ifade ederken Âmil Çelebioğlu'a göre 10.015 ve 10.312 beyittir (Yavuz, 2000: XLV). Eser, *Fâilâtün Fâilâtün Fâilün* vezni ile yazılmıştır. Garibnâme'de sade bir anlatım vardır. Anlatılmak istenen duru ve açık olarak belirtilmiştir.

Esas konusu tasavvufî düşüncelerdir. Özellikle birlik düşüncesi önemli bir yer tutar. Ahlakî konular içinde planda kalır. Bab ve destan konusu göz önünde bulundurulursa 550 konunun işlendiği tahmin edilebilir. Garibnâme, başta Kur'an- ı Kerîm olmak üzere, hadislerden, efsanevî- tarihî olaylardan, peygamber kıssalarından, İslam kültürünün ortak malzemelerinden faydalandığı görülmüştür.

Garibnâme'yi önemli kılan bir diğer durum ise İslamiyet'ten sonra gelişen Türk tasavvuf düşüncesinin divan edebiyatında verilen ilk örneği olmasıdır. Eserde dinin katı kurallarını yumuşatıp tasavvuf anlayışı içinde harmanlayarak öğretici hikâyeler verilmektedir (Altınzincir, 1991: 11).

Sadettin Nüzhet Ergun (1936: 135), Garibnâme'de sosyal hayatla ilgili her hangi bir konuya değinilmediğini belirtir. Fuat Köprülü (1991: 241) de *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* isimli eserinde "Bu koskoca eserde, o devirdeki Anadolu hayatının özelliklerini gösterecek çok az şiire denk geldim." şeklindeki açıklamaları ile Garibnâme'nin sosyal hayata yer vermediğini ifade etmektedir. Ancak Kemal Yavuz (2000: XXXVII), bu düşüncelerin isabetli olmadığını, Garibnâme'de ekin ekmekten çocuklara isim vermeye kadar geniş bir yelpazede sosyal hayatın işlendiğini belirtir. Kızları evlendirmekten, para ve kumaş çeşitlerinden, hükümdarlarda bulunması gereken vasıflardan bahseden bir eserde, soysal hayatın izlerini görmediğini düşünmek, Garibnâme'yi tasavvufun anlatıldığı, kuru, didaktik eser olarak tanımlamak yanlış olsa gerek.

Garibnâme'nin pek çok nüshası vardır ve ilk nüshaları XV. yüzyıla aittir. Yurt içinde 81, yurt dışında 35 adet, toplamda 116 nüsha vardır. Nüshaların bu kadar çok olması Garibnâme'nin değerini ve çok sevildiğini de göstermektedir.

1.3.2.2. Fakr-nâme

Eseri ilk olarak Ettore Rossi tanıtmıştır. 161 beyitlik bir mesnevidir. Bilinen iki nüshası vardır. Biri Roma Biblioteca (Gasanatensa Turca) kütüphanesinde bulunurken, diğeri Manisa Muradiye kütüphanesinde bulunmaktadır. Roma nüshası 161; Manisa nüshası 201 beyittir. Eserde fakr, Tanrı tarafından türlü renklerle yaratılmış bir kuş olarak temsil edilmektedir. Âşık Paşa bu eserinde dünya malına tamah etmemeyi, alçak gönüllü olmayı, nefsin arzularına boyun eğmemek gerektiğini öğütlemiştir.

1.3.2.3.Vasf- Hâl

39 beyitlik risalenin Roma ve Manisa'da olmak üzere iki nüshası vardır. Eseri, Agâh Sırrı Levend yayınlamıştır. Âşık Paşa, bu eserinde zaman kavramını ele alır. Zamanı boşa geçirmemek gerektiğini, boşa harcamanmazsa kârda olacağından öğütler. Kemal Yavuz, *Fakr-nâme* ve *Vasf-ı Hâl* isimli eserlerin, sonradan yazılmış, Garibnâme'nin içine alınmamış kıssalar olabileceğini düşünür. Eserlerin tertip ve anlatış biçimini Garibnâme kıssalarına benzeten Yavuz (2000: LIX), eserden ilk bahsedenin Prof. Ettore Rosi olduğunu aktarır.

Agâh Sırrı Levend (1953: 206), Vasf-ı Hâl ve Fakr-nâme mesnevilerinin telif tarihlerinin bilinmediğini aktarır.

1.3.2.4. Kimyâ Risâlesi

Eser, Çorum İl Halk Kütüphanesi'nde 2889 numaralı mecmua içinde bulunan üç risaleden biridir. Eserin Âşık Paşa'ya ait olma konusu kesin değildir.

1.3.2.5. Hikâye

59 beyitlik bu eserde Âşık Paşa, bir Yahudi, bir Hristiyan ve bir Müslümanın başından geçen olayları anlatarak öğüt vermiştir. Raif Yelkenci'ye ait bir Garibnâme nüshasının arkasında bulunan hikâyenin başlığı yoktur. İddiada bulunmamaktan, mana ve hikmete önem vermek gerektiğinden bahseder. Didaktik üslupla yazılmıştır.

1.3.2.6. Risâle-i fi Beyani's Sema

Âşık Paşa'ya ait olduğu kesin olmayan eser, sadece Bursalı Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde geçmektedir (Yakut, 2007: 8). Eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan nüshada "Âşık" adı geçmektedir. Ancak bu mahlası pek çok şairin kullandığı bilindiğinden ihtiyatlı davranmakta fayda vardır. Bununla beraber risâlenin konusu ile Garibnâme'nin dördüncü babının üçüncü destanı birbirine benzemektedir. Eser mensurdur ancak yer yer manzum parçalar da vardır.

1.3.2.7. Elif-Nâme

Âşık Paşa'nın bir elif-nâmesi vardır. Bu eser, bazı Garibnâme nüshalarının sonunda yer almaktadır.

1.3.2.8. Fürkat-Nâme

Mesnevi özelliği taşıyan bu kısa eser O. Kemal Tavukçu tarafından bulunmuştur. Eser, 28'er beyitlik iki bölümden oluşmaktadır. Ancak Tavukçu'ya göre ikinci 28'lik kısım Âşık Paşa'ya değil, Derviş Hamza adlı birine aittir (Aslan, 2015: 43).

1.3.2.9. Tasavvuf Risâlesi

İçerik bakımından Garib-nâme'ye çok benzeyen eser, Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

1.3.2.10.Risâle-i Âşık Paşa

Garibnâme'den alınan bu eser, Âşık Paşa'nın diğer eserlerin aksine manzum değil mensurdur. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir mecmua arasında bulunmaktadır. Risâle, içinde bulunduğu mecmuanın üçte birini oluşturur. Eser, mevsimlerden, âlemlerin yaratılışından, sema ve semanın kimlere helal olduğu gibi konulardan bahsetmektedir. Yavuz (2000: LX), eserin her anlamda Garibnâme ile uygunluk gösterdiğinin ve akıcı, secili, kısa cümlelerden oluştuğunu aktarır.

1.3.2.11. Şiirler

Âşık Paşa'nın gazelleri de vardır. Bir kısmı Sadeddin Nüzhet Ergun (1936: 131-134) tarafından, bir kısmı da Abdülbaki Gölpınarlı (1936: 87-101) tarafından neşredilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan bir mecmuada Âşık Paşa'ya ait başka şiirler de bulunmaktadır (Yavuz, 2000: LX). Şiirler Garibnâme'nin bazı nüshalarının arkasında ve çeşitli şiir mecmualarında bulunmaktadır.

2.BÖLÜM

2.1. Kelime Grubunun Tanımı

Kelime grupları ikiden fazla kelimenin belli kurallar içerisinde anlam bütünlüğü oluşturarak bir araya gelmeleri ile oluşan dil birliğidir.

Kelime grupları ve kelime gruplarının sınıflandırılması hakkında şimdiye kadar çeşitli görüşler ortaya konulmuştur. Leylâ Karahan (2019: 39) "Türkçede Söz Dizimi*"* adlı kitabında kelime grubunu şöyle tanımlar: *"Kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimleridir*." Karahan (2019: 42-84) aynı eserde kelime gruplarını 14'e ayırır: İsim tamlaması, sıfat tamlaması, isim fiil grubu, sıfat fiil grubu, zarf fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil grubu, kısaltma grupları.

Muharrem Ergin (2009: 374) ise "Türk Dil Bilgisi" kitabında "*Kelime grubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir*." şeklinde tanımlar. Ergin (2009: 377-397) kelime gruplarını, iyelik grubu ve isim tamlaması, sıfat tamlaması, tekrarlar, bağlama grubu, âitlik grubu, birleşik isim, birleşik fiil, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, genitif, datif, lokatif, ablatif grupları, fiil grubu, partisip grubu, gerundium grubu, kısaltma grupları, akuzatif grubu olmak üzere toplam 18 başlığa ayırmıştır.

Leylâ Karahan'dan farklı olarak Muharrem Ergin'in sınıflandırmasında dört grup daha vardır. Bunlar: 1- Aitlik grubu 2- Genitif, Datif, Lokatif, Ablatif Grubu 3- İsnat Grubu 4- Akuzatif Grubu.

Leylâ Karahan'ın isim tamlaması olarak adlandırdığı kelime grubuna Muharrem Ergin bahsi geçen eserinde "iyelik grubu ve isim tamlaması" , isim fiil grubuna "fiil grubu"; sıfat-fiil grubuna "partisip grubu"; zarf-fiil grubuna "gerundium grubu" ismini vermektedir.

Tahsin Banguoğlu (1990: 496- 498), "grup" yerine "öbek" terimini kullanır. "Türkçenin Grameri" eserinin "Söz Dizimi" bölümünde "*Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri diyoruz*." şeklinde kelime gruplarını tanımlar ve iki ana başlığa ayırır: Belirtme öbekleri, yargı öbekleri. Daha sonra belirtme öbeklerini 8, yargı öbeklerini ise 5 alt başlığa ayırır.

Süer Eker (2011: 419-420) kelime gruplarının "Cümle içindeki kavramlar üzerinde ilişki kurarak, birden fazla kelimenin yan yana getirilmesi ile oluştuklarını" ifade etmektedir. Kelime gruplarının birden fazla kelimeden oluştukları halde tek bir kelime gibi işlem görmelerinin kelime gruplarının en önemli özelliklerinden biri olduğundan bahseder. "*Çağdaş Türk Dili*" adlı eserinde Muharrem Ergin'in tasnifini kullanan Eker (2011: 421), Ergin'den farklı olarak fiil grubunu eylem grubu; partisip grubunu sıfat- fiil grubu; gerundium grubunu zarf- fiil grubu olarak adlandırmıştır. Ayrıca tasnifine deyimler ve atasözlerini de eklemiştir.

Hacı İbrahim Delice (2003: 18), Banguoğlu gibi grup yerine "öbek" terimini kullanmayı tercih eder ve "*Türkçe Sözdizimi*" isimli eserinde kelime öbeklerini şu şekilde tanımlar: "*Birden çok kelimeden oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümle veya cümlemsi içinde tek cümle ögesi; kelime öbeği içinde bütün halinde yardımcı veya temel öge olarak işlem gören ve kelime türü yerine kullanılan söz dizileridir*." Delice (2003: 19), kelime öbeklerini "kelimeyle kurulan öbekler" ve "ekle kurulan öbekler" olmak üzere iki ana başlığa ayırır.

Vecihe Hatipoğlu (1982: 2) "*Türkçenin Sözdizimi*" isimli eserinde kelime grupları için "yargısız anlatımlar" ifadesini kullanır. Yargısız anlatımlar en az iki sözcüğün çeşitli sebeplerle birleşmesinden oluşan dil birlikleridir. Hatipoğlu'na göre yargısız anlatımlar, yargılı anlatımlara yardımcı olurlar.

Mehmet Kaya Bilgegil (1984: 115- 163), "*Türkçe Dilbilgisi*" isimli eserinde kelime gruplarını "belirtme grupları" olarak nitelendirir. Eserinde belirtme gruplarını için "Birden fazla kelimeden oluştuğu halde cümlede kelimeden farksız olan, ancak kelime gibi çekime girebilen, isim soylu birleşik sözlere belirtme grupları denir." şeklinde tanımlar. Kelime gruplarını 8'e ayırır: İsim tamlamaları, sıfat tamlamaları, zarf grupları, isim grupları, bağlaç grupları, ikizlemeler, edat grupları, ünlem grupları.

Zeynep Korkmaz (2003: 144), kelime grubunu şöyle tanımlar: “Birden fazla kelimenin kurallar çerçevesinde yan yana getirilmesinden oluşan, cümle içinde tek bir nesneyi veya hareketi karşılayan kelimeler topluluğudur.” Korkmaz kelime gruplarını ad tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat- fiil grubu, ad-fiil grubu, zarf- fiil grubu, ilgi grubu, ünlem grubu, sayı grubu, ikileme, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik fiil, birleşik ad, kısaltma grupları olmak üzere 10 gruba ayırmıştır.

2.2. Kelime Gruplarının Özellikleri

Kelime gruplarının özelliklerini dil bilgisi kitaplarından özetlenerek şu şekilde sunulabilir:

- Kelime grupları bir yargı bildirmezler.
- Cümlede ve kelime grupları içinde isim, sıfat, zarf ve fiil olarak görev yaparlar.
- Kelimelerin grup içinde sıralanışı belli kurallara göredir. Belli kurallara göre sıralandığı için kelime gruplarında bir bütünlük vardır.
- Türk dilinin en temel kurallarından biri cümlede ve kelime gruplarında ana unsurun sonda bulunmasıdır. Bu kânuna göre diziliş sadece şiirde ve geçici olarak değişebilir.
- Kelime grupları tıpkı kelime gibi çekime girerler.
- Kelime gruplarının diğer kelime ve kelime grupları ile ilişkisi grubun sonundaki hâl eki ile sağlanır.
- Sıfat- fiil, isim-fiil ve zarf-fiil gruplarında fiilin anlamı özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarfla tamamlanır. Ancak bu gruplar yargı bildirmedikleri için cümle sayılmazlar.
- Bazı kelime gruplarında iç içe geçmiş, birbirini tamamlayan başka kelime grupları da olabilir.
- Kelime grubunun vurgusu grubun yapısına göre değişir. Başta, sonda veya sondan bir önceki kelimede olabilir.

2.3. Kelime Gruplarının Çeşitleri

2.3.1. İsim Tamlaması

"*İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur*." (Karahan, 2019: 42)

Ergin (2009: 381-382) bu grubu "iyelik grubu ve isim tamlaması" olarak adlandırmaktadır. Ancak Ergin'in iyelik grubu dediği isim tamlamasından farklı değildir. Tamlayan unsuru şahıs zamiri olan isim tamlamalarını bu şekilde adlandırmaktadır. "benim defterim, onun kalemi" örneği gibi. İyelik grubunun üçüncü şahıslarda tamlayan unsuru zamir değil de herhangi bir isim olduğu zaman isim tamlaması olur. "onun kalemi" iyelik grubu olurken "çocuğun kalemi" isim tamlaması olarak adlandırılmaktadır.

İsim tamlamaları grubunu özellikleri şunlardır:

a- Bu tamlamada en az iki unsur bulunur. Birinci unsur ikinci unsura bağlanırken zamirler ilgi hâli eki alırken isimler ise ekli veya eksiz olarak birleşirler. Tamlananın ikinci unsuru daima iyelik eki alır (Karahan, 2019: 42).

- Zindan+ın kapılar+ı
- Okul yol+u
- Biz+im apartman+ımız

b- Birinci unsur tamlayan, ikinci unsur tamlanandır. Ana unsur hep sonda olur (Ergin, 2009: 381).

- ***kiraz ağacının*** (ty) ***beyaz çiçekleri*** (tn)
- ***hocanın*** (ty) ***sesi***(tn)
- ***gönül*** (ty) ***işi*** (tn)
- ***yılın*** (ty) ***son yağmuru*** (tn)
- ***yağmur*** (ty) ***sesi*** (tn)

c- İsim tamlamaları ikiye ayrılır. Birinci unsurunda ilgi hâli eki taşıyan isim tamlamalarına *belirtili isim tamlaması*, birinci unsurda ilgi hâli eki taşımayan isim tamlamalarına *belirtisiz isim tamlaması* denir (Karahan, 2019: 43-45; Ergin, 2009: 383).

ç- Belirtili isim tamlamalarında tamlayan belirli bir nesneyi gösterir. Tamlayan belirtme görevi yapar (Karahan, 2019: 43)

- ***Ege'nin*** (ty) ***evleri*** (tn)
- ***sonbaharın*** (ty) ***rengi*** (tn)
- ***Allah'ın*** (ty) ***evleri*** (tn)
- ***sarayın*** (ty) ***kapısı*** (tn)

d- Belirtili isim tamlamasında unsurların yerleri değişebilir.

- Kimse bilmez ***sızısını kalbimin***. (kalbimin sızısını)

e- Belirtili isim tamlamasında, unsurlarının arasına başka unsurlar girebilir.

- ***Kitapların*** neredeyse ***hepsi*** çalınmıştı.
- Bu kışkırtmalar, ***Yeniçerilerin*** az kalsın ***isyanına*** neden olacaktı.
- ***Savaşın*** dört kitapta da ***yeri*** yok.
- ***Hayvanların*** da mı ***canını*** yakacağız?

f- Belirtili isim tamlamalarının tamlayanı da belirtili isim tamlaması olabilir. Bu tip tamlamalarda üç isim unsurunun olduğu düşünülmemelidir (Karahan, 2019: 44).

- ***Adamın sözlerinin / etkisi*** tüm insanlarda hissediliyordu.
- ***Ege'nin sularının güzelliği*** göz kamaştırıyordu.
- ***Annemin ağarmış saçlarının halini*** görünce gözlerim yaşardı.
- ***Hayvanın ayağının sağı*** kıpkırmızı kesilmiş.

g- Tamlayanın da ilgi hâli eki bulunmayan isim tamlamalarına belirtisiz isim tamlaması denir. Belirtisiz isim tamlamaları, belirsiz, genel bir nesneyi karşılar (Karahan, 2019: 44).

- ***Tukan kuşu***, tüyleriyle olduğu kadar büyük gagasıyla da dikkat çeken bir kuştur.
- ***Toprak kokusu*** dünyanın en güzel kokularından biri bence.
- ***Çeşme başı*** eskilerin meşhur buluşma yerlerindenmiş.
- ***Su sesi*** insana huzur veriyor.

ğ- Belirtisiz isim tamlamalarında iki unsur arasına başka unsur giremez ve unsurlar yer değiştiremez. Bu özelliğinden dolayı belirtisiz isim tamlaması grubu, nesne adı olarak kullanılmaya en müsait kelime gruplarından biridir (Karahan, 2019: 44). Yer, makam, kitap, eşya vb. nesne isimleri genellikle belirtisiz isim tamlaması kuruluşundadır (Ergin, 2009: 383). "Saraçhane, ipek böceği" örneklerinde olduğu gibi.

- En sevdiğim ***atasözlerinden*** biri şudur: Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste.
- ***Gökyüzü*** bugün ne kadar açık.
- ***Yayınevinden haber geldi.***

h- Belirtisiz isim tamlamalarının tamlayanı cümle olabilir (Karahan, 2019: 45).

- ***"Ankara'ya gelmen gerekiyor." sözü*** beni havalara uçurmaya yetti.
- ***"Ankara'nın simidi çok güzeldir." lafı*** boş değilmiş.

ı- Her belirtili isim tamlamasını belirtisiz, her belirtisiz isim tamlamasını belirtili isim tamlamasına dönüştürülmez. Bu değişim ya da değişmezlik, unsurların arasındaki anlam ilişkisi ile ilgilidir (Karahan, 2019: 45).

i- Bir isim tamlaması, başka bir isim tamlamasında tamlanan olarak görev yaptığında, kendi iyelik ekini bırakır, asıl tamlamanın iyelik ekini taşır (Karahan, 2019: 45).

- boya rengi - sizin boya renginiz
- hayal dünyası - senin hayal dünyan

j- Bir isim tamlamasının tamlananı sıfat fiil veya sıfat fiil unsuru olduğunda tamlayan unsuru genellikle ilgi hâl eki taşır (Karahan, 2019: 46).

- ***Bu olayın herkesi nasıl perişan ettiği*** ortadadır.

- ***Bu söylediğinin ne anlama geldiğini*** açıklamak zorunda.
- ***Çocuğun üstüne titrediğini*** herkes görüyordu.
- ***Herkesin "Süleyman Baba" diye çağırdığı*** Süleyman Efendi, ayak seslerinin geldiği tarafa doğru döndü.
- Bunu ***mahalleden birinin yapabileceğini*** düşünmedik.

k- Tamlananı sıfat fiil ya da sıfat fiil grubu olan isim tamlamalarında tamlananın bazı unsurları yer değiştirebilir (Karahan, 2019: 46).

l- İsim tamlamasının tamlayanı ve tamlananı kelime grubu olabilir (Karahan, 2019: 46).

- ***Güneşin altın sarısı ışıkları*** bozkırın topraklarını ısıtmaya başladı bile. (tamlanan: sıfat tamlaması)
- ***Yaşar Kemal'in "Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana" kitabını*** okuduktan sonra hayranı oldum. (tamlayan: birleşik isim grubu; tamlanan: belirtisiz isim tamlaması grubu)
- ***İshak Paşa sarayını*** görmek isterim. (tamlayan: unvan grubu)
- ***İhtiyarın saçı, sakalı*** birbirine karışmıştı. (tamlanan: tekrar grubu)

m- İsim tamlamasında birden fazla tamlayan ve tamlanan unsuru bulunabilir (Karahan, 2019: 47).

- "***Uğursuzun (ty), serserinin (ty)/ teki (tn)***." diye anılmak hoşuna mı gidiyor?
- ***Evin(tn)/ ön tarafı (ty), arka tarafı(ty)*** hep toz içinde.
- ***Peygamberlerin (ty), evliyaların (ty), erenlerin(ty) / yurdu(tn)*** burası.

n- İsim tamlamaları söz diziminde isim, sıfat ve zarf olarak görev yaparlar (Karahan, 2019: 47).

- ***Salı pazarı*** kuruldu bugün. (isim)
- ***El yazması eserler*** rağbet görmüyor artık. (sıfat)
- ***Eyüp Sultan Cami'sini*** görmeyi çok isterim. (isim)

o- Belirtili isim tamlamalarında vurgu her iki unsur üzerinde eşitken, belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan üzerindedir (Karahan, 2019: 48).

2.3.2. Sıfat Tamlaması

Bir ismin bir sıfat tarafından nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur (Karahan, 2019: 48).

Sıfat tamlamasının özellikleri şu şekildedir:

a- Ana unsur isimdir ve sonda bulunur. Sıfat ise yardımcı unsurdur, ismin önünde yer alır. Sıfat tamlamasında isim ve sıfat eksiz birleşir (Karahan, 2019: 49; Ergin, 2009: 380).

- ***mavi gök*** = mavi (sıfat unsuru)

  gök (isim unsuru)

- ***yağmur yüklü bulutlar*** = yağmur yüklü (sıfat unsuru)

  bulutlar (isim unsuru)

b- Unsurların biri veya hepsi kelime grubu olabilir (Karahan, 2019: 50; Ergin, 2009: 380).

- Allah ***vicdansız ve kalpsiz insanlardan*** hepimizi korusun. (sıfat unsuru: bağlama grubu)
- Gerçekten **ucu, bucağı olmayan yolmuş.** (sıfat unsuru: sıfat fiil grubu)
- ***Onun gibi kadın*** olmak isterim. (sıfat unsuru: edat grubu)
- ***Yokuşun başına yaptıracağı ahşap ev*** hayatta en çok istediği şeydi. (sıfat unsuru: sıfat fiil grubu, isim unsuru: sıfat tamlaması)
- ***Yüz kırk iki gün*** sonra askerlik bitecekti. (sıfat unsuru: sayı grubu)

c- Sıfat tamlamasında ismi niteleyen birden fazla sıfat olabileceği gibi, birden fazla isim unsuru da bir sıfat unsuru ile nitelenebilir (Karahan, 2019: 50-51).

- ***Soğuk, ıssız, koca / evde*** tek başına oturuyordu.

- ***Kapkara, ince, uzun / adam*** herkesi ürküttü.
- ***Çaresiz, korku dolu / gözler*** karşısında ne yapacağımı şaşırdım.
- ***Bu / günler, geceler*** geçmiyor.

ç- Bir sıfat tamlaması, başka bir sıfat tamlamasında tamlayan ya da tamlanan olarak görev yapabilir (Karahan, 2019: 51).

- ***Kapkara / esmer yüzde*** hiç mimik yoktu.

  esmer/ yüz: sıfat tamlaması

- ***O / büyük günahından*** dolayı hicap duyduğu belliydi.

  büyük/ günah: sıfat tamlaması

- ***Bu / mübarek güzel günlerde*** birbirimizi kırmayalım.

  mübarek / güzel günler: sıfat tamlaması

  güzel/ günler: sıfat tamlaması

d- Nesnenin neden yapıldığını belirten tamlamalar, isim tamlaması değil sıfat tamlamasıdır (Karahan, 2019: 52).“Gümüş bileklik, altın kolye” örneklerinde olduğu gibi.

e- Sıfat ve zarfların anlamlarını tamamlayan zarfların meydana getirdiği kelime grupları da sıfat tamlamasıdır (Karahan, 2019: 52).

- O ***daha / cana yakın*** bir insan bence.
- ***Daha / gösterişli evde*** oturma çabası neden?
- Dikkat edilmesi gereken ***en önemli şey*** sağlıkmış.

f- Bazı birleşik kelimeler, sıfat tamlaması kuruluşundadır (Karahan, 2019: 52).

- Doktor ***akciğerlerinde*** ciddi problem olduğunu söyledi.
- ***Babayiğit*** çocukmuş vesselam.
- ***Kayınpederiyle*** bozuşmuş.

g- Sıfat tamlamalarında, unsurların arasına "*da / de*" edatı ve -mI soru eki girebilir (Karahan, 2019: 52).

- Bu kadın ***az mı sıkıntı*** çekti?
- ***Bir de paket*** getirmiş yanında.

ğ- Sıfat tamlaması, söz diziminde isim, sıfat, zarf olarak görev yapar (Karahan, 2019: 52). Ergin (2009: 381), sadece isim vazifesi gördüğünü belirtir.

- ***Demir kapı*** yüzüme öyle hızla çarptı ki! (isim)
- Aynı rüyayı ***her gece*** görünce kan ter içinde uyanıyorum. (zarf)
- Tam ***yüz elli gün*** sonra ortaya çıktı.

h- Sıfat tamlamasında vurgu, sıfat üzerindedir (Karahan, 2019: 53; Ergin, 2009: 380).

2.3.3. Sıfat- Fiil Grubu

Bir sıfat fiil ile bu sıfat fiile bağlı tamlayıcı/lardan oluşan kelime grubuna sıfat fiil grubu denir (Karahan, 2019: 53). Muharrem Ergin (2009: 396), bu grubu "Partisip Grubu" olarak tanımlamaktadır.

Sıfat fiil grubunun özellikleri şu şekildedir:

a- Sıfat fiil grubun ana unsurudur ve çoğunlukla sonda yer alır (Karahan, 2019: 53; Ergin, 2009: 396). Sıfat fiil yargı bildirmez. Sıfat fiil, kelime grubunda yüklem görevi yapar ve grubun anlamı özne, yer tamlayıcısı vb. diğer ögelerle tamamlanır (Karahan, 2019: 53).

- ***Sonbahar zamanı sokaklarda yürüdüğümde*** dünyanın en mutlu insanı gibi hissediyordum.

  sonbahar zamanı (zarf) *sokaklarda* (yer tamlayıcısı) *yürüdüğümde* (yüklem)

- ***Gururu kırılmış*** şekilde olduğu yeri terk etti.

  gururu (belirtili nesne) *kırılmış* (yüklem)

- ***Ani harabelerini gördüğünde*** adeta büyülendi.

Ani harabelerini(belirtili nesne) *gördüğünde* (yüklem)

b- Sıfat fiil, grup içerisinde her zaman sonda bulunmaz, şiir ve konuşma dilinde bulunduğu yer değişiklik gösterebilir (Karahan, 2019: 54).

- *"**Çiçeklendiği*** gün ***sabır ağacı***

  Gerçeklenir dilde bütün dilekler" (Coşkun Ertepınar)

- "Kimse bilmez ***nasıl özlediğimi***

  Küçük şehirdeki dostlarımı" (Coşkun Ertepınar)

c- Sıfat fiil grubunda özne az bulunur. Özne olan unsur iyelik eki taşır (Ergin, 2009: 396).

- ***Dibi görünmeyen*** kuyular beni hep korkuttu.
- ***Kalbi duran*** hasta geri döndürülemedi.

ç- Ortak sıfat fiille kurulmuş bazı kelime gruplarında sıfat fiil tekrar edilmez (Karahan, 2019: 54).

- ***Orta Asya'dan* (*gelen*) *tâ Kırgızistan'dan gelen*** Abdullah, buraya çabuk alışamayacağını hemen anladı.
- Okulu boyama işi için ***iri yarı* (*olan*) *kuvvetli olan*** çocuklardan yardım istedi.
- ***Adana'nın sıcağına (alışacak) baharatlı, acılı yemeklere alışacak*** biri değildir.
- ***Yavru kedinin bu bağrışına* (*kayıtsız kalmayacağına*), *bu merhametle bakan gözlerine kayıtsız kalmayacağını*** fark etmiştim.
- ***Dünyanın bir ucundan*(*gelen*), *Kuzey Avrupa ülkelerinden* (*gelen*), *Orta Doğu'dan* (*gelen*), *Amerika'dan gelen*** bilim insanları İstanbul'da toplanmışlardı.

d- Sıfat- fiil grubu, söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar (Karahan, 2019: 54). Süer Eker (2011: 431) bütün ögelerin görevlerini üstlenebileceğini ifade eder.

- ***Meraklı gözlerle keşişi izleyenlerin*** oradan ayrılacağı yoktu. (*isim*)
- ***Annesine asi gelen çocuk*** yaptığından utanmıştı. (*sıfat*)

- ***Başını öne eğmiş*** düşünüyordu. (*zarf*)
- ***Odun sobanın insanı ne kadar mutlu ettiğini*** bilirdi. *(isim)*
- ***Her mevsimi ayrı güzel olan bu ülke*** elbette kıymetliydi. (*sıfat*)
- ***Ellerini cebine koymuş*** öylece dolaştı. (*zarf*)

e- Bazı birleşik kelimeler sıfat- fiil grubu kuruluşundadır.

- ***Hayırsever*** doktor geldiği gibi sessizce kapıdan çıktı gitti.
- "***Çöpçatanlığı*** bırakıp işinin başına mı gitsen acaba!" diyerek beni azarladı.
- Adının hakkını veren ***cankurtaran*** Hızır gibi yetişti.

f- Sıfat- fiil grubunun vurgusu, sıfat fiilden önceki unsur üzerindedir (Ergin, 2009: 396; Karahan, 2019: 55).

- ***Olayların bu raddeye*** *geleceğini* hesap edemedi.
- Yapraklar ***yollara döküldüğüne*** göre sonbahar temalı fotoğraf çekebiliriz.

2.3.4. İsim- Fiil Grubu

Leylâ Karahan (2019: 55) bu kelime grubunu "Bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan oluşan kelime grubu." şeklinde tanımlamaktadır. Muharrem Ergin (2009: 395) "Türk Dil Bilgisi" isimli eserinde isim fiil grubunu "fiil grubu" olarak tanımlarken, Süer Eker (2011: 432) ise, bu gruba "eylem grubu" demektedir. Hareket ismi, fiilin kök veya gövdesine -mAk, -mA, -Iş ekleri getirilerek yapılır.

İsim fiil grubunun özellikleri şu şekildedir:

a- Grubun ana unsuru hareket ismi yani isim fiildir ve genellikle sonda bulunur. İsim fiil, grupta yüklem görevi yapar. Grubun anlamı özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf ile tamamlanır. İsim fiil yargı bildirmez.

- ***Seni böyle hatırlamak*** isterim.

  seni (belirtili nesne) *böyle* (zarf) *hatırlamak* (yüklem)

- ***İftar için yemekleri hemen hazırlamak*** gerekir.

  iftar için (zarf) *yemekleri* (belirtili nesne) *hemen* (zarf) *hazırlamak* (yüklem)

- ***Bütün bu acı hikâyeyi ağlayarak anlatmak*** onu üzmüş olmalıydı.

  *bütün bu acı hikâyeyi(*belirtili nesne) *ağlayarak(*zarf) *anlatmak* (yüklem)

- ***Olduğu yerde hıçkıra hıçkıra ağlamaya*** başladı.

  olduğu yerde (yer tamlayıcısı) *hıçkıra hıçkıra* (zarf) *ağlama* (yüklem)

b- Ortak isim fiille kurulmuş bazı kelime gruplarında isim fiil tekrar edilmez.

- Sahneye çıktığında ***hâl ve hareketlerine* (*dikkat etmek*), *sesine dikkat etmek*** çok önemli.

- Karton kutuyu ***ortasından* (*kesmeye*), *yanlarından kesmeye*** başladı.

c- İsim fiil grubunda, isim fiil her zaman sonda değildir. Özellikle konuşma ve şiir dilinde değişiklik gösterebilir.

- "Seni istikbal için önce ***gelmek*** cihana

  Ve başkasından ***almak*** sonra geliş müjdeni." (Faruk Nafiz Çamlıbel)

ç- İsim- fiil grubu, söz dizimi içinde isim görevi yapar (Karahan, 2019: 56; Ergin, 2009: 395). Süer Eker'e (2011: 432) göre bu kelime grubu zarf hariç, bütün tümce ögelerini oluşturabilir.

- ***Misafirliğe gitmek*** pek adeti değildi.

- ***Seyahat etmek*** istiyorsan hazırlanmaya başlamalısın.

- ***Ansızın dalıp gitmesi*** beni çok korkutuyor.

- ***Sabahtan akşama kadar kırlarda gezmek*** Ali'nin en hoşlandığı şeydi.

- ***Doğruyu söylemen*** şu an bizim için çok önemli.

d- Grubun vurgusu, isim fiilden önceki unsur üzerindedir (Karahan, 2019: 57; Ergin, 2009: 395).

- Bu zor havada ***İzmir'e seyahat etmek*** zor olacak anlaşılan.
- Hep birlikte ***Ulus'ta buluşmak*** üzere evden çıktık.
- ***Güzel konuşma*** bizim mesleğimizde çok önemli.

e- Bu grupta özne az bulunur ve hep iyelik eki taşır(Ergin, 2009: 395).

2.3.5. Zarf- Fiil Grubu

Bir zarf fiil ile bu zarf fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan oluşan kelime grubudur (Karahan, 2019: 57). Muharrem Ergin (2009: 396) bu gruba "gerundium grubu" adını vermiştir.

Zarf fiil grubunun özellikleri şu şekildedir:

a- Grubun ana unsuru zarf fiildir ve genelde grubun sonunda bulunur (Karahan, 2019: 57; Ergin, 2009: 396). Sıfat- fiil ve isim- fiil gruplarında olduğu gibi zarf fiil yüklem görevindedir ve cümlenin anlamı diğer ögeler tarafından tamamlanır. Yüklem olan zarf fiil yargı bildirmez.

- ***Kalbim boğazımda atarak*** gözlerimi açtım.

  kalbim (belirtisiz nesne) *boğazımda* (yer tamlayıcısı) *atarak* (yüklem)

- ***Üniversite yıllarını anarken*** ister istemez üzülüyorum.

  üniversite yılları (belirtili nesne) *anarken* (yüklem)

- Hiçbir şey yokmuşçasına ***istifini hiç bozmadan*** konuşmaya devam etti.

  istifini (belirtili nesne) *hiç* (zarf) *bozmadan* (yüklem)

- Gecenin kör saatinde ***pis kıyafeti üstünden atıp*** doğruca hana koştu.

  pis kıyafet (belirtili nesne) *üstünden* (yer tamlayıcısı) *atıp* (yüklem)

b- Bazı sıfat fiiller hâl ekleriyle çekime girerler. Bu durumda cümlede zarf görevi yaparlar. Bu sıfat fillerle kurulan gruplar da zarf fiil grubu olarak kabul edilir (Karahan, 2019: 58).

- ***Okuldan geldiğimde*** yorgunluktan uyuya kalmış, yemek yemeyi unutmuştum.
- ***Tartışma başladığında*** herkes susmuştu. Olacaklardan endişe duydukları tavırlarından belliydi.
- ***Köyüne döndüğünde*** olacaklardan habersizdi.
- ***Dört duvarı göreceğine*** çık dışarı hava al biraz.

c- "-r/-mAz", "-DI/ mI", "-DI/ -AlI" gibi kalıplarla kurulan da zarf fiil grubudur(Karahan, 2019: 58).

- ***Memleketten Ankara'ya döner dönmez*** kendimi, arkadaşlarımla sohbet etmeyi çok sevdiğim kafede buldum.
- ***Sonbahar geldi mi*** içimi bir hüzün kaplar.
- ***Yurt dışına gittim gideli*** işleri yoluna koymakta zorlandım doğrusu.
- Öğrencide ***bir yetenek gördü mü*** onu asla bırakmaz, olimpiyatlara ne yapar eder sokardı.

ç- -ken ve -sA ekleri ile zarf fiil grubu oluşabilir. Bu eklerle yapılan ve yan yana sıralanan birden fazla zarf fiil grubunun olduğu durumda zarf fiil sondaki grupta bulunabilir (Karahan, 2019: 58).

- ***Eğitimine dikkat edilir* (*ise*), *üzerine düşülür* (*ise*), *ilgilenilirse*** her çocuk derslerde başarılır olabilir.
- ***Çocuklar mahallede ip atlar*(*ken*), *top oynar*(*ken*)** ben köşede onları izlerdim.
- ***Parkta konuşur (ken), otobüs beklerken*** yanıma gelip sürekli bana nasihat vermeleri çok canımı sıkıyordu.

d- Bazı istisna durumlar olmakla birlikte zarf- fiil grubu söz dizimi içinde genellikle zarf olarak görev yapar (Karahan, 2019: 59; Ergin, 2009: 396).

- Dedem ***merdivenlerden inerek*** evden çıktı.
- Yağmurlu sonbahar günlerinde ***su birikintilerinin üstüne basarak*** yürürdü.

- ***Masanın üstündeki birikmiş sınav kağıtlarını görünce*** neyi unuttuğunu hemen anladı.
- ***Kimsenin kalbini kırmadan*** bu dünyadan göçüp gitti.
- ***Hüngür hüngür ağlayarak*** eve gitti.
- "Âlemde gündüz gönlümüze işkencedir;

  Bence bayram ***ufukta gün bitincedir***." (yüklem) (Cahit Sıtkı Tarancı)

e- Grubun vurgusu zarf fiilden önceki unsur üzerindedir.

- ***Evden çıkarken*** kitabı unutmuşum.
- ***Lafı uzatmadan*** konuşurdu.

2.3.6. Tekrar Grubu

Aynı cinsten iki kelimenin art arda gelerek oluşturdukları kelime gruplarına "tekrar grubu" denir. Muharrem Ergin (2009: 377) tekrar gruplarının en basit kelime grubu olduğunu ifade etmektedir. Ergin Türkçede hemen her çeşit kelimeden tekrar grubu oluşturmanın mümkün olduğunu ancak isim, sıfat, zarf ve zarf fiillerin tekrara en elverişli kelime çeşitleri olduğunu belirtir. Leylâ Karahan (2019: 60) ise tekrar grubunu "bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubu" şeklinde tanımlamaktadır.

Ergin (2009: 377) tekrar grubunu "aynen tekrarlar, eş manalı tekrarlar, zıt manalı tekrarlar ve ilaveli tekrar grubu" olmak üzere dörde ayırır. Leylâ Karahan (2019: 60) "unsurları aynı olan, unsurları yakın anlamlı olan, unsurları zıt anlamlı olan ve m ünsüzünün kelime başına ilavesi ile oluşan tekrar grupları" olmak üzere dörde ayırır.

Tekrar grubunun özellikleri şunlardır:

a- Gruptaki kelimeler arasında hem şekil hem de anlam ilişkisi vardır (Karahan, 2019: 60).

Unsurları Aynı Olan Tekrar Grupları: ***mışıl mışıl***, ***dilim dilim***, ***cilt cilt*** vb.

Unsurları Yakın Anlamlı Olan Tekrar Grupları: ***çul çaput***, ***tıka basa***, ***eğri büğrü*** vb.

Unsurları Zıt Anlamlı Olan Tekrar Grupları: ***yaz kış*, *gece gündüz*, *ölüm kalım*** vb.

Kelime Başına m Ünsüzünün İlavesi İle Oluşan Tekrar Grupları: ***leke meke*, *rüzgar müzgar*** vb.

b- Tekrarlar anlamı kuvvetlendirir. Bununla birlikte nesnelere ve hareketlere süreklilik, beraberlik ve çokluk anlamı katar (Karahan, 2019: 60; Ergin, 2009: 377).

- Bütün Avrupa'yı ***bucak bucak*** gezdim. (çokluk)
- ***Yürüye yürüye*** en sonunda dayımın evine ulaştım. (süreklilik)
- Olanları ***bir bir*** bana anlatacaksın. (anlamı kuvvetlendirme)
- ***Işıl ışıl*** parlayan yıldızları gösterip mutluluktan havalara uçuyordu. (anlamı kuvvetlendirme)
- Kocaman yel değirmeni ***ağır ağır*** dönmeye başladı. (süreklilik)
- Şarapnel parçaları ***oraya buraya*** dağıldı. (beraberlik)

c- "*Bağlama ve çekim edatları dışında bütün kelimelerle tekrar grubu yapılabilir. Ünlemler, tekrara elverişli kelimelerdir*." (Karahan, 2019: 61)

- Çocuk çekirge gibi ***zıp zıp*** zıpladı.
- Bütün evi ***didik didik*** aradılar da yine bir şey bulamadılar.
- Koca adam acısından ***of of*** diyerek inliyordu.
- "Bu ne ***bitmez tükenmez*** bir çiledir." diye kaderine isyan ediyordu zavallıcık.
- ***Sabah sabah*** banka müdürü ile karşılaşmak hiç hoşuna gitmemişti.
- Annesinin sandığında ***cilt cilt*** kitaplar, el yazması divanlar bulması onu hayretlere düşürmüştü.
- Görülmüş şey değildi doğrusu. Boğaz'dan ***tek tük*** ticaret gemileri geçmişti.

ç- Grubu oluşturan unsurlar çekim eki alabilir (Karahan, 2019: 61).

- ***Ona buna*** sinirlenmeden önce kendi yaptıklarını ölç, biç.

- Telaştan ***elleri ayakları*** birbirine dolanmıştı.
- ***Varını yoğunu*** satıp Kocaeli'ne taşınmıştı.
- ***Sağa sola*** bakınıp durdu sürekli.
- ***Eften püften*** sebeplerle aralarına kara kedi girdi.

d- Grup içerisinde unsurlar eş görevlidir. Kelimeler arasında belirli bir ses düzeni vardır. Bundan dolayı tekrar gruplarını oluşturan unsurların yeri değiştirilemez (Karahan, 2019: 61). Örneğin; "*çoluk çocuk*" tekrar grubu "*çocuk çoluk*" şeklinde kullanılmaz.

e- Tekrar grubunu oluşturan kelimelerden biri zamanla tek başına kullanımdan düşmüş olabilir.

- Çocuğun korkudan ***beti benzi*** atmıştı.
- ***Ele güne*** karşı yalnız bırakma beni.
- İşten ***yorgun argın*** dönünce geldiği gibi uyudu.

f- Tekrar grupları, söz dizimi içerisinde isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yaparlar (Karahan, 2019: 61).

- ***İlim irfan*** sahibi insansınız. (isim)
- Yeni kullandığı makineyi ***öve öve*** bitiremedi. (zarf)
- ***Saçı sakalı*** birbirine karışmış, öylece geziyordu. (İsim)
- Su dağdan ***şırıl şırıl*** akıyordu. (zarf)
- İçinde ne kadar biriktirdiyse artık hepsini ***saydı döktü***. (fiil)
- ***Süslü püslü*** kıyafetleri severdi o. (sıfat)

g- Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır. Kelimeler arasına virgül konmaz (Karahan, 2019: 62).

2.3.7. Edat Grubu

Bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiği kelime grubuna edat grubu denir (Ergin, 2009: 392).

Edat grubunun özellikleri şunlardır:

a- İsim unsuru başta, çekim edatı (*ile, için, kadar, göre, diye, rağmen, gibi* vb.) sonda bulunur (Karahan, 2019: 63; Ergin ,2009: 392).

- ***İnsan gibi*** yaşamayı istemek çok mu?
- ***O günden beri*** kendini yedi bitirdi.
- ***Bıçakla*** erkeğin üstüne saldırdı.

b- İsim unsuru zamir veya isim olmasına ve edatın türlerine göre çeşitli çekim eki alabilir. Edat unsuru ise eksizdir, değişmezdir (Ergin, 2009: 392; Karahan, 2019: 63).

- Dedem çok konuşan insanı sevmezdi. ***Ona göre*** çok laf yalansız olmazdı. (-e eki)
- ***Senin için*** geldim ben. (-in eki)
- Yaşamak, hayatta olmak ***onun için*** hayatın anlamıydı. Öyle ya yaşadığın sürece umut da vardır. (-nın eki)
- ***Donmuş gibi*** bir iki dakika hiç kıpırdamadı. (eksiz)

c- Edat unsuru isim çekim eki alan edat grupları, cümlede isim olarak kullanılır (Karahan, 2019: 63).

- ***Bu kadarını*** bende beklemezdim.
- ***Onun gibisini*** bulamayacağımı defalarca söyledi.

ç- Bu grupta edat unsuru tek kelime halindedir. İsim unsuru ise tek kelime olabileceği gibi kelime grubu da olabilir (Ergin, 2009: 392).

- ***Eski zamanlardan beri*** devam eden bir gelenektir.

eski zamanlar (sıfat tamlaması) beri (edat)

- ***Pazartesiden beri*** odasına kapandı.
- Öyle bir bağırdı ki korkudan ***çil yavrusu gibi*** dağıldılar.

  çil yavrusu (belirtisiz isim tamlaması) gibi (edat)

- Sanki ***buhar olup uçmuş gibi*** ortadan kayboldu.

  buhar olup uçmuş (sıfat fiil grubu) gibi (edat)

d- Birden fazla isim unsuru bulunabilir (Karahan, 2019: 64)

- ***Yorgunluğuna, uykusuzluğuna rağmen*** dayanmaya çalıştı.

e- Edat grubu söz dizimi içerisinde sıfat, zarf ve isim olarak görev yapar (Karahan, 2019: 64). Muharrem Ergin (2009: 392) ve Süer Eker (2011: 430) bu grubun sıfat ve zarf olarak kullanıldığını ifade etmektedir.

- Savaşta ***aslan gibi dört oğlunu*** kaybetti. (sıfat)
- On sekizinden sonra kız ***gül gibi*** açıldı. (zarf)
- ***Ankara'ya doğru*** yürümekte ısrarcılar. (isim)
- Koca plaza ***öne doğru*** eğildi resmen. (zarf)

f- Grubun vurgusu isim unsuru üzerindedir (Karahan, 2019: 65; Ergin, 2009: 392).

2.3.8. Bağlama Grubu

"*Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubuna bağlama grubu denir*." (Karahan, 2019: 65)

Bağlama grubunun özellikleri şunlardır:

a- Bu grupta, bağlama edatı isim unsurlarının arasında bulunur (Karahan, 2019: 65; Ergin, 2009: 380).

- Leylâ ile Mecnun
- Mai ve Siyah
- Baba veya amca

b- İkiden fazla isim unsurunun bulunduğu bir bağlama grubunda "*ve*" bağlama edatı son iki isim unsurunun arasına girer (Karahan, 2019: 65; Ergin, 2009: 380).

- ***Şube müdürü, şube müdürü yardımcısı ve baş yazıcı*** sorguya çekildiler.
- ***Dayımlar, teyzemler ve annemgil*** bayramda hep anneannemde toplanırız.
- "***Baba, Oğul ve Kutsal Ruh***" Hristiyanlıktaki teslis inancını simgeleyen bir ifadedir.

c- "ne…ne…" , "hem… hem…", ya… ya…" gibi bağlama edatları ile kurulan bağlama gruplarında edatlar isim unsurunun başında veya sonunda bulunabilir (Karahan, 2019: 66; Eker, 2011: 434). Böyle bir bağlama grubunda, isim unsurunun sayısı kadar bağlama edatı bulunur.

- Böyle bir teklife ***hem*** şaşırmış ***hem*** sevinmişti.
- ***Ya*** bu söylediğimi kabul edersin ***ya*** polise giderim.
- Bu haber ülkenin ***gerek*** batısında ***gerek*** doğusunda ses getirmişti.
- Ben oraya gideceğim, ***ama*** seninle ***ama*** sensiz.
- ***Hem*** annemler, ***hem*** dayımlar, ***hem*** amcamlar bu haber karşısında sus pus olmuşlardı.

ç- "İle" bağlama edatının ekleşmiş şekli olan -(y)lA bağlama eki de bağlama edatı gibi görev yapabilir. Bu durumda eki taşıyan birinci unsurdur (Karahan, 2019: 66).

- ***Şapkasıyla montunu*** alıp hızlıca evden çıktı.
- ***Annemle ben*** köye gelmeye mecbur kaldık.

d- Bağlama grubunda isim unsurları kelime grubu olabilir.

- ***İçeri girmek ve işten neden atıldığını öğrenmek*** istedi. (isim unsurları: isim fiil grubu)
- ***Çukurova'ya bakarken ve akşam güneşini seyrederken*** neler düşündü acaba? (isim unsurları: zarf fiil grubu)
- ***Biber dolmasını ve fıstıklı baklavayı*** almayı unutma sakın. (belirtisiz isim tamlaması, sıfat tamlaması)
- ***Ali'nin babası ile Ömer'in annesi*** gelmiş. (belirtili isim tamlaması, belirtili isim tamlaması)
- ***Üç kuruş maaşa ve yarım sigortaya*** çalışmak haysiyetine dokunuyordu. (sıfat tamlamaları)

e- Bağlama grubu söz dizimi içerisinde isim, sıfat ve zarf olarak görev yaparlar.

- Eli boş gelmişti. Elinde ***ne çiçek ne hediye*** vardı. (isim)
- ***Küçük, acımasız ve korkutucu gözlerde*** gördüğü ifade onu afallatmaya yetti. (sıfat)
- ***Düşünceli ve umutsuz*** bakıyordu. (zarf)
- ***Büyük ve ihtiyar başını yavaş ve sakince*** kaldırdı**.** (sıfat, zarf)

f- Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır.

2.3.9. Unvan Grubu

Bir şahıs ismi ile bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubuna unvan grubu denir (Karahan, 2019: 68).

- ***Ahmet*+ *Amca* = *Ahmet Amca***
- ***Asiye* + *Hala* = *Asiye Hala***

Unvan grubunun özellikleri şunlardır:

a- Şahıs ismi başta, unvan veya akrabalık ismi sonda olur. İki unsur da eksiz birleşir (Karahan, 2019: 68).

- ***Ayşe Hatun***, ***Ülkü Üsteğmen***, ***Oğuz Kağan***, ***Ali Doktor***, ***İlke Hanım***, ***Babür Şah***

b- Unvan grubunda şahıs ismi, birleşik isim olabilir (Karahan, 2019: 68).

- ***Yahya Kemal Bey***, kendine has havası ile salona girdiğinde tüm gözler onun üzerindeydi.
- ***Kazım Karabekir Paşa***, Kurtuluş Savaşı'nın en önemli komutanlarındı.
- ***Halide Edip Hanım***, sadece Türk edebiyatına katkı sağlayan bir yazar olarak kalmamış, aynı zamanda, Millî Mücadele'ye bizzat katılmış ve cephe cephe dolaşmış efsanevî bir hatiptir.

c- Birinci unsuru unvan veya akrabalık ismi olan "***Dede Korkut, Sultan Mehmet, Baba İlyas, Molla Kasım***" gibi kelime grubu unvan grubu değil, birleşik isimdir. Birleşik isimlerin vurgusu sonda, unvan gruplarının vurgusu başta olur (Karahan, 2019: 69; Ergin, 2009: 289).

d- Bu kelime grubu, söz dizimi içerisinde isim görevi yapar.

- ***Necmiye Teyze***, gün aşırı bize geliyor.
- ***Süleyman Amca'yı*** bu mahallede herkes tanır.
- Su boruları patladı. Ben de ***Musa Usta'yı*** çağırdım.
- ***Mustafa Enişte***, sözleriyle beni bunalttı.

2.3.10. Birleşik İsim Grubu

"*Bir şahsa özel ad olmak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğudur*." (Karahan, 2019: 69).

- *Mustafa+ Kemal=* ***Mustafa Kemal***
- *Halide + Edip=* ***Halide Edip***

Birleşik isim grubunun özellikleri şunlardır:

a- İki ve daha fazla kelimeli bütün şahıs isimleri birleşik isim grubu yapısındadır. İsimler eksiz birleşir (Karahan, 2019: 69).

- ***Fatih Sultan Mehmet***, ***Bamsı Beyrek***, ***Reşit Rahmetî Arat***, ***Yahya Kemal***

b- Tamlananı özel isim olan sıfat tamlamaları zamanla birleşik isim grubuna dönüşebilir (Karahan, 2019: 69).

- ***Kul Mesud***, ***Pargalı İbrahim***, ***Deli Dumrul***, ***Iska Ali, Edirneli Nazmi***

c- Bu kelime grubu, söz dizimi içerisinde isim görevi yapar (Karahan, 2019: 70).

- Atatürk'ün ***Reşat Nuri'nin*** "Çalıkuşu" isimli romanını çok sevdiğini öğrenince nedense şaşırmıştım.
- ***Kaşgarlı Mahmut***, Türk dilinin ilk ansiklopedisini, ilk sözlüğünü, ilk gramerini yazmış gerçek bir Türk büyüğüdür.
- ***Yusuf Has Hacip'in*** XI. yüzyılda doğduğu tahmin edilmektedir.

ç- Vurgu son unsur üzerindedir.

2.3.11. Ünlem Grubu

Bir ünlem ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubuna ünlem grubu denir.

- ***Ey*** + ***Türk gençliği***= ***Ey Türk gençliği***

Ünlem grubunun özellikleri şunlardır:

a- Ünlem başta, isim unsuru sonda bulunur. Her ikisi de eksiz birleşir (Karahan, 2019: 70).

- ***hey*** + ***yalan dünya***
- ***a*** +***canım çocuk***
- ***yahu*** + ***kardeşim***

b- Bu grupta isim unsuru kelime grubu olabilir (Karahan, 2019: 71).

- "***Ah benim afacan çocuklarım***! Ben size nasıl kızayım?" diyip merhametle başımızı okşadı. (isim unsuru: belirtili isim tamlaması)

- ***Yahu güzel kardeşim***, yakışıyor mu sana böyle kalp kırmak? (isim unsuru: sıfat tamlaması)

- ***Ey kimsesizlerin kimsesi***! Bu zalimin elinden kurtar bizi. (isim unsuru: belirtili isim tamlaması)

- ***Ey Türk gençliği***! Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyeti'ni, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir. (isim unsuru: belirtisiz isim tamlaması)

c- Ünlem grubu, cümlenin kuruluşuna katılmaz. Genellikle hitaplarda kullanılır. Cümle dışı öge olarak, cümlenin herhangi bir yerinde kullanılabilir (Karahan, 2019: 71).

- "İlâhî bir kuvvetin, ebedî bir feyzin var ***ey Türk***." (Ahmet Hikmet Müftüoğlu)

- "Benim hakkım, sus ***ey bülbül***, senin hakkın değil matem."(Mehmet Akif Ersoy)

- "***Ya Rab***, bu uğursuz gecenin yok mu sabahı?"(Mehmet Akif Ersoy)

ç- Bu grupta birden fazla isim unsuru bulunabilir.

- ***Ey mavi gök, ak bulutlar, kara toprak***! Ben bu derdimi kime diyeyim?

- "***Ah kalpsiz, vicdansız adam***! Senin de hesap vereceğin gün gelir elbet." diyerek haykırdı.

d- Grubun vurgusu ünlem üzerindedir.

2.3.12. Sayı Grubu

İki veya daha fazla sayı unsurunun arka arkaya gelerek oluşturdukları kelime grubuna sayı grubu denir (Ergin, 2009: 391).

Türkçede sayılar 3 şekilde karşılanır (Ergin, 2009: 390-391):

1- Tek sayı ile: ***iki, üç, altmış, yüz, bin*** vb.

2- Sıfat tamlaması ile: ***iki yüz, üç yüz, iki bin, bir milyon, üç milyar*** vb.

3- Sayı grubu ile: ***yirmi iki, sekiz yüz altı, üç yüz kırk*** vb.

Sayı grubunun özellikleri şunlardır:

a- Sayıların dizilişi basamak sistemine göredir ve sayılar sondan başa doğru büyür. Küçük sayı sonda bulunur. Ayrıca sayı isimleri ayrı yazılır. Eksiz birleşirler (Karahan, 2019: 72; Ergin, 2009: 391).

- ***altmış dört, iki yüz seksen, beş yüz on iki***

b- Kelime grubu hâlindeki sayılar, sıfat tamlaması veya sayı grubu kuruluşundadır. Genellikle ana sayılar sıfat tamlaması, ara sayılar sayı grubudur. Vurgu sıfat tamlamasında başta, sayı grubunda sonda olur (Karahan, 2019: 72).

- ***sekiz yüz altmış dokuz***, ***on iki*** (sayı grubu)
- ***altı bin, sekiz milyon*** (sıfat tamlaması)

c- Sayı grubunda milyona kadar iki unsur vardır. Milyonlu sayılarda üç, milyarlı sayılarda dört unsur bulunur ve her unsur kendi içinde sayı grubu, sıfat tamlaması veya tek kelime olabilir (Karahan, 2019: 72).

- ***sekiz yüz / altmış***: sayı grubu (sekiz yüz: sıfat tamlaması)
- ***iki yüz / altmış dokuz***: sayı grubu (altmış dokuz: sayı grubu; iki yüz: sıfat tamlaması)
- ***otuz üç bin / iki yüz otuz***: sayı grubu (otuz üç / bin: sıfat tamlaması; otuz üç: sayı grubu; iki yüz / otuz: sayı grubu; iki yüz: sıfat tamlaması)
- ***sekiz milyon/ üç yüz otuz bin/ beş yüz***: sayı grubu (sekiz /milyon: sıfat tamlaması; üç yüz otuz/ bin: sıfat tamlaması; üç yüz/ otuz: sayı grubu; üç yüz: sıfat tamlaması; beş yüz: sıfat tamlaması)

ç- Bu grup, söz dizimi içerisinde isim ve sıfat olarak görev yapar (Karahan, 2019: 73).

- ***Yetmiş iki millete*** derdimi anlatabildim bir sen anlamadın beni. (sıfat)
- Maaşım ***üç bin*** kadar bir şey. Bu devirde bu para neye yeter ki? (isim)
- Enkazın altından ***elli dört cenaze*** çıkarıldı. (sıfat)

d- Grubun vurgusu ikinci unsur yani küçük sayı üzerindedir (Karahan, 2019: 73; Ergin, 2009: 391).

2.3.13. Birleşik Fiil Grubu

Leylâ Karahan (2019: 73) birleşik fiil grubunu "Bir hareketi karşılamak veya tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur." şeklinde tanımlamaktadır. Birleşik fiilleri "bir hareketi karşılayan birleşik fiiller" ve "bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller" olmak üzere iki gruba ayırır.

Muharrem Ergin (2009: 386) ise "Bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur." şeklinde tanımlar. Yardımcı fiilin başına getirinle unsurun isim ya da fiil oluşuna göre "isimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller" ve "fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller" olmak üzere iki gruba ayırır.

Süer Eker (2011: 432-433) "Biri asıl eylem, diğeri yardımcı ad veya eylem olan iki sözcüğün birbiriyle yapı ve anlamca kaynaşmasıyla oluşan grup" şeklinde tanımlar ve "tasvirî eylemler", "adla yapılan birleşik eylemler" ve "diğer birleşik eylemler" olmak üzere 3 gruba ayırır.

Bir Hareketi Karşılayan Birleşik Fiiller

Bir isim ile bir fiil unsurunun birleşmesinden oluşan birleşik fiillerdir. Fiil, ya ana yardımcı fiildir, ya da sözlük anlamı dışında kullanılan başka fiildir (Karahan, 2019: 73).

Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Bu grubun özellikleri şunlardır:

a- Bu çeşit birleşik fiillerde "et-, ol-, yap-, eyle-, kıl-, bulun-" yardımcı fiilleri kullanılır. İsim unsuru başta, yardımcı fiil sonda bulunur. Muharrem Ergin (2009: 386) bu grubu "isimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller" olarak adlandırmıştır.

- ***var*** + ***et-*** = ***var etmek***
- ***kardeş***+ ***ol-*** = ***kardeş olmak***
- ***hasta***+ ***yapma-*** = ***hasta yapmak***

b- “et-” ve “ol-” yardımcı fiilleri en sık,“kıl-” ve “eyle-” yardımcı fiilleri en az kullanılan yardımcı fiillerdir.

c- Tek başına kullanılmayan veya kullanıldıklarında asıl şekillerini kaybeden bazı isimler, yardımcı fiille birleşik yazılır (Karahan, 2019: 74).

- Ona karşı tarif edilmez duygular ***hissediyorum***.
- Çok acı çeksem de mecbur ***sabredeceğim***.
- Lütfen bu konudan ***bahsetmeyelim***.
- Hastalığı yeniden ***nüksetmişti***.

ç- Bu grup birleşik fiillerin isim unsuru, sıfat fiil olabilir. Sıfat-fiil, “ol-” ve “bulun-” yardımcı fiilleriyle birleşir (Karahan, 2019: 74).

- Şu an ***uyuyor olabilir***.
- Askerde şafak ***sayıyor olmalı***.
- Dikkatli davranmıyor olsaydım hastanede ***yatıyor olurdum***.
- O günden sonra ufuklara ***bakar oldu***.

d- İsim unsuru kelime grubu olabilir.

- Çamaşırlar beklemekten ***kırış kırış olmuştu***. (isim unsuru: tekrar grubu)
- Bu kadar kısa zamanda nasıl ***senli benli oldular***? (İsim unsuru: tekrar grubu)
- Sabah ayazını yediği için ***hastalanır gibi olmuş***. (isim unsuru: edat grubu)
- Sürekli ***gürültü ve yaramazlık etti***. (isim unsuru: bağlama grubu)

e- Birden fazla isim unsuru olabilir.

- Hayatım boyunca ***mutlu, başarılı, ayakları yere sağlam basan biri olmaya*** çalıştım.
- ***İyi, dürüst, adaletli, merhametli olmak*** lazım.

Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Bu grubun özellikleri şunlardır:

a- “Bazı birleşik fiillerde, “ol-, kıl-, eyle-” gibi yardımcı fiiller yerine asıl fiiller kullanılır. Bu yapıdaki kelimeler ya sözlük anlamlarını kaybetmiş, ya da deyimleşmiştir (Karahan, 2019: 75).

- ***Akıllara durgunluk veren*** olaydı.
- Tehlike her yerde ***kol geziyordu***.
- Bu çocuk gittikçe ***boy atıyor*** farkında mısınız?
- Allah kimseyi ona buna ***avuç açmak*** zorunda bırakmasın.
- Herkes Süleyman Amca’nın sözlerine ***kulak kesilmişti***.
- ***Çalmadığı kapı*** kalmadı.

b- Bu birleşik fiillerin isim unsuru, isim çekim eki alabilir (Karahan, 2019: 76).

- Çocuğu için ***yollara düştü***.
- ***Kolları sıvadı*** ve hemen ***işe koyuldu***.
- Sen ***sözünde durmadın***.
- Arka sırada oturan çocuk ***gözüne çarptı***.
- Bunu ***göze adlıysan*** buyur, yol senin!

c- Bu şekildeki birleşik fiillerin bazılarında isim unsuruna bir tamlayan gelebilir (Karahan, 2019: 76).

- Çocuk balkondan düşecek diye ***Ali’nin aklı çıktı***.
- ***Annemin canı*** çok ***sıkıldı***.
- Düğünde tüpün alev alması ***herkesin yüreği ağzına getirdi***.
- Layığını buldu ya ***içimin yağları eridi***.

ç- Grubun vurgusu birinci unsur üzerindedir.

d- Grubun unsurları kelime grubu olabilir (Karahan, 2019: 77).

- Eti ***lime lime etti***. (isim unsuru: tekrar grubu)
- Oğullarının savaştan dönmelerini ***dört gözle bekledi***. (isim unsuru: sıfat tamlaması)
- ***Tası tarağı*** topladı, çekti gitti. (isim unsuru: tekrar grubu)

Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller

Zarf fiil eki taşıyan bir fiil ile tasvir fiilinin birleşmesinden meydana gelir (Karahan, 2019: 77).

Bu grubun özellikleri şöyledir:

a- Ana unsur başta, tasvir fiili sondadır. Tasvir fiili *-A, -I, -Ip* zarf fiil eklerinden birini taşır.

- ***git+ i+ ver = gidiver-***
- ***gez+ ip+ dur = gezip dur-***
- ***düş + e+ yaz = düşe yaz-***

b- "*Bil-, gör-, dur-, yaz-, gel-, ver-, koy-*" tasvir ya da yardımcı fiiller, asıl fiile tezlik süreklilik, ihtimal gibi anlamlar katar. "bil-" yeterlilik, ihtimal; "ver-" tezlik, kolaylık; "git-,koy-, dur-, gör-" devamlılık; "gel-, kal-" beklenmezlik; "yaz-" yardımcı fiili yaklaşma anlamı katar.

- Onu bir anda karşımda görünce ***dona kaldım***. (beklenmezlik)
- Bembeyaz yüzünü görünce ***öle yazdım***.(yaklaşma)
- Beni bekleyeceğine önden ***gide dur.*** (süreklilik)
- Etrafımda ***dolanıp durdu***. (süreklilik)
- Ağaçlar bir anda çiçek ***açıvermiş***. (tezlik)

c- Bazı birleşik fiillerin ilk unsuru, kip eki taşıyabilir. Bu durumda bu ek, zarf- fiil ekinin yerini tutar (Karahan, 2019: 78).

- Arabanın tamponun ***parlattı durdu***.

- Bir dakika yerinde durmaz, ***kapırdar dururdu***.
- Nice güzellere ***bağlandım kaldım***. (Aşık Veysel)
- ***Konuşur dururdum***, rüzgarla, uçan kuşla.

ç- Bu şekildeki birleşik fiillerin ilk unsuru bir kelime grubu olabilir.

- Doktor "Hastanız için ***dua edebilirsiniz***." dedi.
- Ocak ayının soğuğunda beni ***kapı dışarı etti***.

d- "başla-, çalış, iste-" gibi bazı fiiller, "-mAyA başla-, -mAk iste-, -mAyA çalış-" kalıpları içerisinde birleşik fiil olarak kullanılırlar (Karahan, 2019: 79).

- Ders ***çalışmaya başladı***.
- O da sizinle ***gelmek istiyor***.
- İçimde birikenleri ***söylemek isterim***.
- Yaşadıklarını ***hatırlamamaya başladı***.

e- Grubun vurgusu ilk unsur üzerindedir.

2.3.14. Kısaltma Grupları

Leylâ Karahan (2019: 79) kısaltma gruplarını "Kelime gruplarından ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplar." şeklinde tanımlamaktadır. Muharrem Ergin (2009: 393) bu grubu "genitif, datif, lokatif, ablatif grupları" şeklinde adlandırmıştır.

Süer Eker (2011: 434-435), kelime gruplarının ilgi, yaklaşma, bulunma ya da uzaklaşma durum eklerinden birini alan bir kelime ile başka bir sözcüğün birleşerek ortaya çıktığını ifade eder ve 6 gruba ayırır: İlgi Grubu, Belirtme Grubu, Yaklaşma Grubu, Bulunma Grubu, Uzaklaşma Grubu, Dayanma Grubu, Klişe Kısaltmalar.

Kısaltma gruplarının özellikleri şunlardır:

a- Kısaltma grupları genellikle isim- fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısalmıştır. Bunların bir kısmı kalıplaşmıştır (Karahan, 2019: 79).

- ***Yanlışını telafi*** (*etmek*) niyetinde değil anlaşılan.
- Müfettiş ***teftişe*** (*teftiş etmek*) gelmişti.
- ***Eli boş (****olarak****)*** çıkmış gelmiş.
- ***Duvara monteli*** (*olan*) gaz lambası usul usul ortalığı aydınlatmaya devam ediyordu.

b- İki isim unsurundan meydana gelirler. İkinci unsur genelde nitelik ismidir (Karahan, 2019: 80).

- ***aksi*** /***huylu*** (adam)
- ***alnı*** / ***pak*** (kadın)

c- Unsurları kelime grubu olabilir (Karahan, 2019: 80).

- ***Senede iki gün*** görme hakkı vardı. (ikinci unsur: sıfat tamlaması)
- ***Kuş sesleriyle dolu*** ormanda gezmek insana huzur veriyor. (birinci unsur: edat grubu)
- ***Yırtık, pırtık palto*** soğuk havalarda giyilmesi mümkün değil. (birinci unsur: tekrar grubu)
- ***Yeşil palto giymiş*** arkadaşı vardı yanında. (birinci unsur: sıfat-fiil grubu)
- ***Arap harfleriyle yazılmış*** şu yazıyı okusana bir bana. (birinci unsur: sıfat-fiil grubu)

ç- Kısaltma grupları, söz dizimi içerisinde isim, sıfat ve zarf olarak görev yaparlar (Karahan, 2019: 80).

- Sokağa ***başı açık*** fırladı. (zarf)
- ***Dili sivri insanlar*** var. (sıfat)
- Kitap ***aslına uygun*** basılmış. (zarf)
- Arkamdan ***sonradan görme kadın*** diyeceklerine bu daha iyi. (sıfat)

- ***Sudan sebeplerle*** ilişkiler bitmemeli. (isim)

d- Kısaltma gruplarının vurgusu, ikinci unsur üzerindedir (Karahan, 2019: 80).

Kısaltma gruplarının çeşitleri şu şekildedir (Karahan, 2019: 80):

a- Unsurlarında çekim eki olmayan ya da sadece birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma grupları *isnat grubu* olarak adlandırılmaktadır.

- ***Yüreği yufka*** bir insana benziyorsun.
- ***Başı açık*** öylece sokağa çıktı acısından.
- Şaşkınlıktan ***ağzı açık*** kalakaldı.

b- Birinci unsuru yükleme hâli eki alan kısaltma grupları *yükleme grubu* olarak adlandırılır.

- ***Elliyi aşkın*** mahalleli evin önünde toplanmıştı.
- ***Dergiyi tetkik*** için izin istedi.
- ***Memurları teftiş*** gerekir.

c- Birinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları *yönelme grubu* olarak adlandırılır.

- Hiçbir yetkiliden ***akla yatkın*** açıklama gelmiyordu.
- Böyle ***başına buyruk*** çocuk değildi aslında.
- Amma ***başa bela*** bir insansın.
- Söylemesi ***dile kolay*** bir gerçek.

ç- Birinci unsuru bulunma hâli eki taşıyan kısaltma gruplarına *bulunma grubu* denir.

- Çok korkuyordu ama ***dilde dua***, yalın ayak attı kendini dışarı.
- ***Kapıda asılı*** nazar boncuğu dikkatini çekti.
- ***İki öğünde bir*** bu ilaçları alması gerekir.
- Elmanın ***dörtte birini*** arkadaşına uzattı.

- ***İşinde usta*** biriymiş gerçekten.

d- İlk unsuru uzaklaşma hâli eki taşıyan kısaltma grupları *uzaklaşma grubu* olarak adlandırılır.

- ***Evden ayrı*** geçirdiği ilk geceydi bu.
- ***Kıldan ince***, ***kılıçtan keskin*** diye anlatıldı sırat köprüsü hep.
- ***Karıncadan bol*** ne vardı sanki?
- Öyle bir gündü ki ***bin yıldan uzun*** gibi geldi.
- ***Kendinden emin*** konuşuyordu.
- ***Gözden ırak insan, gönülden*** de ***ırak*** derler.

e- İlk unsuru vasıta hâli eki taşıyan kısaltma grupları da vardır. Kısaca *vasıta grubu* denilebilir.

- ***Çer çöple dolu odanın*** temizlenmesi zor olacak sanki.
- Elinde tutuğunun ***bilgiyle dolu kitap*** olduğundan habersizdi.
- ***Yedi düvelle barışık*** bir insandı.

f- İlk unsuru uzaklaşma hâli, ikinci unsuru yönelme hâl eli alan kısaltma grupları da vardır.

- Tüm ülkeyi ***baştan başa*** gezdi.
- ***Gizliden gizliye*** oyunlar yaptığını herkes bilirdi.
- ***Babadan oğula*** mirastı bu ev.
- ***Bugünden yarına*** çok şey değişti.

g- İkinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları vardır.

- O kadar uyumlulardı ki tam ***dengi dengine*** olmuş diyordu insan içinden.
- ***El ele*** geziyorlardı.
- Onunla ***karşı karşıya*** gelmek canımı çok sıktı.

3.BÖLÜM / İNCELEME

3.1. İsim Tamlamaları

3.1.1. Belirtili İsim Tamlamaları

3.1.1.1. İki Kelimeden Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlayan + Tamlanan Dizilişinde Olan Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanında Tamlayan Eki Bulunan Belirtili İsim Tamlaması

1) Kanâdil-i eltâfı-y-ıla ***'âşıklaruñ gönlini*** / Sâfî ve aydın ider. Ve ol (5)

"ihsanlarının kandilleriyle âşıkların gönlünü temizleyip aydınlatır. Ve"

2) olalar. Ve şimdi şöyle bil kim ***bizüm / zamânumuzda*** (btili.i.t.g.) halkuñ çokı idrâk-i (22)

"Şimdi şöyle bil ki bizim zamanımızda halkın çoğu manaları anlamanın"

3) olalar. Ve şimdi şöyle bil kim bizüm / zamânumuzda ***halkuñ çokı*** (btili.i.t.g.) idrâk-i (22)

"Şimdi şöyle bil ki bizim zamanımızda halkın çoğu manaları anlamanın"

4) ***Anun ardın***ça işitdi nefs-i kül / Ol işikde ol dahı hem oldı kul (13)

"Ondan sonra nefs-i kül işitti, o da bylunduğu yerde köle kesildi."

5) Hem dilerse var-iken yog eylemek / Hergiz ***anuñ hükmine*** yokdur emek (57)

"Var olanı yok eylemek dilerse, onun için asla güçlük yoktur."

6) İy Hudâvendâ ***senüñ lutfuñ*** delim / Sensin âhir hem hakîm ü hem 'Alîm (72)

"Ey Allah'ım senin lütufların sayısızdır; her zaman her şeyi bilen ve hükmü elinde tutan sensin."

7) Cânı sen virdüñ tene vü câna ten / Cân tene cândur u ***cânuñ cânı*** sen (77)

"Vücuda canı, cana da vücudu sen verdin; can ten için ne kadar sevgiliyse can için sen de öylesin. Sen canların canısın."

8) Cümle sendendür ***bizüm sermâyemüz*** / Zât içinde nakd u genc ü mâyemüz (79)

"Bizde varlık namına ne varsa hep sendendir, varlığımız içindeki kıymetimiz, hazinemiz ve aslımız da."

9) Ger güneş ger ay u ger yılduz-durur / ***Kamusınuñ maksudı*** ol yüz-durur (110)

"Güneş olsun, ay olsun, yıldızlar olsun bunların hepsi onu görmek isterler."

10) Ger felekdür ger melek ger âsümân / ***Cümlesinüñ cânı*** oldur bî-gümân (111)

"Felek olsun, melek olsun, gökyüzü olsun şüphesiz hepsini ayakta tutan odur."

Tamlayanında Tamlayan Eki Bulunmayan Belirtili İsim Tamlaması:

1) Mâzisi vü hâzırı müstakbili / hak yolında ***cümlesi*** birdür ***hali*** (265)

"Geçmişte, şimdi ve gelecekte bu iman edenlerin Hak katındaki halleri birdir."

Tamlananında Tamlama Eki Bulunmayan Belirtili İsim Tamlaması:

1) İmdi gelüñ ***cânumuzuñ râhatın*** / İsteyelüm ol Çalab'un rahmetin (365)

"Şimdi canımızın rahatını ve yüce Allah'ın rahmetini isteyelim."

Tamlanan + Tamlayan Dizilişinde Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) Dîn anuñ kavlı-y-ıla kâyim-durur / ***Şer'i anuñ*** bâkî vü dâyim-durur (163)

"Din onun sözüyle ayaktadır; getirdiği hükümler de devamlı ve sonsuzdur."

2) Ol ki tâ'atdur farîza Tañrı'nuñ / Günde biş vakt kim ***diregidür dinüñ*** (347)

"O Allah'ın farz kıldığı günde beş vakit ibadet olan namaz dinin direğidir."

3) Tâ gönüller uymayınça bir yire / ***Rahmetine Tañrı'nuñ*** kanda ire (374)

"Gönüller bir yere bağlanmayınca Tanrı'nın rahmetine nasıl erilebilir?"

4) Yalñuzın geçer-ise ***'ömrüñ senüñ*** / İle irmez kaldı yabanda cânuñ (472)

"Eğer ömrün yalnız geçerse, asıl memleketine ulaşamaz; dağ başında ve çöllerde yiter gidersin."

5) Çün bir-idi ***istedügi dördinüñ*** / Merhemi bir yirde-y-idi derdinüñ (641)

"Çünkü dördünün de istediği aynı şeydi; dertlerinin merhemi aynı yerde bulunuyordu."

6)Her ki tâ'at azına kâni' ola / ***Rahmetinden Tañrı'nuñ*** mahrûm kala (853)

"İbadet ve iyilik yapmada azla yetinen kişi Tanrı'nın rahmetinden mahrumdur."

Aralarında Başka Unsur Olan Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayan+ Tamlanan Dizilişinde Olan Belirtili isim Tamlaması

1) ***Tâ'atuñ*** ya ***kankısında*** yazludur / Lâcerem kim rahmet anda gizlüdür (353)

"Hangi ibadette yazılmış, sonunda rahmet hangisinde gizlenmiştir?"

2) **'*Akluñ*** oldur ***tâ'atı*** (btili.i.t.g.) kim fikr ide / Dilüñ oldur tâ'atı kim zikr ide (360)

"Aklın ibadeti düşünmek; dilinki de Hak'ı söylemektir."

3) 'Akluñ oldur tâ'atı kim fikr ide / ***Dilüñ*** oldur ***tâ'atı*** (btili.i.t.g.) kim zikr ide (360)

"Aklın ibadeti düşünmek; dilinki de Hak'ı söylemektir."

4)***İkisinüñ*** bir degüldür ***hâlleri*** / Biriküben bile gitmez yolları (427)

"Bunların halleri aynı olmadığı gibi, toplanıp aynı yola da gitmezler."

5)Türksitân'uñ ol tumanlı tagları / Kim ***bularuñ*** ol-durur ***yaylakları*** (479)

"Onların yaylakları, Türkistan'ın dumanlı dağlarıdır."

6) ***Anlaruñ*** kim yok-durur ***kulavuzı*** / Ol-durur bu cümle halkuñ yavuzı" (493)

"Kılavuza sahip olmayan topluluklar ise; azgın ve bütün varlıkların en kötüleridir."

7) Rengi ayruk ***üzümüñ*** birdür ***suyı*** / Çün şarâb oldı kamu birdür huyı (650)

"Üzümün de rengi farklıdır, fakat suyu aynıdır; bu şarap olursa huyları da benzer."

8) ***Bunlaruñ*** berr ü bahırdur ***adları***/ Beñzemez hem birbirine dadları (765)

“Bunlara kara ve deniz denir; fakat şekil ve tatları birbirine benzemez.”

Tamlanan+ Tamlayan Dizilişinde Olan Belirtili isim Tamlaması

1) İsteyüp kimse anı niçe bula / Yâ ***rızâsı*** nedür ***anuñ*** kim bile (145)

“Bir kimse onu arayıp nasıl bulmalı, onun rızasının ne olduğunu nasıl bilmeli?”

2)Dirilüp kulavuza bitenlerüñ / ***Menzili*** gevher kânıdur ***anlaruñ*** (475)

“Toplanarak, kılavuza güvenip ona uyanların varacağı yer, kıymetli şeylerin ocağı olur.”

3)Çün bir-idi istedügi dördinüñ / ***Merhemi*** bir yirde-y-idi ***derdinüñ*** (641)

“Çünkü dördünün de istediği aynı şeydi; dertlerinin merhemi bir yerde bulunuyordu.”

4)***Rengi*** ayruk ***üzümüñ*** birdür suyı / Çün şarâb oldı kamu birdür huyı (650)

“Üzümün de rengi farklıdır, fakat suyu aynıdır; bu şarap olursa huyları da benzer.”

5)*‘**Aklı*** vardur nefsi yok ***rûhâninüñ*** (btili.i.t.g.)/ Nefsi vardur ‘aklı yok nefsâninüñ (724)

6)‘Aklı vardur ***nefsi*** yok ***rûhâninüñ*** (btili.i.t.g.) / Nefsi vardur ‘aklı yok nefsâninüñ (724)

7)‘Aklı vardur nefsi yok rûhâninüñ / ***Nefsi*** vardur ‘aklı yok ***nefsâninüñ*** (btili.i.t.g.) (724)

8) ‘Aklı vardur nefsi yok rûhâninüñ / Nefsi vardur ***‘aklı*** yok ***nefsâninüñ*** (btili.i.t.g.) (724)

“Ruhlar ülkesine mensup olanların aklı var nefsi yoktur, nefsanînin de aklı yok nefsi vardır.”

9) Ehli bunlardur bilüñ ol meclisüñ/ ***Nâyibidür*** her birisi ***İblisüñ*** (826)

“Bu topluluğun içinde yer almış ve şeytanın verkilleri olmuşlardır.”

10) ***Anlaruñ*** kim ***gözleri*** açuk-durur/ Anuñ-ıçun azmadın dogru varur (841)

"Bunlar gerçeği gördüklerinden, eğri yollara sapmadan Hakk'a ulşamışlardır."

3.1.1.2. Üç ve Daha Fazla Kelimeden Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlananı Farsça Tamlama Olan Belirtili İsim Tamlaması

1)Rahîm kim mesâbîh-i a'tâfıyla ***mü'minlerüñ / mir'ât-ı kulûbın*** rûşen kılur (6)

"O, çok esirgeyen Allah, merhamet kandilleriyle müminlerin kalplerinin aynasını parlatır."

Tamlayanı Arapça Terkibi Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) rahmeti ve ***benî âdemüñ safveti*** / fahru evlâdı Âdem kutbu (10)

"rahmeti ve insanoğlunun en nezihi, ademoğullarının kendisiyle övündüğü"

Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) hulâsa-i mevcûdât ve nekâve-i / kâyinât, ***iki 'âlemüñ***

rahmeti ve benî âdemüñ safveti / fahru evlâdı Âdem kutbu (9-10)

"varlıkların özü, kainatın temizi, iki dünyanın rahmeti ve insanoğlunun en nezihi, ademoğullarının kendisiyle övündüğü"

2)Yirmegil sen Türk ve Tacik dillerin / ***Her kimüñ*** kim ***gönli*** selîm (28)

"Türk ve Tacik dillerini kınama. Kimin niyeti düzgün"

3) Cümle halkı oynadan ol ün-durur / ***Bu semâ'uñ sâzı*** kâf u nûn-durur (51)

"Bütün varlıkları harekete getiren o sestir. Bu dönüş kün, ol emri ile meydana gelir."

4) Fikr ü 'akluñ iremez ol menzile / ***Adı ol mülküñ*** inan gelmez dile (55)

"O yere aklın, fikrin ulaşamaz, o mülkün adının söylenemeyeceğine inanıp kanaat getir."

5) ***On sekiz biñ 'âlemüñ kadri*** aña / Yok-durur bir zerreçe öñden soña (60)

"On sekiz bin alemin, ezelden ebede kadar ona zerrece faydası yoktur."

6) ***Ol habîb'üñ hurmetiy***çün iy Kerîm / Kamuya sen rahmet eyle iy Rahîm (104)

"Ey cömertler cömerdi! O sevgili Peygamberin hatırına her bir varlığı ve bütün insanları sen koru."

7) Yine eytlüm ***ol birüñ birligini*** (btili.i.t.g.) / Kim bilür ol kamunuñ dirligini (105)

"O bir olan Allahı'ın birliğini yeniden söyeleyelim, o her bir varlığın nasıl olduğunu bilendir."

8) Yine eytlüm ol birüñ birligini / Kim bilür ***ol kamunuñ dirligini*** (btili.i.t.g.) (105)

"O bir olan Allahı'ın birliğini yeniden söyeleyelim, o her bir varlığın nasıl olduğunu bilendir."

9) ***Cümle dürlü bünyaduñ*** oldur ***cânı*** / Cümle eşyâ yügrişüp ister anı (109)

"Her bir varlığın temelinde o vardır, bütün eşya ona koşar ve onu ister."

10) Zîra cân bilür bu devlet kadrini / Cân göriser hem ***ol ayuñ bedrini*** (136)

"Çünkü bu devletin, bu kutluluğun kadrini can bilir ve sevgilinin dolunay gibi güzelliğini can görür."

Tamlayanı Arapça Terkip ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) ef'âl-i kabîha ve a'mâl-i fazîhadan / ihtirâz ide. Tâ kim ***hak ta'âlânuñ mukarreb / kulları*** ile musâhib ola. Ümîd kâmiller keremine ve vâsıllar merhametine (31-32)

"Çirkin işlerden ve kötü amellerden kaçınsın. Tâ ki Allahu taâlaya yakın veli kulları ile düşüp kalksın. Kâmillerin keremine ve vâsılların merhametine ümid edilir ki"

Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) Ol ki ***'âlem halkınuñ fahrı***-y-ıdı / Ol makâmdan bir haber virdi-y-idi (63)

"Âlem halkının kendisiyle övündüğü Peygamber, o makamdan bir haber vernişti."

2) Nitekim bu ***yir yüzinüñ suları*** / Fikr ile kılgıl teferrüc bunları (442)

"Bunu yeryüzündeki suları düşünerek görmeye çalış."

3) Tevbedür ***'ışk sâkisinüñ sagrakı*** / İçen olur cümle 'ışk müstagrakı (819)

"Aşk sakisinin kadehi tövbedir, kim ondan içerse baştan başa aşka boğulur."

Tamlayanı Tekrar Grubu ve Sıfat Fiil Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) Öñde soñda kamunuñ maksûdı ol / ***Gelmişüñ geldeçinüñ ma'bûdı*** ol (119)

"Önce ve sonra gelsin, bütün varlıkların maksadı ona kavuşmaktır; gelmiş ve geleceklerin tapındığı da odur."

2) Yohsa kamu 'âlemüñ maksûdı bir / ***Gelmişüñ geldeçinüñ ma'bûdı*** bir (608)

"Fakat herkesin dileği bir; geçmişin ve geleceğin mabudu da aynıdır."

Tamlananı Bağlama Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) ***Enbiyânuñ aslı vü hatmıdur*** ol / Evliyâ hem cümle andan aldı yol (160)

"Peygamberlerin başı ve sonuncusu odur; velilerin hepsi ona uymakla ilerleyip derecelere kavuştu."

2) ***Tañrı'nuñ kudreti ve irâdeti ve meşiyyetiyle*** (a.b.)

"Tanrı'nın kıdreti, isteği, emri ve iradesiyle"

Tamlananı Sıfat Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) Siz dahı isteñ Resûl hoşnûdlıgın / Kim bulasız ***Tañrı'nuñ hoş dutdugın*** (196)

"Siz de Peygamberin rızasını isteyin ve Tanrı'nın hoş tuttuklarından olun."

2) ***'Âşık'uñ ne didügin*** tuyar-ısañ / Dünyada ululara uyar-ısañ (467)

"Âşık'ın söylediklerini duyar ve dünyada velilere uyarsan"

Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) ***Mustafâ'nuñ dört yarın*** yâd eylemek / Anuñ-ıla gönlümüz şâd eylemek (218)

"Mustafa'nın dört sevgili dostunu anmak ve onlarla neşelenmek de farz ve vaciptir."

2) Hôş-durur eksükligin bilse kişi / Nite olmaz ***mahlukuñ eksük işi*** (870)

"İnsanın hatasını ve eksiğini bilmesi kadar güzel bir şey yoktur, mahlûk hiç eksiksiz iş yapar mı?"

Tamlayanı ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) ***Her günüñ bir adı*** var bir hükm ider / Kamusında bir güneş gelür gider (654)

"Her günün bir adı olduğu gibi sürdüğü bir hükmü de vardır; hepsinde gelip giden, görünen, hepsini aydınlatan tek bir güneştir."

2) ***Her birinüñ ma'nisi*** var ***örtülü*** / Anı görüp añlayandur bahtulu (672)

"Her birinde gizli bir hikmet vardır; bakıp onu anlayan bahtlılardandır."

3) Dünyada her dürlü cismüñ adı var / ***Her bir aduñ gizlenü bir dadı*** var (739)

"Dünyada her varlığın bir adı ve her bir adın da gizlenmiş bir tadı vardır."

4) ***Bu ikinüñ orta yirinde*** gönül / Dartışurlar kim kılarlar anı kul (994)

"İkisinin arasında da gönül vardır, bunlar onu emrileri altına almaya çalışırlar."

Tamlayanı Sıfat Tamlaması Tamlananı Zarf Fiil Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) ***Degme birnüñ bilüsi*** elvân-durur / Her bilüden maksud ol Sübhân-durur (657)

"Her birinin bilgisi farklı farklıdır, her bilgiden kasdedilen de Allah'tır."

Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) Cümle cismüñ âdemî adın bilür / ***Ad içinde gizlenü dadın*** bilür (740)

"İnsanoğlu bütün cismlerin adını bildiği gibi, onların gizlenmiş olan tatlarına da vâkıftır."

Tamlayanı İsim Fiil Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) Tañrı 'ilmin hôş-durur ögrense çok / Dutmasa ***ögrenmegüñ assısı*** yok (756)

"İlahî ilimleri öğrenmek ne güzel iştir, fakat insan ilmi ile hareket etmezse, bunun bir faydası yoktur."

Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

1) Var ***bularuñ her birinüñ leşkeri*** / Birbirine viribir her dem çeri (973)

"Bunların her birinin askerleri vardır; karşılıklı asker gönderip savaşırlar."

3.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları

3.1.2.1. İki Kelimeden Oluşan Belirtisiz İsim Tamlamaları

1) Şol cihetden kim müsülmânları / ***şeytân cenginden*** (bsiz.i.t.g.) kurtaralar ve bid‘at ehlini (19)

“Böylece Müslümanları şeytanın pençesinden kurtarıp dine hurafe sokanları”

2) Şol cihetden kim müsülmânları / şeytân cenginden kurtaralar ve ***bid‘at ehlini*** (bsiz.i.t.g.) (19)

“Böylece Müslümanları şeytanın pençesinden kurtarıp dine hurafe sokanları”

3) ve bülbül âvâzın ***gülistân içinde*** işidemez. / Zarûret iktiza itdi kim bir (24)

“ve gül bahçesinde bülbül sesini işitemez. Bu yüzden”

4) kitâb ***Türk dili***nçe tertîb ola ve bir / kaç lafz-ı manzûm ol tertîb üzre (25)

“Türk dilinde bir kitap yazılıp o tertip üzere birkaç nanzum söz”

5) düzele. Tâ nef‘i ‘âmm u hâssa irişe şi‘r / Gerçi kim söylendi bunda ***Türk dili*** / (26)

“Faydasının her tabakadan insana ulaşacağı umulur. Şiir: Bu gerçi Türkçe olarak yazıldı.”

6)İlla ma‘lûm oldı ma‘nî menzili / Çün bilesin cümle ***yol menzillerin*** (bsiz.i.t.g.)/ (27)

“Fakat mana menziline ulaşıldı. Bütün yolların birleştiği konakları bildim sanıp da”

7) İlla ma‘lûm oldı ***ma‘nî menzili*** (bsiz.i.t.g.) / Çün bilesin cümle yol menzillerin / (27)

“Fakat mana menziline ulaşıldı. Bütün yolların birleştiği konakları bildim sanıp da”

8) kulları ile musâhib ola. Ümîd ***kâmiller*** / ***keremine*** (bsiz.i.t.g.) ve vâsıllar merhametine (31)

“kulları ile düşüp kalksın. Kâmillerin keremine ve vâsılların merhametine ümid edilir ki”

9) kulları ile musâhib ola. Ümîd kâmiller / keremine ve ***vâsıllar merhametine*** (bsiz.i.t.g.) (31)

"kulları ile düşüp kalksın. Kâmillerin keremine ve vâsılların merhametine ümid edilir ki"

10) Bâb-ı evvelde işit on dâsitân / Kim bilesin ***ma'ni gencin*** bî-gümân (1)

"Birinci bölümde on kıssa işit de mana hazinesini yakından tanı."

3.1.2.2. Üç ve Daha Fazla Kelimeden Oluşan Belirtisiz İsim Tamlamaları

Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

1- Yirmegil sen ***Türk ü Tâcik dillerin***. Her kimüñ kim gönli selîm\ (28)

"Türk ve Tacik dillerini kınama. Kimin niyeti düzgün"

2) Yaradan iki cihân bünyâdın ol / *Âşikârâ vü nihân kamusın* ol (107)

"Gizli olsun, açık olsun her iki dünyanın yaratıcısı da odur."

3) ***Yir ü gök kamusı*** anuñ hazreti / Yirde gökde toptoludur kudreti (113)

"Yer, gök her şey onundur; onun kudreti yeryüzünde ve gökyüzünde dopdoludur."

4) ***Şerî'at ve tarîkat ehline*** temsil getürür (a.b.)

"Şeriat ve tarikat yolunda bulunanlara örnek olduğunu anlatır."

5) ***Cân-ıla ten hikmeti*** üküş-durur / Ten kafasdur cân içinde kuş-durur (712)

"Can ve tenden alınacak hikmetler çoktur. Vücut kafes, can ise içindeki kuştur."

6) Zîra kim gönüldedür cevlânları / ***Dürr ü gevher üstine*** seyrânları (780)

"Bunlar gönülde gezip dolaşırlar, gidip gelmeleri de inci ve cevher içindir."

7) ***Mağfiret ve mezellet sebebü*** nedür? (a.b.)

"Affedilme ve rezil olup kovulmanın sebebi nedir?"

8) ***Mağfiret ve mezellet manisin*** kim bu âyetden (a.b.)

"Mağfiret ve mezelletin anlamını bu ayetden"

Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

1- Hem ***ikinçi bâb içinde*** on yine / Dâsitân var kim anı diñleyene (3)

"Ayrıca ikinci bölümde yine, onu dinleyip anlayan için on hikâye var."

2) Hem ***bişinçi bâb içinde*** on latîf / Dâsitân var pür letâyif iy harîf (9)

"Ey arkadaş! Beşinci bölümde inceliklerle dolu on güzel kıssa var."

3) Hem ***yidinçi bâb içinde*** on 'aceb / Dâsitân var kim buları ol Çalab (13)

"Ayrıca yedinci bölümde şaşılacak on tuhaf kıssa var. Bunları Allah"

4) Hem yine ***sekzinçi bâb içinde*** on / Dâsitân var ma'lûm eyler bize yön. (15)

"Yine sekizinci bölümde bize yol gösteren on kıssa var."

5) Bak ***bu azrak-pûş sûfî çarhına*** / Kim bilesin kendü ne'ymiş çarhı ne (17)

"Gökler giyinmiş sufi gibi olan bu feleğe bakıp da, kendinin ve dönüşünün ne olduğunu öğren."

6) Yaradan ***iki cihân bünyâdın*** ol / Âşikârâ vü nihân kamusın ol (107)

"Gizli olsun, açık olsun her iki dünyanın yaratıcısı da odur."

7) Çün Çalap ol topragı kıldı güher / Pes ***bu ten üstinde*** çok şükrâne var (132)

"Allah o toprağı değerli kıldığı için; bu vücuda çok teşekkür etmek düşüyor."

8) Ol dogıçak putlar oldı ser-nigûn / ***Cümle putlar serveri*** kaldı zebûn (168)

"O doğduğunda bütün putlar tepesi üstüne düştü, bütün putların en büyüğü de yere serildi."

9) ***Bu yöriyen âdemîler kamusı*** / Âdem oglanlarıdur 'âmı hâsı (419)

"Gördüğün bütün bu insanlar; aşağı tabakadan olsun, yüksek tabakadan olsun, hep Âdem'den türemişlerdir."

10) İy 'Aşık sen bu işi bildüñ-ise / ***Ol gönüller maksudın*** bulduñ-ısa (663)

"Ey Âşık! Sen bu işi bilip gönüllerin istediğine kavuştun ise"

Tamlayanı İsim Fiil Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

1) Acz u nâliş pes bize lâzım-durur / ***Anı bilmek da'visinde*** kim durur (70)

"Bize aczimizi bilip yalvarmak düşer, Allah'ı bilmek iddiasında kim olabilir?"

2) Kimsene kim bilmeye kendüzini / Niçe eyde ***anı bilmek sözini*** (71)

"İnsan kendini bile bilmez, nerede kaldı ki Allah'ı bilmek lafzını söylesin?"

Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

1) Eyle garkken yir gök aña iremez / ***Yir gök ehli*** cümle gözlep göremez (114)

"Yer, gök kendinden geçmişken ona ulaşıp anlayamaz; yer ve gökte bulunanlar da ne kadar baksalar, onu göremezler."

2) Zîra birlik ***Hak Çalap birligidür*** / İkilik şol 'âsiler dirligidür (254)

"Çünkü birlik Allah için olan birliktir; isyan edenlerse ikilik içinde, ayrılık ve fitnede birleşirler."

Tamlayanı Kısaltma Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

1) Dünya ***Türkistân tagıdur karı çok*** / Âhiret 'ummân ki gevherleri çok (489)

"Dünya, karı çok olan Türkistan dağına; ahiret ise mücevheri fazla olan ummana benzer."

Tamlayanı Sıfat Fiil Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

1) Pes bilüñ yalñuz kişi güçsüz olur / ***Birikenler devleti*** uçsuz olur (591)

"Bundan, yalnız kişinin güçsüzlüğünü, güçlerini birleştirenlerin ise, sınırsız kuvvet sahibi olduğunu biliriz."

2) ***Bilmeyen katındadur*** söz ü savaş / Her ki bildi bu işi oldı yavaş (643)

"Bilmeyen için dövüş ve çekişme vardır; kim bilirse işler yavaş da olsa yapılır."

Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

1)Niçe kim uslu olursa bir kişi / Olmaz-ısa ***hak yolından yoldaşı*** (458)

"Bir kişi ne kadar akıllı olsa da, Hak yolundan bir arkadaşı yoksa"

2) Bu meseldür ***dünya ehli hâline*** (bsiz.i.t.g.) / Hem tanukdur yol eri ahvâline (644)

"Bu, dünyadaki insanlar için bir örnek olduğu gibi, yolcu için de bir delil ve şahittir."

3) Bu meseldür dünya ehli hâline / Hem tanukdur ***yol eri ahvâline*** (bsiz.i.t.g.) (644)

"Bu, dünyadaki insanlar için bir örnek olduğu gibi, yolcu için de bir delil ve şahittir."

4) İşid imdi ***yol eri verzîşini*** / Gözüñ aç bak kim göresin işini (847)

"Gözünü aç da gerçek Allah adamının nasıl çalıştığına ve ne yaptığına bir bak."

3.2.Sıfat Tamlamaları

3.2.1. İki Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları

1)ve mübdî-i felek-i devvâr ve muhterî'-i / her sâkin ü seyyârdur. ***Ol Kerîm*** kim (4)

"durmadan dönen feleğin mûcidi ve duran, hareket hâlinde olan her bir varlığın yaratınıdır. O kerem ve cömertlik sahibi"

2)Kanâdil-i eltâfı-y-ıla 'âşıklaruñ göñlini / Sâfî ve aydın ider. Ve ***ol***

Rahîm kim mesâbîh-i a'tâfıyla mü'minlerüñ / mir'ât-ı kulûbın rûşen kılur. (5-6)

"ihsanlarının kandilleriyle âşıkların gönlünü temizleyip aydınlatır. Ve o, çok esirgeyen Allah, merhamet kandilleriyle müminlerin kalplerinin aynasını parlatır."

3) yakîn ve imâm-ı ehl-i îmân ve / muktedâ-yı kafile-i İslâm'durlar. ***Her biri*** (16)

"imân ehlinin önderleri ve İslâm kafilesinin arkasında gittikleridir. Onların her biri"

4) ve 'Acem diliyle tasnîf idüp 'ömr-i / 'azîzlerin ***bu ma'nîde*** sarf idüpdürler. (18)

"Arapça ve başka dillerde yazmışlar; kıymetli ömürlerini, bu yolda harcamışlardır."

5) ***Şol cihetden*** kim müsülmânları / şeytân cenginden kurtaralar ve bid'at ehlini (19)

"Böylece Müslümanları şeytanın pençesinden kurtarıp dine hurafe sokanları,"

6) ma'ânî niçe kim gerekdür idemez / ve besâtîn-i ma'rifetden ***bir gül*** direbilmez (23)

"neye yaradıklarını bilmediklerinden gönül bağından bir gül bile deremezler."

7)ve bülbül âvâzın gülistân içinde işidemez. / Zarûret iktiza itdi kim ***bir kitâb*** (s.t.g.) Türk dilinçe tertîb ola ve bir / kaç lafz-ı manzûm ol tertîb üzre (24-25)

"ve gül bahçesinde bülbül sesini işitemez. Bu yüzden Türk dilinde bir kitap yazılıp o tertip üzere birkaç nanzum söz"

8) kitâb Türk dilinçe tertîb ola ve ***bir / kaç*** (s.t.g.) lafz-ı manzûm ol tertîb üzre (25)

"Türk dilinde bir kitap yazılıp o tertip üzere birkaç nanzum söz"

9) kitâb Türk dilinçe tertîb ola ve bir / kaç lafz-ı manzûm ***ol tertîb*** (s.t.g.) üzre (25)

"Türk dilinde bir kitap yazılıp o tertip üzere birkaç nanzum söz"

10) Yirmegil sen Türk ü Tâcik dillerin. ***Her kimüñ*** kim gönli selîm\ (28)

"Türk ve Tacik dillerini kınama. Kimin niyeti düzgün"

3.2.2. Üç ve Daha Fazla Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları

3.2.2.1. Tamlananı Arapça Tamlama Olan Sıfat Tamlamaları

1)***şol vâcibü'l-vücûda*** kim hâlık-ı zemîn / ve âsımân ve sânî-i kevn ve mekân (3)

"Allah'a olsun. O, yer ile göğün yaratıcısı, kâinatın mimarı"

3.2.2.2. Tamlananı Farsça Tamlama Olan Sıfat Tamlamaları

1) ve teslîmât-ı lâyikât ***şol merkad-i / mutahhar*** ve ravza-i münevver (8)

"ve uygunlukların verildiği o pek temiz istirahatgâh ve aydınlık olan cennet bahçesi,"

2) ***öz netâyic-i efkâr*** ve bedâyi'-i / esrârından enva'-ı resâyil ve kütüb, 'Arab (17)

"kendi fikirlerinin neticeleri ve sırlarının güzelliklerinden çeşit çeşit risâleler ile kitapları"

3) kitâb Türk dilinçe tertîb ola ve ***bir / kaç lafz-ı manzûm*** ol tertîb üzre (25)

"Türk dilinde bir kitap yazılıp o tertip üzere birkaç nanzum söz"

4) Her dü 'âlem ol 'ademde gark-ıdı / Hem 'adem ***ol asl-ı demde*** gark-ıdı (6)

"Her iki âlem de yokluğa gömülmüştü, ayrıca yokluk da o zamanın aslında idi."

5) Var-ıdı ***ol pâdişâh-ı bî-niyâz*** / Kandasa ne nâz vardı ne niyâz (7)

"Sadece hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah vardı, o zamanda ne naz ne niyaz vardı."

6) Ol-durur ***ol mülk-i vahdet*** ol-durur / Uşbu mülki yog-iken ol oldurur (56)

"O birlik ülkesidir, işte bu olmayan ülkeyi Allah bir anda yaratır."

7) Kanı ***ol 'ışk-ı hakîkî*** kim bizi / Ala ilte göstere görklü yüzi (90)

"Bizi sana alıp götürecek ve cemaline kavuşturacak gerçek aşk nerede?"

3.2.2.3. Tamlananı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

1)ve mübdî-i felek-i devvâr ve muhterî'-i / ***her sâkin ü seyyâr***dur. Ol Kerîm kim(4)

"durmadan dönen feleğin mûcidi ve duran, hareket hâlinde olan her bir varlığın yaratınıdır. O kerem ve cömertlik sahibi"

2) Bildürür kim kim-durur ***her fasl u cins*** / Hem-çünân ki penç tâ'at penç hiss (10)

"Her faslın ve her cinsin beş taat, beş duyu gibi ne olduğunu bildirir."

3) Gör ***ne re'y ü tedbîr*** eyler Müşterî / Şundan alur şuña virür mülkleri (28)

"Mülkleri bazılarından alıp bazılarına veren Müşteri gezegeninin ne düşünüp tedbir ettiğine bir bak."

4) Gör ma'âdinden niçe cevher biter / Kuvvetinden ***niçe huşk u ter*** biter (40)

"Madenlerden sayısız cevher çıktığını, onun kuvveti ile kuru ve yaşın nasıl meydana geldiğini gör."

5) Cümle mahlûkât ***cümle ins ü cân*** / Yir ü gök ü ‘akl u zât u cism ü cân (48)

“Bütün yaratıklar, insanlar ve cinlerin hepsi; yer gök, akıl, zat, cisim ve canlar,”

6) Kân ola ***ol cân u ten*** gevher kopa / Kul olup cümle cihân aña tapa (140)

“O can ve gövde maden ocağı olsun da cevher meydana gelsin. Bütün cihan da kul olup Allah’a tapsın.”

7) Bunları añmak gönüller saykalı / ***Ol Ebubekr ü ‘Ömer ‘Osmân ‘Alî*** (220)

“Ebubekir’i, Ömer’i, Osman’ı, Ali’yi anıp zikretmek gönülleri parlatır.”

8) Pes ***bu gavgâ vü urışmak*** ne-y-idi / Cümle dilin bilmedüginden-idi (642)

“Bu dövüş ve kavgaya sebep, birbirlerinin dillerini bilmemeleri idi.”

9) Gör Çalab’uñ kudretin kim n’eyledi / Niçe ***dürlü nakş u bünyâd*** (s.t.g.) eyledi (696)

“Sen Allah’ın işlerini ve kudretini; sayısız çeşitte nakış ve varlık kurduğunu bir gör.”

10) İkisinüñ arasında Âdem’i / Kıldı peydâ cümle ***bu hâs u ‘amı*** (s.t.g.) (699)

“İkisi arasında da Âdem’i, ondan da yüksek tabakadan olsun, avamdan olsun bütün insanları yarattı.”

3.2.2.4. Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

1) İlla ma‘lûm oldı ma‘nî menzili Çün bilesin ***cümle yol menzillerin*** / (27)

“Fakat mana menziline ulaşıldı. Bütün yolların birleştiği konakları bildim sanıp da”

2) Eyle garkken yir gök aña iremez / ***Yir gök ehli cümle*** gözlep göremez (114)

“Yer, gök kendinden geçmişken ona ulaşıp anlayamaz; yer ve gökte bulunanlar da ne kadar baksalar, onu göremezler.”

3) Kim halâl ola ***bu cân yoldaşlıgı*** / Hergiz ayrılmaya ‘ışk koldaşlıgı (134)

“Bu can ve beden yoldaşlığı helâl olsun, aşkın arkadaşlığı da asla ayrılmasın.”

4) Zîra cân bilür ***bu devlet kadrini*** / Cân göriser hem ol ayuñ bedrini (136)

"Çünkü bu devletin, mutluluğun kadrini can bilir ve sevgilinin dolunay gibi yüzünü can görür."

5) Cân içinden doga ***ol cân güneşi*** (s.t.g.)/ Ten içinde kona ol devlet kuşı (138)

"O can güneşi canın içinden doğsun da o devlet kuşu, o kutlu vücutta can bulsun."

6) Cân içinden doga ol cân güneşi / Ten içinde kona ***ol devlet kuşı*** (s.t.g.) (138)

"O can güneşi canın içinden doğsun da o devlet kuşu, o kutlu vücutta can bulsun."

7) Her ki kul oldı bu 'âlem issine / hâkim oldı ***cümle 'âlem üstine*** (s.t.g.) (141)

"Bu âlemlerin sahibine kim kul olduysa, bütün âlemde hükmünü yürüttü."

8) Her ki kul oldı ***bu 'âlem issine*** (s.t.g.) / hâkim oldı cümle 'âlem üstine (141)

"Bu âlemlerin sahibine kim kul olduysa, bütün âlemde hükmünü yürüttü."

9) Evvel ahir devleti kayim-durur/ İşidüñ ***o devlet issi*** kim-durur (205)

"Onun saltanatı her zaman ayaktadır, o saadet sahibi kutlu kişinin kim olduğunu işitin."

10) Kimisi rûhtur kim ***o dirlik nurı***/ Anuñ içün ölüyü kıldı diri (308)

"Kimisi dirilik veren ruh gibidir, onun için İsa peygamber hayat nuru ile ölüyü diriltti."

3.2.2.5. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

1) Hem bişinçi bâb içinde ***on latîf / Dâsitân*** var pür letâyif iy harîf (9)

"Ey arkadaş! Beşinci bölümde inceliklerle dolu on güzel kıssa var."

2) Hem yidinçi bâb içinde ***on 'aceb / Dâsitân*** var kim buları ol Çalab (13)

"Ayrıca yedinci bölümde şaşılacak on kıssa var. Bunları Allah"

3) Yidi yidi yaradupdur hem-çünân / Yidi endâm u ***yidi kat âsımân*** (14)

"yedi tabakalı vücut ve yedi kat gökyüzü gibi yedi yedi yaratmıştır."

4) ***Her dü 'âlem*** ol 'ademde gark-ıdı / Hem 'adem ol asl-ı demde gark-ıdı (6)

"Her iki alem de yokluğa gömülmüştü, ayrıca yokluk da o zamanın aslında idi."

5) Kâf u nûn dan kopdı nagmât u usûl / Kim işitdi ilk anı ***ol ulu kul*** (9)

"Ol emri ile nağmeler ve usuller ortaya çıktı, bunu en önce yaratılmışların en üstünü ve en ulusu olan o yüce varlık işitti."

6) ***Şol bir ünden*** kamusı cünbişdedür / Görseñê kim her biri bir işdedür (19)

"O bir sesten hepsi hareket hâlindedir. Bir bak onların hepsi bir iştedir."

7)Ol dimekdençün ***bu deñlü mülk*** olur / Olmasa bu mülk nesi eksilür (59)

"Ol deyince bu şekilde varlık meydana gelir; bu mülk olmasa onun neyi eksik olur ki!"

8) Var ne hôd biz ***bir avuç toprag***-ıduk / Toprag olmadın ho küllî yog-ıduk (80)

"Varlık nedir ki! Bir avuç topraktan yaratıldık; toprak olmadan önce de hiç yoktuk."

9) Ne ola bizde ne var lâyık saña / Gelmedi ***bir lâyık iş*** öñden soña (82)

"Sana yaraşır bizde ne olabilir; baştan sona sana uygun bir amel yapabildik mi?"

10) 'Arş u kürsî yir ü gök levhu kalem / Ol binâdan kopdı ***bu kamu 'âlem*** (108)

"Arş, kürsî, yer, gök, kalem ve levh bütün bu âlemlerin hepsi onun yaratması ile oluşmuştur."

3.2.2.6. Tamlayanı Sıfat Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması

1) Saña lâyık kanı 'akl añlayası / Yâ ***kulak*** kanı ***sözüñ diñleyesi*** (s.t.g.) (83)

"Seni hakkıyla anlayacak akıl nerede, sözünü dinleyecek kulak hani?"

2) ***Saña lâyık*** kanı ***'akl añlayası*** (s.t.g.)/ Yâ kulak kanı sözüñ diñleyesi (83)

"Seni hakkıyla anlayacak akıl nerede, sözünü dinleyecek kulak hani?"

3) ***Süklünüp bişmiş kuzı*** söz virdi hem / Eytdi benden yime zehr-âlûdeyem (167)

"Pişmiş ve kebap olmuş kuzu dile gelerek *ben zehirliyim, benden yeme* dedi."

4) Biriküp bile varavuz yâr-ıla / Dahı şol ***girçek gelen dôstlar***-ıla (260)

"Sonra toplanıp sevgiliyle ve gerçek dostlarla sana varalım."

5) ***Birlige biten gönüller*** oldı şâd / hâsıl oldı bunlara cümle murâd (343)

"Birliğe bağlanan gönüller sevinçlidir; bunlar bütün isteklerine kavuşmuşlardır."

6) Gör bu kez n'itdi ol ***iş bilen kişi*** / Sen dahı ögüt idingil bu işi (581)

"O iş bilen tecrübeli kişinin bu defa ne yaptığını görüp sen de bundan ders al."

7) Her bir iş kim işlenür fitne senüñ / ***'Âlem içre yöriyen fetvâ*** senüñ (886)

"İşlenen her iş ve fitne, âlemde geçerli her emir sana aittir."

3.2.2.7. Tamlayanı Zarf Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması

1) Suyı gör kim niçe akar durmadın / ***Yir*** komaz kandasa da ***yüz sürmedin*** (36)

"Suyun durmadan nasıl aktığını, nerede olursa olsun yüz sürüp geçtiğini de izle."

2) Kanı lâyık göz ki sini boylaya / Kanı ***arı dil*** ki ***zikrüñ eyleye*** (84)

"Görebilecek göz nerede seni ki eksiksiz görsün, seni anlatacak temiz dil var mı?"

3) Kanı ***gönül*** kim ***kıla her dem niyâz*** / Kanı dôstlık kanı kullık kanı nâz (85)

"Sana her dem yalvaracak gönül hani, dostluk, kulluk, naz nerede?"

4) Kanı ***nefs*** kim ***emrüñe 'izzet kıla*** / Emr içinde kul ola kemter kula (88)

"Senin emrini yüce tutacak, emir içinde âciz kula köle olacak nefis nerede?"

5) ***Kimse*** kim ***yarıçısı Rahmân ola*** / Tag u taş cümle aña fermân ola (860)

"Yardımcısı Allah olan kişi için dağ, taş ne varsa, hepsi onunu emrine girer."

3.2.2.8. Tamlayanı Kısaltma Grubu Olan Sıfat Tamlaması

1) Ançılayın kim var anı kim bile / Yâ ***aña lâyık 'ibâdet*** kim kıla (62)

"Onu bilebilecek onun gibi kim olabilie, ona layık ibadeti kim yapabilir?"

2) Işk u devlet 'akl u dâniş cân gönül / İşigüñde cümle ***boynı baglu kul*** (78)

"Aşk, bilgi, akıl, saadet, can ve gönül bunların hepsi senin eşiğinde kul ve köledir."

3) Kanı ***lâyık göz*** ki ***sini boylaya*** / Kanı arı dil ki zikrüñ eyleye (84)

"Görebilecek göz nerede seni ki eksiksiz görsün, seni anlatacak temiz dil var mı?"

4) Kanı ***lâyık ten*** ki ***emrüñi duta*** / Emr içinde ola her dem ol dü-tâ (87)

"Emrinde daima iki büklüm olacak, sözünü dinleyecek sana lâyık ten nerede var?"

5) ***Hak'dan artuk nesneye*** tapmadılar/ Dutdılar doġrı yolı ṣapmadılar (181)

"Onlar Allah'tan başka şeye tapmadılar, sapmadan doğru yolda yürüdüler."

6) İy Hudâyâ rûzı kılgıl birligi / Kamuya ol ***saña lâyık dirligi*** (383)

"Ey Allah'ım sen bize birlik içinde olmayı nasip et, herkese sana layık şekilde yaşayacağı bir hayat ver."

7) Toptolu ma'nî-durur uşbu cihân / ***Gözi açuk göñüle*** görnür 'ayân (437)

"Bu dünya baştan başa mana ve hikmettir, bunu gözü açık gönülle görmek mümkündür."

8) Dünya Türkistân tagıdur karı çok / Âhiret '***ummân*** ki ***gevherleri çok*** (489)

"Dünya, karı çok olan Türkistan dağına; ahiret ise mücevheri fazla olan ummana benzer."

9) Eytdi oklu okuñuz sıñ göreyüm / ***Aña lâyık*** size ***ögüt*** vireyüm (576)

"Herkes okunu kırsın göreyim de; ona göre size bir öğüt vereyim dedi."

10) Kimsenüñ kim gözi yokdur ne göre / ***Kıldan ince bu yolı*** niçe vara (842)

"Gerçeği göremeyenler ise kördür, onların kıldan ince olan bu yoldan gitmeleri mümkün değildir."

3.2.2.10. Tamlayanı İsim Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması

1) Kanı ***tâ'at hazret'e 'arz itmege*** (s.t.g.) / Kanı kuvvet dogru yola gitmege (86)

"Yüce zatına sunacak ibadet nerede, doğru yola gitmek için güç var mı?"

2) Kanı tâ'at hazret'e 'arz itmege / Kanı ***kuvvet dogru yola gitmege*** (s.t.g.) (86)

"Yüce zatına sunacak ibadet nerede, doğru yola gitmek için güç var mı?"

3.2.2.11. Tamlayanı İsim Fiil Olan Sıfat Tamlaması

1) Kaçuban ***kurtılmaga yir*** yok-durur / Yüz saña dutduk ki fazluñ çok-durur (96)

"Senden başka gidecek bir yer yoktur; sana yöneldik, senin ihsan ve bağışın çoktur."

3.2.2.12. Tamlayanı Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlaması

1) ***On sekiz biñ 'âlemüñ*** kadri aña / Yok-durur bir zerreçe öñden soña (60)

"On sekiz bin âlemin ezelden ebede kadar ona zerrece faydası yoktur."

2) ***Yüz biñ ü yigirmi dörd biñ enbiyâ*** (s.t.g.) / Dörd yüz ol kırk dörd tabakât-ı evliyâ (269)

"Yüz yirmi dört bin peygamber, dört yüz kırk dört veliler tabakası"

3) Yüz biñ ü yigirmi dörd biñ enbiyâ / ***Dörd yüz ol kırk dörd tabakât-ı evliyâ*** (s.t.g.) (269)

"Yüz yirmi dört bin peygamber, dört yüz kırk dört veliler tabakası"

4) Ol münâcât var-ıdı anda müdâm / Söyleşürdi hakk-ıla ***biñ bir kelâm*** (289)

"O, Allah'a durmadan yalvardı ve onunla devamlı konuşurdu."

5) Ger surat yüz biñ ise birdür hayât / Görseñâ kim bir sudan ***yüz biñ nebât*** (647)

"Suret, yüz binlerce de olsa hayat birdir; bu, suyun binlerce bitkiye dirilik sağlamasına benzer."

6)Sen gerekse ***bardagı yüz biñ*** sına / Çün sıyasın su hemân birdür yene (648)

"Sen yüz bin bardağı da kırsan; kırınca suyun yine aynı olduğunu görürsün."

7)Bir güneş ***yüz biñ bacadan*** ger ine / Çün güneş gitdi baca birdür yene (652)

"Güneş yüz bin bacadan da inse; batınca yine yalnız baca kalır."

8)Yıl hisâbda ***üç yüz altmış gün***-durur / İlla her gün gelen ol bir gün-durur (653)

"Yıla bakınca üç yüz altmış günden meydana gelir; ancak her gelen gün birbirine benzer."

3.2.2.13. Tamlananı Arapça Terkib Olan Sıfat Tamlaması

1) ***Bu benî-âdem*** mükerrem oldugı / Anı bilmekdür kerâmet buldugı (177)

"İnsanoğlu onu bildiği için sevilip sayılmış, nimetlere kavuşmuştur."

3.2.2.14. Tamlayanı Edat Grubu Olan Sıfat Tamlaması

1) Pes bilüñ kim gelmedi hem gelmeye / ***Mustafâ gibi kimesne*** dünyeye (214)

"Sonra biliniz ki Mustafa gibi bir kişi dünyaya gelmedi, gelmeyecek de."

2) Ne dahı ***Kur'ân bigi hôn*** geliser / Yimeyenler bellü mahrûm kalısar (215)

"Ayrıca Kur'an gibi büyük sofra da gelmeyecektir, ondan faydalanmayanların mahrum kalacakları apaçık ortadadır."

3) Bir dahı ***anuñ bigi yüz*** kanda var / Cümle cân ol yüz-içün olsun nisâr (316)

"Onun güzel yüzü gibi bir yüz nerede bulunur, bütün canlar onun için feda olsun."

3.2.2.15. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlaması

1) Arz iderdi cümle hâcâtı 'ayân / ***Ma'ruf u meşhûr münâcâtı*** beyân (288)

"Açık olsun, gizli olsun, yalvarışını sözle yapar, bütün isteklerini Hakk'a arz ederdi."

2) ***Bir sözüm*** var ***hôş sarîh ü muhtasar*** / Söz içinde ma'ni vardur mu'teber (838)

"Açık ve kısa bbir söz söyleyeceğim; sözümün içinde kıymetli hikmetler vardır."

3) Dünyada gör ***niçe ni'met huşk u ter*** / Cânı gökden sûreti yirden biter (925)

"Dünyadaki kuru ve yaş sayısız nimetin canı gökten gelir, vücudu ise yerden çıkar."

4) Hîç biri birne muti' olmaz bular / Andan olur ***gökçek ü çirkîn hular*** (966)

"Bunlar hiçbir zaman anlaşamazlar; bu yüzden güzel ve çirkin huylar ortaya çıkar."

3.2.2.16. Tamlayanı Sıfat Fiil Olan Sıfat Tamlaması

1) Birisi Sıddîk-ıdı gör hâlini / Kim niçe terk itdi ***sevdük mâlını*** (182)

"Onlardan biri, hep doğru olan Hazret-i Ebubekir idi; onun, çok sevdiği malını nasıl terk ettiğine bir bak."

2) Bu ***yöriyen âdemîler*** kamusı / Âdem oglanlarıdur 'âmı hâsı (419)

"Gördüğün bu insanlar; yüksek tabakadan olsun, aşağı tabakadan olsun, bütün Âdem'den türemişlerdir."

3) Zîra kim ırmak suyı kuvvetlüdür / Kamu ***akan sudan*** ol devletlüdür (452)

"Çünkü ırmak suyu başka sulardan kuvvetli olup önü alınamaz."

4) Kulavuz gerek yola girenlere / Kim ireler ***diledükleri yire*** (474)

"Yolculuğa çıkanlara, istedikleri yere varabilmeleri için kılavuz gerekir."

5)Kim ***sözüm*** var ***söyleyesi*** söyleyem / Dirlik aslın size ma'lûm eyleyem (573)

"Size hayatta kalmanın özünü bildireceğim; bunun için söyleyecek sözüm var."

6)***Biriken cânlardur*** ol rahmet bulan / Rahmet içinde ebed bâkî kalan (598)

"Birbirini severek toplananlar rahmet bulmuşlardır, rahmet içinde de sonsuz yaşayacaklardır."

7) Mâyil olup kovdugumuz dünyedür / Bâki degül ***yıkılası bünyedür*** (749)

"Ele geçirmek için ardına düştüğümüz dünya, sonsuz olmayıp yıkılacak bir yapıdır."

3.2.2.17. Tamlananı Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlaması

1) Bilelikden ırmasun ***ol hak Çalap*** / Bu du'â hazret'de olsun müstecâb (600)

"Yüce Allah bizi birlikten ayırmasın, bu duamızı da kabul buyursun."

3.2.2.18. Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlaması Grubu Olan Sıfat Tamlaması

1) Bir güneşdendür bu ***cümle göz nurı*** (s.t.g.) / Bir emirdendür bu cümle halk diri (646)

"İnsanların görmesini sağlayan ışık da bir güneştendir; bütün halkın hayatı da tek bir emirdendir."

2) Bir güneşdendür bu cümle göz nurı / Bir emirdendür bu ***cümle halk diri*** (s.t.g.) (646)

"İnsanların görmesini sağlayan ışık da bir güneştendir; bütün halkın hayatı da tek bir emirdendir."

3.3. Sıfat Fiil Grubu

3.3.1. "-An" Eki İle Yapılan Sıfat Fiil Grupları

1) Hem ikinçi bâb içinde on yine / Dâsitân var kim ***anı diñleyene*** (3)

"Ayrıca ikinci bölümde yine, onu dinleyip anlayan için on hikâye var."

2) ***Cümle halkı oynadan*** ol ün-durur / Bu semâ'uñ sâzı kâf u nûn-durur (51)

"Bütün varlıkları harekete getiren o sestir. Bu dönüş kün, ol emri ile meydana gelir."

3) 'Âşık'a sensin ***bu sözi eytdüren*** (s.f.g.) / Cân içinden derdini daşra süren (102)

"Âşık'a bu sözü söyleterek canındaki derdi giderip dışarı atan sensin."

4) 'Âşık'a sensin bu sözi eytdüren / Cân içinden derdini ***daşra süren*** (s.f.g.) (102)

"Âşık'a bu sözü söyleterek canındaki derdi giderip dışarı atan sensin."

5) ***Yaradan iki cihân bünyâdın*** ol / Âşikârâ vü nihân kamusın ol (107)

"Gizli olsun, açık olsun her iki dünyanın yaratıcısı da odur."

6) ***Öñ gelenler*** (s.f.g.) dahı anı birledi / Soñ gelen hem yine aña bir didi (118)

"Önce gelenler onun bir olduğunu söyleyip inandıkları gibi sonra gelenler de ona bir dediler."

7) Öñ gelenler dahı anı birledi / ***Soñ gelen*** (s.f.g.) hem yine aña bir didi (118)

"Önce gelenler onun bir olduğunu söyleyip inandıkları gibi sonra gelenler de ona bir dediler."

8) Oldur âhir bunça ***cüst-ü-cû kılan*** (s.f.g.) / Ol-durur hem isteyüp anı bulan (121)

"Bu kadar arayıp soran sonunda odur; onu isteyip bulan da odur."

9) Oldur âhir bunça cüst-ü-cû kılan / Ol-durur hem isteyüp ***anı bulan*** (s.f.g.) (121)

"Bu kadar arayıp soran sonunda odur; onu isteyip bulan da odur."

10) ***Kul olan*** oldur ki duta emrini / Emr içinde harca süre ömrini (142)

"Gerçek kul onun emrini tutan ve onun emri ile ömrünü harcayandır."

3.3.2. "-mIş" Eki İle Yapılan Sıfat Fiil Grupları

1) Levhi gör kim ***yüzini dutmış*** bakar / Allah adı yazıla dip intizâr (21)

"Allah adı yazılsın diye bekleyen ve yönünü ona döndüren Levh'i de gör."

2) ***Süklünüp bişmiş*** kuzı söz virdi hem / Eytdi benden yime zehr-âlûdeyem (167)

"Pişmiş ve kebap olmuş kuzu dile gelerek ben zehirliyim, benden yeme dedi."

3) Ol kapu kim ***hak'dan açılmış*** ola / Ol gerek kim tâ-ebed bâkî kala (207)

"O kapıyı Allah açmışsa onun sonsuza kadar açık olması gerekir, onu kimse kapatamaz."

4) Her birinüñ gönli bir nesne sever / Degme biri ***bir dilek dutmış*** kovar (426)

"Her birinin gönlü bir şeye kapılmış, yine her biri bir istek peşinde koşmaktadır."

5) Görseñe şol kazı kim gelür geçer / Cümle ***bir kulavuza uymış*** uçar (477)

“Gelip geçen ve hepsinin bir kılavuza uyup uçtuğu şu kaz sürüsüne bir baksana!”

6) Bunlara bu iş Çalap’dan bahş-ıdı / ***Takdir içre nüsha olmış*** nakş-ıdı (878)

“Bu iş her ikisi için Allah’tan kaderlerine işlenmiş bir nakışdı.”

3.3.3. “-dIk” Eki İle Yapılan Sıfat Fiil Grupları

1) Niçe bilsün katre ***deryâ ne’ydügin*** (s.f.g.) / Zerre ne bilsün güneş niçeydügin (69)

“Damlanın denizi, zerrenin de güneşi anlayıp bilmesi mümkün müdür?”

2) Niçe bilsün katre deryâ ne’ydügin / Zerre ne bilsün ***güneş niçeydügin*** (s.f.g.) (69)

“Damlanın denizi, zerrenin de güneşi anlayıp bilmesi mümkün müdür?”

3) Cümle a‘zâ şükr aña kılsa gerek / ***Ne’ydügin*** (s.f.g.) ü n’oldugın bilse gerek (133)

“Bütün organlar Allah’a bunun için şükredip; önce ne idiklerini ve sonra ne olacaklarını da bilmeliler.”

4) Cümle a‘zâ şükr aña kılsa gerek / Ne’ydügin ü ***n’oldugın*** (s.f.g.) bilse gerek (133)

“Bütün organlar Allah’a bunun için şükredip; önce ne idiklerini ve sonra ne olacaklarını da bilmeliler.”

5) Bu benî-âdem ***mükerrem oldugı*** (s.f.g.) / Anı bilmekdür kerâmet buldugı (177)

“İnsanoğlu onu bildiği için sevilip sayılmış, nimetlere kavuşmuştur.”

6) Bu benî-âdem mükerrem oldugı / Anı bilmekdür ***kerâmet buldugı*** (s.f.g.) (177)

“İnsanoğlu onu bildiği için sevilip sayılmış, nimetlere kavuşmuştur.”

7) Tâ‘atı yalñuz dahı kılsa olur / ***Farz u sünnet ne’ydügin*** kamu bilür (375)

“İbadeti yalnız da yapabilir, farz ve sünnetin ne olduğu herkes tarafından bilinmektedir.”

8) Eydür uşbu od ‘aceb kanda idi / Bunça ***zârî kıldugum*** ben ne-y-idi (538)

“Bu ateş acaba neredeydi; bunca ağlayıp sızladığım neydi dedi.”

9) Pes bilüñ ***hak sevdügi*** birlik-durur / Birlik içinde safâ dirlik-durur (596)

“Allah’ın sevdiği şeyin birlik olduğunu, gönül hoşluğunun, nizam ve intizamın birlikte olacağını akıldan çıkarmayın.”

10) ***Kamu dil söyledügi*** bir söz-durur / Kamu göz boyladugı bir yüz-durur (605)

“Bütün dillerin söylediğibir söz; bütün gözlerin baştan aşağı seyrettiği bir yüzdür.”

3.3.4. “-AsI ” Eki İle Yapılan Sıfat Fiil Grupları

1) Saña lâyık kanı ‘akl añlayası / Yâ kulak kanı ***sözüñ diñleyesi*** (s.f.g.) (83)

“Seni hakkıyla anlayacak akıl nerede, sözünü dinleyecek kulak hani?”

2) Saña lâyık kanı ***‘akl añlayası*** (s.f.g.) / Yâ kulak kanı sözüñ diñleyesi (83)

“Seni hakkıyla anlayacak akıl nerede, sözünü dinleyecek kulak hani?”

3) Niçe kim ***diri olasın*** kıl didi / Kullık eyle kullıguñı bil didi (349)

“Peygamber yaşadığın müddetçe kıl, kulluğunu bil ve kulluk eyle dedi.”

4) Halk işitdi bunlaruñ gavgâsını / Geldiler kim göreler ***n’olasını*** (628)

“Halk bunların kavgasını görünce toplanıp hadisenin nereye varacağını görmeye çalıştı.”

3.4. İsim Fiil Grubu

3.4.1. “mAk” Eki İle Yapılan İsim Fiil Grubu

1) Acz u nâliş pes bize lâzım-durur / ***Anı bilmek*** da‘visinde kim durur (70)

“Bize aczimizi bilip yalvarmak düşer, Allah’ı bilmek iddiasında kim olabilir?”

2) Kimsene kim bilmeye kendüzini / Niçe eyde ***anı bilmek*** sözini (71)

“İnsan kendini bile bilmez, nerede kaldı ki Allah’ı bilmek lafzını söylesin?”

3) Kanı tâ‘at hazret’e ***‘arz itmege*** (i.f.g.) / Kanı kuvvet dogru yola gitmege (86)

“Yüce zatına sunacak ibadet nerede, doğru yola gitmek için güç var mı?”

4) Kanı tâ‘at hazret’e ‘arz itmege / Kanı kuvvet ***dogru yola gitmege*** (i.f.g.) (86)

“Yüce zatına sunacak ibadet nerede, doğru yola gitmek için güç var mı?”

5) Kamusı ol hazret’e lâyık degül / Anda ‘***arza geçmegi*** bayık degül (91)

“Bütün bunların hepsi Allah’ın yüce zatına layık olmadığı gibi orada sunacaklarının da işe yarayıp yaramayacağı kesin değildir.”

6) Birlik aña yaraşur kim bir-durur / ***Yaradup öldürmege*** kâdir-durur (106)

“Birlik ona yaraşor ve o birdir; yaratıp öldürmeye de gücü yeter.”

7) ***Dôstını sevmek*** (i.f.g.) anı sevmek olur / Dôst rızâsında olan anı bulur (147)

“Dostunu sevmek, Allah’ı sevmektir; kim onun sevdiklerini hoşnut ederse onu bulmuş demektir.”

8) Dôstını sevmek ***anı sevmek*** (i.f.g.) olur / Dôst rızâsında olan anı bulur (147)

“Dostunu sevmek, Allah’ı sevmektir; kim onun sevdiklerini hoşnut ederse onu bulmuş demektir.”

9)Seçdi dînden küfr ü şirk ü şekleri / Virdi destûr ***kırmaga müşrikleri*** (171)

“Küfür, şirk ve şüpheleri dinden ayırıp, Allah’a ortak koşanları, puta tapanları kırmak için izin verdi.”

10) Bu benî-âdem mükerrem oldugı / ***Anı bilmekdür*** kerâmet buldugı (177)

“İnsanoğlu onu bildiği için sevilip sayılmış, nimetlere kavuşmuştur.”

3.4.2. “-mAklIk” Eki İle Yapılan İsim Fiil Grubu

1) Kanı ol cân kim saña lâyık-durur / ***Sini sevmeklik*** aña bayık-durur (89)

“Sana yakışan seni açıktan açığa seven can hani?”

2) Rûzigâr içre meger kim bir ‘arab / ***Ka‘be'ye gitmeklige*** kıldı taleb (504)

“Evvel zamanda bir Arap Ka’be’ye gitmek istedi.”

3.5. Zarf Fiil Grubu

3.5.1. “Up-” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları

1) ve ‘Acem diliyle ***tasnîf idüp*** ‘ömr-i / ‘azîzlerin bu ma‘nîde sarf idüpdürler. (18)

“Arapça ve ve başka dillerde yazmışlar; kıymetli ömürlerini bu yolda harcamışlardır.”

2) Oldur kim bu kitâba ***nazar-ı rızâ ve / girişme-i safâ birle bakıp*** ‘ayb itmeyeler / şi‘r; (33)

“bu kitaba istek nazarı ve iyi niyetle baksınlar ve ayıp aramasınlar.”

3) Levhi gör kim yüzini dutmış bakar / ***Allah adı yazıla dip*** intizâr (21)

“Allah adı yazılsın diye bekleyen ve yönünü ona döndüren Levh’i de gör.”

4) Gör kalem niçe döner baş üstine / Ol semâ‘da ***hôş kelâm dip*** dôstına (22)

“Kalemin baş aşağı nasıl döndüğüne ve bu dönüşte dostuna ne söylediğine bir bak.”

5) Oldur âhir bunça cüst-ü-cû kılan / Ol-durur hem ***isteyüp anı*** bulan (121)

“Bu kadar arayıp soran sonunda odur; onu isteyip bulan da odur.”

6) Kân ola ol cân u ten gevher kopa / ***Kul olup*** cümle cihân aña tapa (140)

“O can ve gövde maden ocağı olsun da cevher meydana gelsin. Bütün cihan da kul olup Allah’a tapsın.”

7) Tâha birle ögdi anuñ özini / Ya‘ni ***ayuñ bedri diyüp*** yüzini (175)

“Tâha suresinde onu övdü, güzel yüzü için de dolunay dedi.”

8) Ol biri ‘Ömmer’di kim dâd eyledi / ***Kendü oglın öldürüp*** ad eyledi (186)

“O dört sevgiliden biri Ömer’di, o adaletle hükmedip bu sebeple oğlunu öldürmesiyle ün kazandı.”

9) Bunça yıl ***halkı götürüp*** yöridi / Cümle halkuñ aslı andan döridi (278)

"Ömrü boyunca insanlığı o idare etti, bütün milletler ondan türedi, hepsinin kökü ona dayanır."

10) Nefs dahı hem ilkin ayakda olur / ***Arkun arkun atlayup*** başa gelür (279)

"Nefis de önce ayakta yer tutar, zamanla atlaya atlaya başa gelir."

3.5.2. "-A" Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları

1) kitâb Türk dilinçe ***tertîb ola*** ve bir / kaç lafz-ı manzûm ol tertîb üzre (25)

"Türk dilinde bir kitap yazılıp o tertip üzere birkaç nanzum söz"

2) Levhi gör kim yüzini dutmış bakar / ***Allah adı yazıla*** dip intizâr (21)

"Allah adı yazılsın diye bekleyen ve yönünü ona döndüren Levh'i de gör."

3) Kanı lâyık göz ki sini boylaya / Kanı arı dil ki ***zikrüñ eyleye*** (z.f.g.) (84)

"Görebilecek göz nerede seni ki eksiksiz görsün, seni anlatacak temiz dil var mı?"

4) Kanı lâyık göz ki ***sini boylaya*** (z.f.g.) / Kanı arı dil ki zikrüñ eyleye (84)

"Görebilecek göz nerede seni ki eksiksiz görsün, seni anlatacak temiz dil var mı?"

6) Kanı gönül kim ***kıla her dem niyâz*** / Kanı dôstlık kanı kullık kanı nâz (85)

"Sana her dem yalvaracak gönül hani, dostluk, kulluk, naz nerede?"

7) Kanı lâyık ten ki ***emrüñi duta*** / Emr içinde ola her dem ol dü-tâ (87)

"Senin emrini yüce tutacak, emir içinde âciz kula köle olacak nefis nerede?"

8) Kanı nefs kim ***emrüñe 'izzet kıla*** / Emr içinde kul ola kemter kula (88)

"Senin emrini yüce tutacak, emir içinde âciz kula köle olacak nefis nerede?"

9) Kanı ol 'ışk-ı hakîkî kim bizi / Ala ilte ***göstere görklü yüzi*** (90)

"Bizi alıp sana götürecek ve cemaline kavuşturacak gerçek aşk nerede?"

10) Diledi kim ***yazugından yolına*** / Bu niyetle girdi Ka'be yolına (505)

"Günahlarından arınmak niyetitle Ka'be yoluna düştü."

3.5.3. "-ken" Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları

1) ***Cümle 'âlem yog-iken*** ol var-ıdı / Şöyle eksüksüz ganî cebbâr-ıdı (3)

"Âlemler yokken o vardı, bütün noksanlardan uzak gani ve büyüklük sahibi idi."

2) Senden ayruk yokdur Allâh illa sen / Var-ıduñ sen ***cümle 'âlem yog-iken*** (97)

"Senden başka Tanrı yoktur, âlemler yaratılmamışken yalnız sen vardın."

3) ***Eyle garkken yir gök*** aña iremez / Yir gök ehli cümle gözlep göremez (114)

"Yer, gök kendinden geçmişken ona ulaşıp anlayamaz; yer ve gökte bulunanlar da ne kadar baksalar, onu göremezler."

4) Ol Resûl kim hak habîbümdür didi/ ***Ol habîb iken*** bu 'âlem yog-idi (151)

"Yüce Allah o peygambere habibim, sevgilim dedi; o sevgiliyken daha bu âlem yaratılmamıştı."

3.5.4. "-madın" Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları

1) Gör bulıtlar niçe oynar durmadın / Niçe aglar ***hîç kimesne urmadın*** (34)

"Bulutların ne şekilde sürüklendiklerini, kimseye vurmadan nasıl ağladıklarını da gör."

2) Suyı gör kim niçe akar durmadın / Yir komaz kandasa da ***yüz sürmedin*** (36)

"Suyun durmadan nasıl aktığını, nerede olursa olsun yüz sürüp geçtiğini de izle."

3) Var ne hôd biz bir avuç toprag-ıduk / ***Toprag olmadın*** ho küllî yog-ıduk (80)

"Varlık nedir ki! Bir avuç topraktan yaratıldık; toprak olmadan önce de hiç yoktuk."

4) ***Birlige ulaşmadın*** varanlaruñ / Yarın işi düşvar ola anlaruñ (258)

"İman etmeden gidenlerin ahrette işleri çok zordur."

5) Halk içinde ***hak yolını ırmadın*** (z.f.g.) / Dogru sürgil dünyaya karılmadın (299)

"İnsanlar içinde Allah'ın yolunu bırakmadan dünyaya bulaşmadan doğrulukla iş yap."

6) Halk içinde hak yolını ırmadın / Dogru sürgil ***dünyaya karılmadın*** (z.f.g.) (299)

"İnsanlar içinde Allah'ın yolunu bırakmadan dünyaya bulaşmadan doğrulukla iş yap."

7) Yidürüdur ***dün ü gün usanmadın*** / Her nesenüñ çok yiyen bilür dadın (836)

"gece gündüz usanmadan daima yedir, çünkü her nesnenin tadını yiyen bilir."

3.5.5. "-IçAk" Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları

1) ***Ol dogıçak*** putlar oldı ser-nigûn / Cümle putlar serveri kaldı zebûn (168)

"O doğduğunda bütün putlar tepesi üstüne düştü, bütün putların en büyüğü de yere serildi."

2) ***Ol geliçek*** oldı hatm-i enbiyâ / Geldi hem anuñ nurından evliyâ (322)

"Onun gelmesiyle peygamberler son buldu, o peygamberlerin sonuncusu oldu, veliler de onun nurundan ortaya çıktı."

3) Nitekim balıg-ıla bahrî-durur / ***Çıkıçak yir yüzine*** ol dem ölür (787)

"Balık ve deniz hayvanlarının karaya çıkınca ölmesi nasılsa, bunlar da öyledir."

4) Anlaruñ kim kulagı baglu degül / ***İşidiçek hak sözi*** kılur kabûl (843)

"Kulağı mühürlü olmayıp açık olanlar da doğru sözü işitince kabul ederler."

3.5.6. "-InCA" Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları

1) Tâ ki ***dörd yâr gelmeyinçe bir yire*** / Kimse baş indürmedi ol servere (243)

"Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali gibi dört dost bir araya gelmeyince kimse o öndere uymadı."

2) Kimisi göñül gibi uçar-ıdı / ***Göz yumınça*** bir deñiz geçer-idi (303)

“Bazısı gönül gibi uçup göz yumunca bir deniz geçerdi.”

3) ***Ol zamândan tâ gelinçe bu güne*** / Cümle kul oldı gelen uşbu dine (328)

“O zamandan bugüne kadar bu dine girenlerin hepsi onun için kul, köle oldu.”

4) ***Tâ göñüller uymayınça bir yire*** / Rahmetine Tañrı’nuñ kanda ire (374)

“Gönüller bir yere bağlanmayınca Tanrı’nın rahmetine nasıl erilebilir?”

3.5.7. “-UbAn ” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları

1) Uşbu söz ma‘nî yiter añlayana / ***Cân kulagın açuban*** diñleyene (430)

“Bu söz manadır, hikmettir; can kulağı ile dinleyip anlayana yeter de artar bile.”

2) Virmedi bir zerre od ol miskine / Kim ***ol odı yanduruban*** ısına (522)

“O garibe ateş yakıp ısınması için bir kıvılcım bile vermedi.”

3) İrte anda kamu hâzır oldılar / Her biri ***bir ok aluban*** geldiler (575)

“Ertesi gün, her biri bir ok alıp gelerek orada hazır bulundular.”

4) Ol otuz yigit ***anı uçdan uça / Aluban*** her birisi girdi güçe (585)

“O otuz kişi teker teker alıp kırmak için, kendini deneyip zahmete girdi.”

5) ***Şâd oluban*** (z.f.g.) her biri sevindiler / Arzuların buluban avındılar (639)

“Her biri muradına erdi, sevinerek avunup hoş vakit geçirdi.”

6) Şâd oluban her biri sevindiler / ***Arzuların buluban*** (z.f.g.) avındılar (639)

“Her biri muradına erdi, sevinerek avunup hoş vakit geçirdi.”

7) Ol ***imân çerâgını yanduruban*** (z.f.g.) / Yönlerin düpdüz hak’a döndürüben (821)

“Onlar iman çırasını yakarak yönlerini doğrudan doğruya Hak’a döndürüp”

8) Ol imân çerâgını yanduruban / Yönlerin düpdüz ***hak'a döndürüben*** (z.f.g.) (821)

"Onlar iman çırasını yakarak yönlerini doğrudan doğruya Hak'a döndürüp"

9) Ne iş-ile hak rızâsın buldılar / ***N'eyleyüben*** hak yolından vardılar (848)

"Bunlar Allah'ın rızasını hangi iş ile buldular; ne yapıp da Hak yolundan gittiler."

3.6.Tekrar Grubu

3.6.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grupları

1) Bunları ***üç üç*** yaratdı Zü'l-celâl / Nitekim müstakbil ü mâzî vü hâl (6)

"O büyüklük sahibi Allah bunları; gelecek, geçmiş ve içinde yaşanılan hâl gibi üçer üçer yarattı."

2) ***Yidi yidi*** yaradupdur hem-çünân / Yidi endâm u yidi kat âsımân (14)

"yedi tabakalı vücut ve yedi kat gökyüzü gibi yedi yedi yaratmıştır."

3) Gör bu hayvânâtı cümle ***cins cins*** / Ol semâ'da cûşa gelmiş nakş u cins (42)

"Bütün bu hayvanların çeşit çeşit olduğunu gör, o dönüşten süs ve cinslerin coşup kaynamasına bak."

4) Cânı sen virdüñ tene vü câna ten / Cân tene cândur u ***cânuñ cânı*** sen (77)

"Vücuda canı, cana da vücudu sen verdin; can ten için ne kadar sevgiliyse can için sen de öylesin. Sen canların canısın."

5) ***Mustafâ'dur Mustafâ'dur Mustafâ*** (t.g.) / Müctebâ'dur Müctebâ'dur Müctebâ (210)

"Mustafa'dır, Mıustafa'dır, Mustafa; o seçilmiştir, o yüceltilmiştir, o üstündür."

6) Mustafâ'dur Mustafâ'dur Mustafâ / ***Müctebâ'dur Müctebâ'dur Müctebâ*** (t.g.) (210)

"Mustafa'dır, Mıustafa'dır, Mustafa; o seçilmiştir, o yüceltilmiştir, o üstündür."

7) Birikenler ahvali beñzer şuña / Diñle imdi eydeyüm ***bir bir*** saña (274)

"Birikenlerin hâlleri şuna benzer, şimdi dinle de sana birer birer anlatayım."

8) Nefs dahı hem ilkin ayakda olur / ***Arkun arkun*** atlayup başa gelür (279)

"Nefis de önce ayakta yer tutar, zamanla atlaya atlaya başa gelir."

9) ***Katre katre*** degme yirden çıkdılar / Yüz urup yine deñize akdılar (444)

"Damla damla her bir yerden çıkıp denize yönelerek akarlar."

10) Kâfileden girü kaldı añsuzın / ***Arkun arkun*** gider-idi yalñuzın (509)

"Birden bire kafileden geri kaldı ve yavaş yavaş gitmeye başladı."

3.6.2. Unsurları Eş/ Yakın Anlamlı Olan Tekrar Grupları

1) Işk u devlet 'akl u dâniş ***cân gönül*** / İşigüñde cümle boynı baglu kul (78)

"Aşk, bilgi, akıl, saadet, can ve gönül bunların hepsi senin eşiğinde kul ve köledir."

2) Zîra birlik ***hak Çalap*** birligidür / İkilik şol 'âsiler dirligidür (254)

"Çünkü birlik Allah için olan birliktir; isyan edenlerse ikilik içinde, ayrılık ve fitnede birleşirler."

3) Bilelikden ırmasun ol ***hak Çalap*** / Bu du'â hazret'de olsun müstecâb (600)

"Yüce Allah bizi birlikten ayırmasın, bu duamızı da kabul buyursun."

4)Devlet oldur kim duta ögrendügin / hak yolına baglaya ***ussın ögin*** (757)

"Asıl mutluluk insanın öğrendiği amel etmesinde ve aklını, fikrini Allah yolunda kullanmasıdır."

3.6.3. Unsurları Zıt Anlamlı Olan Tekrar Grupları

1) Çarha girdi çarh ***dün gündüz*** döner / Çarh içinde gösterür dürlü hüner (16)

“Felek sema’a başladı gece gündüz dönmektedir, Bu dönüş içinde çeşit çeşit hünerler gösterir.”

2) Eyle garkken ***yir gök*** (t.g.) aña iremez / Yir gök ehli cümle gözlep göremez (114)

“Yer, gök kendinden geçmişken ona ulaşıp anlayamaz; yer ve gökte bulunanlar da ne kadar baksalar, onu göremezler.”

3) Eyle garkken yir gök aña iremez / ***Yir gök*** (t.g.) ehli cümle gözlep göremez (114)

“Yer, gök kendinden geçmişken ona ulaşıp anlayamaz; yer ve gökte bulunanlar da ne kadar baksalar, onu göremezler.”

4) Öñde soñda kamunuñ maksûdı ol / ***Gelmişüñ geldeçinüñ*** ma‘bûdı ol (119)

“Önce ve sonra gelsin, bütün varlıkların maksadı ona kavuşmaktır; gelmiş ve geleceklerin tapındığı da odur.”

5) Nazm içinde ***artug eksük*** var-ısa / ‘Ayb dutmaya anı kim yâr-ısa (336)

“Nazım içinde artık eksik söz söylenmiş olabilir; kim dost ise bunu ayıp saymasın.”

6) Tâ ki bunlar bir yire cem‘ olmaya / ***Artugı eksügi*** hîç düz olmaya (414)

“Bunlar bir yere gelmezlerse artığı ve fazlası bilinmez.”

7) Bu yöriyen âdemîler kamusı / Âdem oglanlarıdur ‘***âmı hâsı*** (419)

“Gördüğün bütün bu insanlar; aşağı tabakadan olsun, yüksek tabakadan olsun, hep Âdem’den türemişlerdir.”

8) ***Yiri gögi*** Tañrı’yı Peygâmber’i / Cümlesin yâd eyleyüp kıldı zarî (520)

“Yeri, göğü, Allah’ı, Peygamber’i hepsini anıp ağlamaya başladı.”

9)Añlayasın ***dôstuñı düşmânuñı*** / Kurtarasın düşmanuñdan cânuñı (803)

“dostunu, düşmanını anlar; hasmından canını kurtarırsın.”

10) Ortada yaylup-durur Kur’ân honı / ‘İlm ü hikmet yir bular ***düni güni*** (812)

“Ortaya Kur’an sofrasını konulmuştur; bunlar daima, gece gündüz bu sofradan ilim ve hikmet gıdası alırlar.”

3.6.4. Unsurları Çekim Eki Alan Tekrar Grupları

1) ***Kendüzine kendüsi*** nâz eyledi / Kâf ı nûn a urdı bir sâz eyledi (8)

"Kendi kendine nazlandı, *kaf ı nuna* vurup *kün* (*ol*) emri ile âlemleri yarattı."

2) Bilürüz ***bizden bize*** yokdur meded / hazretüñde fazl u rahmet bî-'aded(93)

"Bize bizden bir faydanın olmayacağını, sayısız rahmet ve verginin yüce zatından geleceğini biliriz."

3)Yir ü gök kamusı anuñ hazreti / ***Yirde gökde*** toptoludur kudreti (113)

"Yer, gök her şey onundur; onun kudreti yeryüzünde ve gökyüzünde dopdoludur."

4) Ay oldı bir işâretden dü nîm / ***Şarka garba*** seyr kıldı her dü-nîm (165)

"Ay onun parmağının bir işareti ile ikiye bölündü, her bir parçası doğuya ve batıya gitti."

5) Kim niçe bir oldılar ***öñden soña*** (t.g.) / Göstereyüm mislini senden saña (262)

"Onların ömürleri boyunca nasıl bir olduklarını ve sendeki benzerliği göstereyim."

6) Kim niçe bir oldılar öñden soña / Göstereyüm mislini ***senden saña*** (t.g.) (262)

"Onların ömürleri boyunca nasıl bir olduklarını ve sendeki benzerliği göstereyim."

7) Ol göñüle cümle halk sıgar-ıdı / Dilese ***yirden göge*** agar-ıdı (304)

"O gönüle ne yaratılmışsa hepsi sığar, istese göğe de yükselirdi."

8) Ol gerek kim yolın ilte ilerü / Yol bula ol ***içerüden içerü*** (794)

"o yolunda ilerleyecek, hatta içerilerin içerilerine, ötelerin ötesine de yol bulacak."

9) Rahmetin viribidi ol dem aña / Uşbu iş 'ibret yiter ***saña baña*** (897)

"Allah on rahmetini ulaştırdı; bu hâl sana ve bana ibret için yeterlidir."

3.7.Edat Grubu

3.7.1. "İle" İle Oluşan Edat Grupları

1) ***Kanâdil-i eltâfı-y-ıla*** 'âşıklaruñ gönlini / Sâfî ve aydın ider. Ve ol (5)

"ihsanlarının kandilleriyle âşıkların gönlünü temizleyip aydınlatır. Ve"

2)Rahîm kim ***mesâbîh-i a'tâfıyla*** mü'minlerüñ / mir'ât-ı kulûbın rûşen kılur (6)

"O, çok esirgeyen Allah, merhamet kandilleriyle müminlerin kalplerinin aynasını parlatır."

3) ve *'**Acem diliyle*** tasnîf idüp 'ömr-i 'azîzlerin bu ma'nîde sarf idüpdürler. (18)

"Arapça ve başka dillerde yazmışlar; kıymetli ömürlerini, bu yolda harcamışlardır."

4) ve ta'âlâ ***'ârifleriyle*** mak'ad-ı / sıdk-ı 'irfânda 'inde melikin / muktedir muntazım (21)

"bilenler ile irfanın doğruluk meclisinde kudret sahibi Allah'ın huzurunda intizam içinde olalar."

5) ***kulları ile*** musâhib ola. Ümîd kâmiller / keremine ve vâsıllar merhametine (32)

"kulları ile düşüp kalksın. Kâmillerin keremine ve vâsılların merhametine ümid edilir ki"

6) Ne ulaldı ol bu mülk ***olmag-ıla*** / Yâ bu mülk olmaz-ısa nesi eksile (58)

"Bu mülk çoğalmakla ona bir fayda vermez, yok olmakla da şanına bir eksiklik getirmez."

7) '***Acz-ıla*** pes bir niyâz itdi hak'a / Eytdi yâ Allah u yâ hayy u Bekâ(65)

"Sonra acizlik içinde Allah'a yalvardı; ey Allah, ey her zaman diri ve ebedi olan diye söylendi."

8) Cümle 'âlem ***'acz-ile*** kalmış-durur / Ol deñizde külli gark olmış-durur (68)

"Bütün âlem acz içinde kalıp o ilâhî denizde tamamen kaybolmuştur."

9) Ne saña 'akl irebilür ***fikr ile*** (e.g.) / Ni seni dil eydebilür zikr ile (75)

"Düşünmekle sana akıl ermez, dil seni anlatmaya kalksa anlatamaz."

10) Ne saña 'akl irebilür fikr ile / Ni seni dil eydebilür ***zikr ile*** (e.g.) (75)

"Düşünmekle sana akıl ermez, dil seni anlatmaya kalksa anlatamaz."

3.7.2. "Sonra" İle Oluşan Edat Grupları

1) Celle celâluhu ve 'amme nevâluhu. / ***Andan soñra*** sılât-ı salavât-ı zâkiyât (7)

"Yücelik sahibi ve nimetleri herkese ulaştıran odur. Ondan sonra lâtif duaların armağanları"

2) ve selâmuhu 'aleyhi ve âli ve ashâbı / üzerine nisâr olsun. ***Andan soñra***(13)

"onun ve neslinin, sohber arkadaşlarının üzerine olsun. Ondan sonra"

3) ***Külli şey'in hâlikün den soñra*** hem\ Kala illâ vechehu bî-bîş ü kem(4)

"Her şey yok olur sonra da ancak o kendisi ebedî kalır."

4) ***Şimdiden soñra*** dahı her kim gele / Cümle baş indüriserdür bu yola (329)

"Şimdiden sonra da gelenlerin hepsi itirazsız bu yolda olacaktır."

3.7.3. "Üzeri" İle Oluşan Edat Grupları

1) kitâb Türk dilinçe tertîb ola ve bir / kaç lafz-ı manzûm ***ol tertîb üzre*** (25)

"Türk dilinde bir kitap yazılıp o tertip üzere birkaç nanzum söz"

2) Ve bu kitâb ***on bâb üzre*** tasnîf olındı.(35)

"Ve bu kitap on bölümde yazıldı."

3) Kim cihânı çün yaratdı Pâdişâh / ***Altı üzre*** urdı bünyâd ol İlâh. (12)

"Allah'ın cihanı niçin yarattığını, temelini altı üzerine kurduğunu anlatır."

4) ***Âlem üzre*** (e.g.) yazdı kudret nüshasın / Âdem üzre urdı dâniş noktasın (125)

"Kudretinin yazısını âlem üzerine yazdı, Âdem peygambere de bilgi mührünü vurdu."

5) Âlem üzre yazdı kudret nüshasın / ***Âdem üzre*** (e.g.) urdı dâniş noktasın (125)

"Kudretinin yazısını âlem üzerine yazdı, Âdem peygambere de bilgi mührünü vurdu."

6) İmdi gel bir fikr-ile elüñe bak / ***Elüñ üzre*** yazludur bir hôş sebak (411)

"Şimdi düşünerek eline bir bak, elin üzerinde güzel bir ders yazılıdır."

7) ***Anuñ üzre*** kimse gelmedi dakı / Hem dahı gelmeyiser Tañrı hakı (323)

"Âleme onun gibi ondan üstün ve yüce kimse gelmedi, Allah hakkı için, başka da kimse gelmeyecek."

3.7.4. "+çA" Eki ile Oluşan Edat Grupları

1) kitâb ***Türk dilinçe*** tertîb ola ve bir / kaç lafz-ı manzûm ol tertîb üzre (25)

"Türk dilinde bir kitap yazılıp o tertip üzere birkaç nanzum söz"

2) ***Anun ardınça*** işitdi nefs-i kül / Ol işikde ol dahı hem oldı kul (13)

"Ondan sonra nefs-i kül işitti, o da bylunduğu yerde köle kesildi."

3) On sekiz biñ 'âlemüñ kadri aña / Yok-durur ***bir zerreçe*** öñden soña (60)

"On sekiz bin âlemin, ezelden ebede kadar ona zerrece faydası yoktur."

4) Dillü ***dilinçe*** biraz söz söyledi / Eytdiler nefs ne kim işteh eyledi (620)

"Herkes dilinin döndüğü kadarı ile nefsinin ne istediğini söyledi."

5) İlk agâz itdi ***dilinçe*** ol 'Arab / *Kâle yâ eshâbünâ hâtu'l-'ineb* (622)

"İlk Arap konuştu ve *ey arkadaşlar üzüm alın gelin* dedi."

6) Yir ü gök ü dün ü gündüz yaz u kış / ***Uşbu tertîbçe*** varur her dürlü iş (913)

"Yer gök, gece gündüz, yaz kış her türlü iş bu tertip üzere gider."

3.7.5. "Birle" Edatı ile Oluşan Edat Grupları

1) Oldur kim bu kitâba ***nazar-ı rızâ ve*** / ***girişme-i safâ birle*** bakıp 'ayb itmeyeler / şi'r; (33)

"bu kitaba istek nazarı ve iyi niyetle baksınlar ve ayıp aramasınlar."

2) Virdi ***nusret birle*** feth Allah aña / Yazludur *nasrun min-Allah* görseñüz / *61/3* (173)

"Hak ona yardım edip fetih verdi; bir baksana; *Allah'tan nusret ve yakın fetih vardır* yazılıdır."

3) ***Tâha birle*** ögdi anuñ özini / Ya'ni ayuñ bedri diyüp yüzini (175)

"Tâha suresinde onu övdü, güzel yüzü için de dolunay dedi."

4) Cümle a'zâ bunlaruñ hükmindedür / Gerçi kim ***hak emri birle*** zindedür (969)

"Bütün organlar bunların hükmü altındadır ve bunlar Hak'ın emri ile canlıdırlar."

5) Cân içinde bu 'akıl dutmış makâm / ***Leşkeri birle*** durur anda müdâm (991)

"Akıl ise can içinde ordugâh kurmuş, askeri ile devamlı orada eğleşir."

3.7.6. "Çün, Çünan, İçün" Edatı ile Oluşan Edat Grupları

1)Biline ezdâd 'âlemde 'ayân / ***Çün ten ü cân*** (e.g.) çün zemîn ü âsımân (4)

"Can, vücut, yer, gök gibi kâinattaki zıt şeylerin hepsinin bilinmesi gerekir."

2)Biline ezdâd 'âlemde 'ayân / Çün ten ü cân ***çün zemîn ü âsımân*** (e.g.) (4)

"Can, vücut, yer, gök gibi kâinattaki zıt şeylerin hepsinin bilinmesi gerekir."

3)Zikr ider dördinçi bâb on dâsitân / Her birisi dil-güşâ ***çün bûsitân*** (7)

“Dördüncü bölüm on kıssa anlatır. Bunların her biri gül bahçesi gibi gönül açıcıdır.”

4) Ma‘lum ider dörtleri dördinçi bâb / Hem-***çünân ki hâk ü bâd u nâr u âb*** (8)

“Dördüncü bölüm dörtlüleri bildirir. Bu, toprak, rüzgar, ateş ve su gibi şeylerdir.”

5) Bildürür kim kim-durur her fasl u cins / Hem-***çünân ki penç tâ‘at penç hiss*** (10)

“Her faslın ve her cinsin beş taat, beş duyu gibi ne olduğunu bildirir.”

6) Yidi yidi yaradupdur hem- ***çünân / Yidi endâm u yidi kat âsımân*** (14)

“yedi tabakalı vücut ve yedi kat gökyüzü gibi yedi yedi yaratmıştır.”

7) Tokuz adın urdı bunçaya hisâb / Hem-***çünân ki nüh nüfûs u nüh hicâb*** (18)

“bu kadar varlığı dokuz nüfus ve dokuz perde gibi dokuz olarak zikrettiğini bildirir.”

8) Ma‘lûm eyler anları kıldan kıla / Hem-***çünân ki tilke ‘aşre kâmile*** (20)

“Onları inceden inceye tam on eder ayeti gibi açıklar.”

9) ***Ol habîb’üñ hurmetiyçün*** iy Kerîm / Kamuya sen rahmet eyle iy Rahîm (104)

“Ey cömertler cömerdi! O sevgili Peygamberin hatırına her bir varlığı ve bütün insanları sen koru.”

3.7.7. “Karşu” Edatı ile Oluşan Edat Grupları

1) Akl-ı kül ilkin işitdi ol üni / Kullıga durdı ***hak’a karşu*** yöni (13)

“O sesi önce akl-ı kül işitip kulluk için Allah’a yöneldi.”

3.7.8. “+rA” Yönelme Hāl Eki ile Oluşan Edat Grupları

1) Her birisi birikenler medhidür / ***İkilik içre*** kalanlar kadhıdur (2)

"Bu hikâyelerin her biri birlik içidekileri över, ikilik çıkaranları yerer."

2) '***Âlem içre*** hak anı agırladı / Hem hak'ı tevhîd-ile ol birledi (170)

"Bütün yaratılmışların içinde Allah onu yüce tuttu, o da Allah'tan başka Tanrı olmadığını söyleyip birledi."

3) Dâd kıldı **'*âlem içre*** tâ-ebed / Hôşnud andan hem Muhammed / hem Ahad (187)

"İnsanların içinde sonuna kadar adaletle iş yaptı; Allah da Peygamberi de ondan hoşnut ve razıdır."

4) ***Mushaf üzre*** virdi baş u dökdi kan / hak yolında tâ-ebed kaldı nişân (189)

"Son nefesini Mushaf okurken verdi ve kanını hak yolunda döktü; bu, sonsuza kadar nişan olarak kaldı."

5) Hem bulardan hoşnud olsun şâhumuz / ***Rahmet içre*** dutsun ol Allah'umuz (222)

"Allah da bunlardan memnun, razı olup rahmet içinde eylesin."

6) ***Birlik içre*** kim ne devlet buldılar / Biriküben niçe yoldaş oldılar (229)

Onların birlik sayesinde nasıl saadete ulaştıklarını, toplanıp nasıl arkadaş olduklarını dinle."

7) ***Birlik içre*** cümlesi bir cism-idi / Cism içinde bunça dürlü ism-idi (270)

"Hepsi iman içinde bir vücut gibiydiler, fakat bunlar ayrı ayrı isimlere sahiplerdi."

8) Her birinüñ bir şekil ahvâlleri / ***Birlik içre*** bikiküpdür hâlleri (271)

"Her birinin tavrı bir başka idi; fakat hâlleri aynı iman içinde şekillenmişti."

3.7.9. "gibi" Edatı İle Oluşan Edat Grupları

1) Pes bilüñ kim gelmedi hem gelmeye / ***Mustafâ gibi*** kimesne dünyeye (214)

"Sonra biliniz ki Mustafa gibi bir kişi dünyaya gelmedi, gelmeyecek de."

2) Ne dahı ***Kur'ân bigi*** hôn geliser / Yimeyenler bellü mahrûm kalısar (215)

"Ayrıca Kur'an gibi büyük sofra da gelmeyecektir, ondan faydalanmayanların mahrum kalacakları apaçık ortadadır."

3) ***Baş gibi*** (e.g.) vü göz gibi kulak gibi / Dil gibi hem el gibi ayak gibi (272)

"Baş, göz, kulak, dil, el ve ayak gibi"

4) Baş gibi vü ***göz gibi*** (e.g.) kulak gibi / Dil gibi hem el gibi ayak gibi (272)

"Baş, göz, kulak, dil, el ve ayak gibi"

5) Baş gibi vü göz gibi ***kulak gibi*** (e.g.) / Dil gibi hem el gibi ayak gibi (272)

"Baş, göz, kulak, dil, el ve ayak gibi"

6) Baş gibi vü göz gibi kulak gibi / ***Dil gibi*** (e.g.) hem el gibi ayak gibi (272)

"Baş, göz, kulak, dil, el ve ayak gibi"

7) Baş gibi vü göz gibi kulak gibi / Dil gibi hem ***el gibi*** (e.g.) ayak gibi (272)

"Baş, göz, kulak, dil, el ve ayak gibi"

8) Baş gibi vü göz gibi kulak gibi / Dil gibi hem el gibi ***ayak gibi*** (e.g.) (272)

"Baş, göz, kulak, dil, el ve ayak gibi"

9) Kimisi ***gönül gibi*** uçar-ıdı / Göz yumınça bir deñiz geçer-idi (303)

"Bazısı gönül gibi uçup göz yumunca bir deniz geçerdi."

10) Bir dahı ***anuñ bigi*** yüz kanda var / Cümle cân ol yüz-içün olsun nisâr (316)

"Onun güzel yüzü gibi bir yüz nerede bulunur, bütün canlar onun için feda olsun."

3.7.10. "berü" Edatı İle Oluşan Edat Grupları

1) Bil kim ***ol demden berü*** cümle gelen / Bir suratdur hak yolına yâr olan (330)

"Bil ki o zamandan beri kim geldiyse Hak yoluna kendini adayan bir vücut olacaktır."

3.7.11. "Göre" Edatı İle Oluşan Edat Grupları

1) Añlaya bu dünyanuñ ahvâlini / ***Aña göre*** bile kendü hâlini (759)

"İbretle bu dünyanın hâllerini anlayıp kendi hâlini de ona göre hazırlamalı."

3.7.12. "Değin " Edatı İle Oluşan Edat Grupları

1) ***Ele degin*** biriküp geldi koluñ / Anda geldi biş budak oldıelüñ (412)

"Kolun eline kadar birikip geldi, sonunda ise beş dala ayrıldı."

2) Birlig-ile şol kadar kuvvetlenür / Kim ***ulu ırmaga degin*** katlanur (450)

"Birlik sayesinde çoğalıp kuvvetlenir ve sonunda büyük bir ırmak olur."

3.7.13. "Kadar " Edatı İle Oluşan Edat Grupları

1) Birlig-ile ***şol kadar*** kuvvetlenür / Kim ulu ırmaga degin katlanur (450)

"Birlik sayesinde çoğalıp kuvvetlenir ve sonunda büyük bir ırmak olur."

3.8.Bağlama Grubu

3.8.1. Tek Bağlama Edatı İle Oluşan Bağlama Grupları

3.8.1.1. "ve, vü, u, ü" İle Yapılan Bağlama Grupları

1) Kanâdil-i eltâfı-y-ıla 'âşıklaruñ gönlini / ***Sâfî ve aydın*** ider. Ve ol (5)

"ihsanlarının kandilleriyle âşıkların gönlünü temizleyip aydınlatır. Ve"

2) kulları ile musâhib ola. Ümîd ***kâmiller keremine ve vâsıllar merhametine*** (31)

"kulları ile düşüp kalksın. Kâmillerin keremine ve vâsılların merhametine ümid edilir ki"

3)Biline ezdâd 'âlemde 'ayân / Çün ***ten ü cân*** (b.g.) çün zemîn ü âsımân (4)

"Can, vücut, yer, gök gibi kâinattaki zıt şeylerin hepsinin bilinmesi gerekir."

4) Biline ezdâd ‘âlemde ‘ayân / Çün ten ü cân çün ***zemîn ü âsımân*** (b.g.) (4)

“Can, vücut, yer, gök gibi kâinattaki zıt şeylerin hepsinin bilinmesi gerekir.”

4) Bunları üç üç yaratdı Zü’l-celâl / Nitekim ***müstakbil ü mâzî vü hâl*** (6)

“O büyüklük sahibi Allah bunları; gelecek, geçmiş ve içinde yaşanılan hâl gibi üçer üçer yarattı.”

5) Ma‘lum ider dörtleri dördinçi bâb / Hem-çünân ki ***hâk ü bâd u nâr u âb*** (8)

“Dördüncü bölüm dörtlüleri bildirir. Bu, toprak, rüzgar, ateş ve su gibi şeylerdir.”

6) Yidi yidi yaradupdur hem-çünân / ***Yidi endâm u yidi kat âsımân*** (14)

“yedi tabakalı vücut ve yedi kat gökyüzü gibi yedi yedi yaratmıştır.”

7) Tokuz adın urdı bunçaya hisâb / Hem-çünân ki ***nüh nüfûs u nüh hicâb*** (18)

“bu kadar varlığı dokuz nüfus ve dokuz perde gibi dokuz olarak zikrettiğini bildirir.

8) Allah adın eytlüm evvel ibtidâ / K’andan oldı ***ibtidâ vü intihâ*** (1)

“İlk önce başlangıcı ve sonu yaratan Allah’ın adını söyleyelim.”

9) Kâf u nûn dan kopdı ***nagmât u usûl*** (b.g.) / Kim işitdi ilk anı ol ulu kul (9)

“Ol emri ile nağmeler ve usuller ortaya çıktı, bunu en önce yaratılmışların en üstünü ve en ulusu olan o yüce varlık işitti.”

10) ***Kâf u nûn*** (b.g.) dan kopdı nagmât u usûl / Kim işitdi ilk anı ol ulu kul (9)

“Ol emri ile nağmeler ve usuller ortaya çıktı, bunu en önce yaratılmışların en üstünü ve en ulusu olan o yüce varlık işitti.”

3.8.1.2. “ile” İle Yapılan Bağlama Grupları

1) ‘***Akl-ıla devlet*** dahı anda idi / Anuñ-ıçun ne dilerse işledi (318)

“Akıl da devlet de onda idi, o ne dilemişse yapmıştır.”

2) İmdi bir gör ***âhiretle dünyayı*** / Cân göziyle okıgıl bu ma‘nayı (673)

“Şimdi ahretle dünyaya bir bak da bundaki manayı can gözüyle oku.”

3) İki evdür ***dünya ile âhiret*** / Âhiretdür menzilümüz ‘âkibet (675)

“Dünya ile ahiret iki evdir, bizim de son durağımız ahiret evidir.”

4) ***Yir-ile gögi*** yaratdı ol Kadîm / Birbirine çift kıldı ol hakîm (698)

“O başlangıcı olmayan ve hakîm olan Allah, yer ile göğü yarattı ve birbirine eş eyledi.”

5) Âdemîde cümle dürlü hâl ü i*ş* / ***Yir-ile gökden*** biter bu yaz u kış(700)

“İnsandaki türlü durumlar ve işler, yaz olsun kış olsun, yer ile gökten ileri gelir.”

6) ***Cân-ıla ten*** hikmeti üküş-durur / Ten kafasdur cân içinde kuş-durur (712)

“Can ile tenden alınacak dersler çoktur; vücut kafes, can ise içindeki kuştur.”

7) ***Su-y-ıla*** beñzer ***oda*** emsâlleri / Anuñ-ıçun birikimez hâlleri (727)

“Bunlar ateş ve su gibidir; onun için bir yerde bulunamazlar.”

8) ***Cân-ıla ‘ışkı*** okırlar dünyaya / Maksud ol kim bunları kul eyleye (785)

“Can ile aşkı dünyaya çağırarak bunlar köle yapmak ve emirleri altına almak isterler.”

9) Nitekim ***balıg-ıla bahrî***-durur / Çıkıçak yir yüzine ol dem ölür (787)

“Balık ve deniz hayvanlarının karaya çıkınca ölmeleri nasılsa bunlar da öyledir.”

10) ***Cân-ıla ‘ışkı*** dahı bir gör n’ider / Ol hevâyı nefs-ile da‘vet ider (788)

“Can ve aşkın da nefis ile istekleri davet edip ne yaptıklarına bir bak.”

3.8.1.3. “dahı” İle Yapılan Bağlama Grupları

1) ***Dünya dahı âhiret*** cânuñ-ıla / Karışupdur tendeki kanuñ-ıla (682)

"Dünya ve ahiret de seninle beraberdir; her ikisi de vücudundaki kanınla karışmıştır."

3.8.1.4. "Birle" İle Yapılan Bağlama Grupları

1) Ya'ni berr ü bahr diyüp söyledügüm / ***Kuru yir birle deñizdür*** didügüm (766)

"Benim ber ve bahır diye söylediğim kuru yer ile denizdir."

3.8.2. Aynı Bağlama Edatının Tekrarı İle Oluşan Bağlama Grupları

3.8.2.1. "ne....ne" İle Yapılan Bağlama Grupları

1) Var-ıdı ol pâdişâh-ı bî-niyâz / Kandasa ***ne nâz vardı ne niyâz*** (7)

"Sadece hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah vardı, o zamanda ne naz ne niyaz vardı."

2) Ol zamân kim dünyaya geldi Resûl / ***Ne yol erkân var-ıdı ne hôd usûl*** (232)

"Peygamber dünyaya geldiği zaman usul, erkân namına hiçbir şey yoktu."

3) Gider-idi karnı aç gönli yavuz / ***Ne zavâda var bile ne kulavuz*** (510)

"Karnı aç, niyeti kötü, yoldaşsız, yiyeceksiz ve kılavuzsuzdu."

3.8.2.2. "geh... geh" İle Yapılan Bağlama Grupları

1) Ayı bir gör kim olur mı hîç melâl / Ol semâ'da ***geh bedirdür geh hilâl*** (32)

"Aya bir bak da, onun bu dönüşte, bazen dolunay bazen hilal şeklinde ve üzüntüsüz görünüşünü izle."

2) ***Geh geyür ü geh biner hôş atlara*** / Geh bakar şol sevgülü sûretlere (742)

"Gâh giyinir, gâh güzel atlara biner, bazen de güzel yüzlere bakar."

3) ***Geh*** basar nefsi 'akıl serleşkeri / Ten tagından dagıdur bir bir eri

Geh basar 'aklı bu nefs eyler zelîl / Leşkeri 'akluñ olur hôr u hacîl (996-997)

"Bazen aklın komutanı nefsi yener ve askerlerini vücut dağında bozguna uğratır. Bazen da aklı nefis mağlup eder; o zaman da aklın ordusu güç durumda kalır ve zelil olur."

3.8.2.3. "hem... hem" İle Yapılan Bağlama Grupları

1)Gör bu odı niçe yanar yandurur / ***Hem döner hâlden hâle hem döndürür*** (38)

"Ateşin nasıl yanıp yaktığını, nasıl hâlden hâle döndüğünü ve döndürdüğüne bir bak."

2)İy Hudâvendâ senüñ lutfuñ delim / Sensin âhir ***hem hakîm ü hem 'Alîm*** (72)

"Ey Allah'ım senin sayısız lütfun var; her zaman her şeyi bilen hükmü elinde tutan sensin."

3) Ol Muhammed ***hem kuluñdur hem resûl*** / Anı sen sevdüñ ü sen kılduñ kabûl (99)

"Muhammed aleyhisselâm senin hem kulun, hem peygamberindir; onu sen sevdin ve sen kabul kıldın."

4) ***Hem*** getürdi 'âlemi 'ademden ol / ***Hem*** bitürdi âdemi 'âlemden ol (123)

"O âlemleri yoktan var etti ve insanı da âlemden meydana getirdi."

5)Dâd kıldı 'âlem içre tâ-ebed / Hôşnud andan ***hem Muhammed / hem Ahad*** (188)

"İnsanların içinde sonuna kadar adaletle iş yaptı; Allah da Peygamber de ondan memnun ve razıdır."

6)Dökdi kan u virdi baş aldı rızâ / Hôşnud andan ***hem Resûl ü hem Hudâ*** (190)

"Kan döktü, başını verdi, karşılığında Hak'ın hoşnutluğunu aldı; ondan Allah da Peygamber de memnundur."

7) Eyle kim sevdi Çalap ol Ahmed'i / ***Hem resûlüm hem habîbümsin didi*** (211)

"Allah o Ahmet'i öyle sevdi ve hem peygamberim, hem sevgilimsin dedi."

8) Çünki baş oldı vücûd oldı tamâm / ***Hem rükû'u hem sücûd*** oldı tamâm (321)

"Çünkü vücut baş ile tamamlanır; baş olunca Allah önünde, rüku ve sücut gerçekleşir."

9) Şol nese kim şöyle katı taş-durur / Taş u ***hem demür ü hem agaç***-durur (546)

"Katı taş, hem demir hem ağaçtan oluşan bu şeyler var ya"

10) Sen Rahîm'sin ***hem Kerîm'sin hem Gafûr*** / Hem Kadîm'sin hem Mukîm'sin hem Sabûr (893)

"Sen acıyanların acıyanı, cömertlerin cömerdi, merhamet edip bağışlayan, öncelerin öncesi, Mukîm ve ziyadesiyle sabredensin."

3.8.2.4. "kim....kim/i" İle Yapılan Bağlama Grupları

1) ***Kimi peygâmber kimi ümmetleri*** / Birbirine bagludur himmetleri (44)

"Kimi peygamber, kimi ümmetleridir. Bunların iyilik ve yardımları birbirine bağlıdır."

2) ***Kimi sultândur kimi leşker*** aña / Ol semâ'da yügrişürler görseña (45)

"Onlardan kimi hükümdar, kimi ona asker olup, o dönüşte koşuşmalarını bir görmelisin."

3) Cûşa gelmiş kamusı harket kılur / ***Kim durur u kim gider ü kim gelür*** (47)

"Hepsi coşup hareket etmekte, kimi durmakta, kimi gitmekte, kimi de gelmektedir."

4) Ne var eger verzişi ayrug-ısa / ***Kimisi eksük kimi artug*-ısa** (331)

"Her birinin çalışması farklıdır; kimi eksik kimi fazla ise buna bakılmamalı."

5) Bu tâ'at bir dürlü degüldür ahir / ***Kimisin baylar kılur kimin fakîr*** (354)

"İbadet bir türlü değildir; bunlardan bazısını zenginler, kimisini ise fakirler yerine getirir."

6) ***Kimisi*** bu nefse hükm olmış-durur / ***Kimisi*** mâl üstine gelmiş-durur (355)

"Kimisi nefse emredilmiştir; kimisi de malla ilgilidir."

7) ***Kimisi*** oldur kim anı cân kıla / ***Kimisi*** oldur kim emr oldı dile (356)

“Kimisini can yerine getirir; kimisi de dile emredilmiştir.”

8) ***Kimisin*** ‘akl üstine farz eyledi / ***Kimisin*** göñüllere ‘arz eyledi (357)

“Kimisini akla farz eyledi; kimisini de gönüller için emretti.”

9) Geldiler Âdem bilinden sızdılar / ***Kimi dogru vardı kimi azdılar*** (421)

“Bunlar Âdem’in belinden sızıp geldiler; kimisi doğru yol tuttu kimisi de azıtıp sapıttı.”

10) ***Kimi yohsul kimi baydur kimi bek*** / Kimi âsûde kimi dartar emek (422)

“Bunların kimi zengin kimi fakir kimi beydir. Bazısı rahat içinde bazısı da sıkıntıdadır.”

3.8.2.5. “ger....ger” İle Yapılan Bağlama Grupları

1) ***Ger güneş ger ay u ger yılduz-durur*** / Kamusınuñ maksudı ol yüz-durur (110)

“Güneş olsun, ay olsun, yıldız olsun bunların hepsi onu görmek ister.”

2) ***Ger felekdür ger melek ger âsümân*** / Cümlesinüñ cânı oldur bî-gümân (111)

“Felek olsun, melek olsun, gökyüzü olsun şüphesiz hepsini ayakta tutan odur.”

3) ***Ger vuhûş u ger tuyûr ger ins ü cin*** / Gözleyüben görmedi kendü cânın (112)

“Hayvan olsun, kuşlar olsun, hatta insanlar ve cinlerden hiçbiri kendine bakıp canını göremez.”

4) ***Ger vuhûş u ger tuyûr ger ins ü cân*** / Didiler kim sen resûlsın bî-gümân (169)

“Dağda gezen hayvanlar, kuşlar, insanlar ve cinler; şüphesiz sen peygambersin dediler.”

5) Kanı ol kim kendüzinden ‘ilm okır / Gelsün eydüñ ***ger ganîdür ger fakîr*** (955)

“Hani kendine bakıp da ilim okuyan nerede; zengin fakir söyleyiniz de gelsinler.”

3.8.3. İki Farklı Bağlama Edatı İle Yapılan Bağlama Grupları

1) Pes bize vâcib-durur şükr ü senâ / Günde yüz biñ kez ***cana vü hem tene*** (130)

"Allah'a olan şükür ve övgü bizim için vaciptir; hatta bu, cana ve vücuda günde yüz bin defa borçtur."

2) Ol yarânlar kim anuñla var-ıdı / Yol içinde ***yoldaş u hem yâr***-ıdıHak'dan artuk nesneye tapma 180)

"Onunla bile olan dostlar vardı, o yolda ona hem yoldaş hem sevgili idiler."

3) Kim bular dogru bütün yol vardılar / ***Maksuda vü hem murâda*** irdiler (219)

"Bunlar doğru ve eksiksiz olarak gittiler, maksatları hâsıl oldu ve muratlarına erdiler."

4) Düpdüz oldı ***kaddi vü hem kuvveti*** / Bakuban görseñne sen bu 'ibreti (416)

"Böylece boy ve kuvveti dosdoğru oldu, sen bu ibrete bakıp görmelisin."

5) ***Çakmak u hem taş u kav*** vardı bile / Kavlıgından çıkarup aldı ele (514)

"Yanında çakmak, taş ve kav vardı; kavlığından çıkararak eline aldı."

6) Zâri kılur ***aglar u hem yalvarur*** / Tañrı'nuñ adlarına andlar virür (525)

"İnliyor, ağlıyor ve yalvarıyor ve Tanrı'nın adlarına yeminler ediyordu."

7) Cândadur ***uçmag u hem hûr u kusûr*** (b.g.) / Tendedür tamu vü hem fısk u fücûr (709)

"Cennet, hurîler, köşkler canda; cehennme ve fısk u fücur da tendedir."

8) Cândadur uçmag u hem hûr u kusûr / Tendedür ***tamu vü hem fısk u fücûr*** (b.g.) (709)

"Cennet, hurîler, köşkler canda; cehennme ve fısk u fücur da tendedir."

9) Ol deñiz içre-durur seyrânları / ***Dirlik ü şâdî vü hem cevlânları*** (769)

"Bunlar deniz içinde gezip dolaşırlar; hayatları, sevinçleri ve oyunları hep buradadır."

10) Kuru yir ehli ***vuhûş u hem tuyûr*** / Dünyada bunlar dahı kılur sürûr (771)

"Kuru yerde yaşayanlar vahşi hayvanlar ile kuşlardır; bunlar da dünyada neşe ve ferah içerisindedir."

3.9. Ünlem Grubu

1) Hem bişinçi bâb içinde on latîf / Dâsitân var pür letâyif ***iy harîf*** (9)

"Ey arkadaş! Beşinci bölümde inceliklerle dolu on güzel kıssa var."

2) Kim Çalap bunçaya ad urdı sekiz / Nitekim uçmak sekizdür ***iy 'azîz***. (16)

"Allah bunun gibi şeylere sekiz adını verdi. Ey aziz kişi! Nitekim sekiz cennet vardır."

3) Acz-ıla pes bir niyâz itdi hak'a / Eytdi ***yâ Allah*** (ü.g.) u yâ hayy u Bekâ(65)

"Sonra acizlik içinde Hak'a yalvardı; ey Allah, ey her zaman ebedî ve diri olan diye söylendi."

4) Acz-ıla pes bir niyâz itdi hak'a / Eytdi yâ Allah u ***yâ hayy u Bekâ*** (ü.g.) (65)

"Sonra acizlik içinde Hak'a yalvardı; ey Allah, ey her zaman ebedî ve diri olan diye söylendi."

5) ***İy Hudâvendâ*** senüñ lutfuñ delim / Sensin âhir hem hakîm ü hem 'Alîm (72)

"Ey Allah'ım! Senin sayısız lütfun var, her zaman her şeyi bilen ve hükmü elinde tutan sensin."

6) Cümle varlık bes senüñdür ***yâ Celîl*** / Evvel ü âhir saña sensin delîl (81)

"Ey büyükler büyüğü! Bütün varlıklar senindir. Önde ve sonda sana delil sensin."

7) Bilürüz kim biz üküş kılduk günâh / Sen kerîmsin yarlıga ***iy pâdişâh*** (94)

“Biz pek çok günah işledik bunu biliriz, sen cömertler cömerdisin. Ey Allah, sen bizi bağışla.”

8) Sen kabûl eyle niyâzın ***iy Celîl*** / Dogru yolda tevfikuñ olsun delîl (103)

“Ey yüce Allah! Onun duasını kabul et, ona yardımın doğru yolda delil olsun.”

9) Ol habîb’üñ hurmetiyçün ***iy Kerîm*** (ü.g.) / Kamuya sen rahmet eyle iy Rahîm (104)

“Ey cömertler cömerdi! O sevgili Peygamberin hatırına her bir varlığı ve bütün insanları sen koru.”

10) Ol habîb’üñ hurmetiyçün iy Kerîm / Kamuya sen rahmet eyle ***iy Rahîm*** (ü.g.) (104)

“Ey cömertler cömerdi! O sevgili Peygamberin hatırına her bir varlığı ve bütün insanları sen koru.”

3.10. Sayı Grubu

1) ***On sekiz biñ*** ‘âlemüñ kadri aña / Yok-durur bir zerreçe öñden soña (60)

“On sekiz bin âlemin, ezelden ebede kadar ona zerrece faydası yoktur.”

2) Niçe ***yüz biñ*** dürlü kişi geldiler / Her birisi dutageldi bir hüner (266)

“Sayısız, çeşit çeşit insanlar dünyada yaşadı. Her biri bir sanatın sahibi oldu.”

3) ***Yüz biñ*** (s.g.) ü yigirmi dörd biñ enbiyâ / Dörd yüz ol kırk dörd tabakât-ı evliyâ (269)

“Yüz yirmi dört bin peygamber, dört yüz kırk dört veliler tabakası”

4) Yüz biñ ü ***yigirmi dörd biñ*** (s.g.) enbiyâ / Dörd yüz ol kırk dörd tabakât-ı evliyâ (269)

"Yüz yirmi dört bin peygamber, dört yüz kırk dört veliler tabakası"

5) Yüz biñ ü yigirmi dörd biñ enbiyâ / ***Dörd yüz ol kırk dörd*** (s.g.) tabakât-ı evliyâ (269)

"Yüz yirmi dört bin peygamber, dört yüz kırk dört veliler tabakası"

6) Ol münâcât var-ıdı anda müdâm / Söyleşürdi hakk-ıla ***biñ bir*** kelâm (289)

"O Allah'a durmadan yalvardı ve onunla daima konuşurdu."

7) Ger surat yüz biñ ise birdür hayât / Görseñâ kim bir sudan ***yüz biñ*** nebât (647)

"Suret, yüz binlerce de olsa hayat birdir; bu, suyun binlerce bitkiye dirilik sağlamasına benzer."

8) Sen gerekse bardagı ***yüz biñ*** sına / Çün sıyasın su hemân birdür yene (648)

"Sen yüz bin bardağı da kırsan; kırınca suyun yine aynı olduğunu görürsün."

9) Bir güneş ***yüz biñ*** bacadan ger ine / Çün güneş gitdi baca birdür yene (652)

"Güneş yüz bin bacadan da inse; batınca yine yalnız baca kalır."

10) Yıl hisâbda ***üç yüz altmış*** gün-durur / İlla her gün gelen ol bir gün-durur (653)

"Yıla bakınca üç yüz altmış günden meydana gelir; ancak her gelen gün birbirine benzer."

3.11. Birleşik Fiil Grubu

3.11.1. İsim + Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller

3.11.1. 1. Kıl- Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Rahîm kim mesâbîh-i a'tâfıyla mü'minlerüñ / mir'ât-ı kulûbın ***rûşen kılur*** (6)

"O, çok esirgeyen Allah, merhamet kandilleriyle müminlerin kalplerinin aynasını parlatır."

2) Şerh-i cemî-i mevcûdât-ı âlemi ulvî ve süflî ***beyan kılur*** (a.b.)

“Yüce ve süflî âlemdeki varlıkların tamamını anlatıp açıklar.”

3) Cûşa gelmiş kamusı ***harket kılur*** / Kim durur u kim gider ü kim gelür (47)

“Hepsi coşup hareket etmekte, kimi durmakta, kimi gitmekte, kimi de gelmektedir.”

4) Ol semâ‘dan harket eyler kamusı / Kimseye hîç ***assı kılmaz*** nâmusı (49)

“o raks ile hareket eylerler, onların nizamı kimseye fayda vermez.”

5) Dünyadan çün Tañrı’ya açdı gözin / Ol deñizde ***yavu kıldı*** kendüzin (64)

“Tanrı’ya gözünü dünyadan açtığı gibi o ilahî denizde kendini unuttu.”

6) Kanı göñül kim ***kıla*** her dem ***niyâz*** / Kanı dôstlık kanı kullık kanı nâz (85)

“Sana her dem yalvaracak gönül hani, dostluk, kulluk, naz nerede?”

7) Kanı nefs kim emrüñe ***‘izzet kıla*** / Emr içinde kul ola kemter kula (88)

“Senin emrini yüce tutacak, emir içinde âciz kula köle olacak nefis nerede?”

8) Rahmetüñle sen ***kabûl kılsañ*** meger (b.f.g.) / Kılasın kullaruña rahmet nazar (92)

“Meğer sen acıyarak kabul kılıp kullarına rahmet nazarı ile bakasın.”

9) Rahmetüñle sen kabûl kılsañ meger / ***Kılasın*** kullaruña rahmet ***nazar*** (b.f.g.) (92)

“Meğer sen acıyarak kabul kılıp kullarına rahmet nazarı ile bakasın.”

10) Bilürüz kim biz üküş ***kılduk günâh*** / Sen kerîmsin yarlıga iy pâdişâh (94)

“Biz pek çok günah işledik bunu biliriz, sen cömertler cömerdisin. Ey Allah, sen bizi bağışla.”

3.11.1. 2. Ol - Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) ve selâmuhu ‘aleyhi ve âli ve ashâbı / üzerine ***nisâr ol***sun. Andan soñra (13)

“onun ve neslinin, sohber arkadaşlarının üzerine olsun. Ondan sonra”

2) kitâb Türk dilinçe ***tertîb ola*** ve bir / kaç lafz-ı manzûm ol tertîb üzre (25)

“Türk dilinde bir kitap yazılıp o tertip üzere birkaç nanzum söz”

3) İlla ***ma‘lûm oldı*** ma‘nî menzili / Çün bilesin cümle yol menzillerin / (27)

“Fakat mana menziline ulaşıldı. Bütün yolların birleştiği konakları bildim sanıp da”

4) ve ‘aklı ***müstakîm ola*** çün bu kitâbı / mütâla‘a ide âferînişden maksûd (29)

“ve aklı doğru ise bu kitabı okusun. Yaratılmaktan maksadın”

5) neyise bile ve cemî‘-i esrâra ***muttali‘ / ola***. Gerek kim özin degşüre; (30)

“olduğunu bilsin ve sırlara ulaşıp tanısın da kendini, buna göre değiştirsin.”

6) kulları ile ***musâhib ola***. Ümîd kâmiller keremine ve vâsıllar merhametine (31)

“kulları ile düşüp kalksın. Kâmillerin keremine ve vâsılların merhametine ümid edilir ki”

7) Ve bu kitâb on bâb üzre ***tasnîf olındı***.(35)

“Ve bu kitap on bölümde yazıldı.”

8) Sâzı ilkin ol işitdi saldı baş / Fî vü yî vü kâf u nûn a ***oldı baş*** (12)

“Olanları en önce o işitip razı oldu, feyekûn lafzının da başında yer aldı.”

9) Anun ardınça işitdi nefs-i kül / Ol işikde ol dahı hem ***oldı kul*** (13)

“Ondan sonra nefs-i kül işitti, o da bylunduğu yerde köle kesildi.”

10) ‘Akl-ı kül ***baş ol*** üne hôş eyledi / Nefs-i kül katlanmadı cûş eyledi (14)

“O sese akl-ı kül baş olup güzel buldu, nefs-i kül ise dayanamayıp sabırsızlandı.”

3.11.1.3. “İt- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) ve ‘Acem diliyle ***tasnîf idüp*** (b.f.g.) ‘ömr-i / ‘azîzlerin bu ma‘nîde sarf idüpdürler. (18)

“Arapça ve başka dillerde yazmışlar; kıymetli ömürlerini, bu yolda harcamışlardır.”

2) ve ‘Acem diliyle tasnîf idüp ‘ömr-i / ‘azîzlerin bu ma‘nîde ***sarf idüpdürler***. (b.f.g.) (18)

“Arapça ve başka dillerde yazmışlar; kıymetli ömürlerini, bu yolda harcamışlardır.”

3) zulumât-ı cehlden hidâyet-i ‘ilme */ **delâlet ideler**.* Tâ kim hak sübhânehu (20)

“cehalet karanlıklarından ilmin doğru yoluna çıkarmışlardır. Tâ ki, noksanlıklardan uzak ve yüce olan Allah’ı”

4) ve bülbül âvâzın gülistân içinde işidemez. / Zarûret ***iktiza itdi*** kim bir (24)

“ve gül bahçesinde bülbül sesini işitemez. Bu yüzden”

5) ve ‘aklı müstakîm ola çün bu kitâbı / ***mütâla‘a ide*** âferînişden maksûd (29)

“ve aklı doğru ise bu kitabı okusun. Yaratılmaktan maksadın”

6) ef‘âl-i kabîha ve a‘mâl-i fazîhadan / ***ihtirâz ide***. Tâ kim hak ta‘âlânuñ mukarreb / (31)

“Çirkin işlerden ve kötü amellerden kaçınsın, Tâ ki, Allah’a yakın, veli”

7) Oldur kim bu kitâba nazar-ı rızâ ve / girişme-i safâ birle bakıp ***‘ayb itmeyeler*** / şi‘r; (33)

“bu kitaba istek nazarı ve iyi niyetle baksınlar ve ayıp aramasınlar.”

8) ***Zikr ider*** dördinçi bâb on dâsitân / Her birisi dil-güşâ çün bûsitân (7)

“Dördüncü bölüm on kıssa anlatır. Bunların her biri gül bahçesi gibi gönül açıcıdır.”

9) ***Ma‘lum ider*** dörtleri dördinçi bâb / Hem-çünân ki hâk ü bâd u nâr u âb (8)

“Dördüncü bölüm dörtlüleri bildirir. Bu, toprak, rüzgar, ateş ve su gibi şeylerdir.”

10) Acz-ıla pes bir ***niyâz itdi*** hak’a / Eytdi yâ Allah u yâ hayy u Bekâ(65)

“Sonra acizlik içinde Hak’a yalvardı; ey Allah, ey her zaman ebedî ve diri olan diye söylendi.”

3.11.1.4. “Dir- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) ma‘ânî niçe kim gerekdür idemez / ve besâtîn-i ma‘rifetden bir ***gül direbilmez*** (23)

“neye yaradıklarını bilmediklerinden gönül bahçelerinden bir gül deremez.”

2) Kavda dahı bulmadı istedügin / ‘Aklını cem‘ eyledi ***dirdi ögin*** (533)

“İstediğini kavda dahi bulamayınca aklını başına topladı düşünmeye başladı.”

3) İkilik eyleme hîç kimse-y-ile / ***Hôş dirilgil*** yohsul-ıla bay-ıla (664)

“Hiç kimse ile ayrılığa düşme, zengin, fakir herkesle iyi yaşa ve hoş geçin.”

4) ***Dir ögüñi*** kendüzüñi aragıl / Kankı mülkdedür makâmuñ añlagıl (721)

“Aklını başına al ve kendini bilmeye çalış; ve asıl makamının hangi yerde olduğunu anla.”

5) Cism içinde nefs taht urmış-durur / Leşkerüñ ***müfsidlerin dirmiş***-durur (975)

“Nefis, vücut şehrinde taht kurmuş, askerin bozuk ve günahkâr olanları cem etmiştir.”

3.11.1.5. “Buyur- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Var-durur üçinçi bâbda yine on / Dâsitân çün hak ***buyurdı kâf u nûn*** (5)

“Üçüncü bölümde yine on destan vardır, çünkü Allah ol diye emretti.”

3.11.1.6. “Eyle- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Bâb-ı altınçıda hem on dâsitân / ***Ma‘lûm eyler*** altıları hôş ‘ayân. (11)

“Altıncı bölümde on kıssa vardır. Bunlar da apaçık olarak altıları bildirir.”

2) Hem yine sekizinçi bâb içinde on / Dâsitân var ***ma‘lûm eyler*** bize yön. (15)

Yine sekizinci bölümde bize yol gösteren on kıssa var.”

3) Bâb-ı tokzınçıda hem on dâsitân / ***Ma‘lûm eyler*** kim Hudâvend-i cihân (17)

“Dokuzuncu bölümde de on kıssa var. Yüce Allah’ın”

4) ***Ma‘lûm eyler*** anları kıldan kıla / Hem-çünân ki tilke *‘aşre kâmile* (20)

“Onları inceden inceye tam on eder ayeti gibi açıklar.”

5) El- bâbü’l- evvelu fi’l-evveli Tañrı tebâreke ve ta’âlâ tevhidin ***beyân eyler*** (a.b.)

“Birinci bölümün birinci kıssası Tanrı’nın tebareke ve teala birliğini söyler.”

6) Kendüzine kendüsi ***nâz eyledi*** (b.f.g.) / *Kâf* ı *nûn* a urdı bir sâz eyledi (8)

"Kendi kendine nazlandı, *kaf ı nuna* vurup *kün* (*ol*) emri ile âlemleri yarattı."

7) Kendüzine kendüsi nâz eyledi / *Kâf* ı *nûn* a urdı bir ***sâz eyledi*** (b.f.g.) (8)

"Kendi kendine nazlandı, *kaf ı nuna* vurup *kün* (*ol*) emri ile âlemleri yarattı."

8) 'Akl-ı kül baş ol üne ***hôş eyledi*** (b.f.g.) / Nefs-i kül katlanmadı cûş eyledi (14)

"O sese akl-ı kül baş olup güzel buldu, nefs-i kül ise dayanamayıp sabırsızlandı."

9) 'Akl-ı kül baş ol üne hôş eyledi / Nefs-i kül katlanmadı ***cûş eyledi*** (b.f.g.) (14)

"O sese akl-ı kül baş olup güzel buldu, nefs-i kül ise dayanamayıp sabırsızlandı."

10) Gör ne ***re'y ü tedbîr eyler*** Müşterî / Şundan alur şuña virür mülkleri (27)

"Mülkleri bazılarından alıp bazılarına veren Müşteri gezegeninin ne düşünüp tedbir ettiğine bir bak."

3.11.1.7. "Ur- " Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Kim Çalap bunçaya ***ad urdı*** sekiz / Nitekim uçmak sekizdür iy 'azîz. (16)

"Allah bunun gibi şeylere sekiz adını verdi. Ey aziz kişi! Nitekim sekiz cennet vardır."

2)Tokuz ***adın urdı*** bunçaya hisâb / Hem-çünân ki nüh nüfûs u nüh hicâb(18)

"bu kadar varlığı dokuz nüfus ve dokuz perde gibi dokuz olarak zikrettiğini bildirir."

3)Kendüzine kendüsi nâz eyledi / ***Kâf ı nûn a urdı*** bir sâz eyledi (8)

"Kendi kendine nazlandı, *kaf ı nuna* vurup *kün* (*ol*) emri ile âlemleri yarattı."

4)Nefs-i kül durdı vü ***çarh urdı*** semâ' / Cûşa geldi yir ü gök durdı semâ' (15)

"Nefs-i kül ayağa kalkınca felek dönmeye başladı, yer ve gök de coşup ayağa kalktı."

5)Arşı gör kim insafa durmış durur / Ol işikde niçe ***baş urmış*** durur (20)

“İnsafa durmuş olan arşa bir bak da Hak’ın eşiğinde nasıl baş koyduğunu anla.”

6)Yiri gör kim secdeye ***urmış yüzin*** / Ol semâ‘da yavu kulmış kendüzin (37)

“Dünyanın secdede olduğuna ve bu dönüşte kendinden geçtiğine bak.”

7) Kanda kim kıldı du‘â ***urdı nefes*** / Ölüler oldı diri virdi nefes (309)

“O nerede dua edip üflediyse ölüler dirilerek nefes almaya başladı.”

8) Kimisi baş virdi yüz döndürmedi / Kimisi ***urdı kılıç*** hîç durmadı (327)

“Kimisi baş verdi, yüz döndürüp geri çekilmedi, kimisi de hiç durmadan kılıçla mücadele etti.”

9) Katre katre degme yirden çıkdılar / ***Yüz ur***up yine deñize akdılar (444)

“Damla damla her bir yerden çıkıp denize yönelerek akarlar.”

10) Zîra tag u taş aña ma‘nî-durur / Issı sovuk hem anuñ ***yolın urur*** (446)

“Çünkü dağ, taş ona engel olduğu gibi sıcak ve soğuk da yolunu keser.”

3.11.1.8. “Kop- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Kâf u nûn dan ***kopdı nagmât u usûl*** / Kim işitdi ilk anı ol ulu kul (9)

“Ol emri ile nağmeler ve usuller ortaya çıktı, bunu en önce yaratılmışların en üstünü ve en ulusu olan o yüce varlık işitti.”

2) Ol ki hak evvel yaratdı ‘âlemi / ‘Âlem içinde ***kopardı Âdem’i*** (263)

“Allah önce âlemi, âlem içinde de Âdem’i yarattı.”

3) Bunlaruñ birikmegi ***nûr koparur*** / Kim karañu yirlere aydın virür (547)

“Bunların bir araya gelmesinden, karanlık yerleri aydınlatan nur çıkar.”

4) Sende ***şâdî kopdugı*** ol nûr gibi / Kaygu bulıt göz yaşı yagmur gibi (928)

“Sende sevincin oluşması güneşe, kaygı ve keder ise gözyaşı ve buluta benzer.”

3.11.1.9. “Sal- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Sâzı ilkin ol işitdi ***saldı baş*** / Fî vü yî vü kâf u nûn a oldı baş (12)

“Olanları en önce o işitip razı oldu, feyekûn lafzının da başında yer aldı.”

3.11.1.10. “Dur-” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Akl-ı kül ilkin işitdi ol üni / ***Kullıga durdı*** hak’a karşu yöni (13)

“O sesi ilkin akl-ı kül işitip kulluk için Allah’a yöneldi.”

2) Nefs-i kül durdı vü çarh urdı semâ‘ / Cûşa geldi yir ü gök ***durdı semâ‘*** (15)

“Nefs-i kül ayağa kalkınca felek dönmeye başladı, yer ve gök de coşup ayağa kalktı.”

3) Arşı gör kim ***insafa durmış*** durur / Ol işikde niçe baş urmış durur (20)

“İnsafa durmuş olan arşa bir bak da Hak’ın eşiğinde nasıl baş koyduğunu anla.”

4) Hem firiştehler ***durupdur tâ‘ata*** / İntizâr öñden soña bir sâ’ata (23)

“Ayrıca melekler ibadete durmuşlardır, baştan sona belirli bir zamana kadar beklemededirler.”

5) Cân ki anı duydı niçe ***dek durur*** / Pes bu câna çok şükür gerek-durur (129)

“Can onu duyunca kendinden geçti, bunun için canın çok şükretmesi gerekir.”

6) Cân u ten çün bu işe ***kâyim dura*** (b.f.g.) / Devleti ayrılmadın dâyim dura (137)

“Can ve ten bu işe devamlı hazır olsun; saadeti ayrılmaksızın sürüp gitsin.”

7) Cân u ten çün bu işe kâyim dura / Devleti ayrılmadın ***dâyim dura*** (b.f.g.) (137)

“Can ve ten bu işe devamlı hazır olsun; saadeti ayrılmaksızın sürüp gitsin.”

8) Her ki geldi ol yol-ıçun virdi cân / ***Dogru durdı*** ol yol üzre dökdi kan (324)

“Kim gelip de onun uğrunda can verdi ise istikamet üzeri oldu ve o yol için kan döktü.”

3.11.1.11. "Gel-" Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Nefs-i kül durdı vü çarh urdı semâ‘ / ***Cûşa geldi*** yir ü gök durdı semâ‘ (15)

"Nefs-i kül ayağa kalkınca felek dönmeye başladı, yer ve gök de coşup ayağa kalktı."

2) Ol Zuhal gör altı el sunmış işe / Allah emrinden ***gelüpdür cünbişe*** (26)

"O Zuhal'i bir gör, Allah emrinden harekete gelip altı defa iş yapmıştır."

2) Gör bu hayvânâtı cümle cins cins / Ol semâ‘da ***cûşa gelmiş*** nakş u cins (42)

"Bütün bu hayvanların çeşit çeşit olduğunu bir gör, o dönüşten süs ve cinslerin coşup kaynamasına bak."

3) ***Cûşa gelmiş*** kamusı harket kılur / Kim durur u kim gider ü kim gelür (47)

"Hepsi coşup kareket etmekte, kimi durmakta, kimi gitmekte, kimi gelmektedir."

4) Fikr ü ‘akluñ iremez ol menzile / Adı ol mülküñ inan ***gelmez dile*** (55)

"O yere aklın, fikrin ulaşamaz, o mülkün adını söyleyemeyeceğine inanıp kanaat getir."

5) Mu‘cizâtın şerhidersem bî-şümâr / Taş ***nutka geldi*** agaç virdi bâr (164)

"Onun mucilerini açıklamaya başlarsam saymakla bitmez. Onun emri ile taşlar konuşmuş, ağaçlar meyveye durmuştur."

6) Birlig-ile ***geldi*** cümle iş ***ele*** / Birlig-ile vardılar dogru yola (345)

"Bütün işler birlik sayesinde yapılmıştır; doğru yolda gidenler birlik ile amaçlarına ulaştılar."

7) Kankısı ***lâyık gelürse*** rahmete / Kâyim ollum dün ü gün ol tâ‘ata (368)

"Hangisi rahmete sebep ise gece gündüz kendimizi o ibadete verelim."

8) Işk-durur ol meclisüñ hem sâkisi / Eydimezem ***dile gelmez*** bâkisi (817)

"O meclisin şerbet sunucusu aşktır, sonuna kadar anlatamıyorum çünkü dil ile anlatmak mümkün değil."

9) Nitekim Kur'ân haber virür bize / Âyetin eyde-y-idüm ***gelmez söze*** (873)

"Nitekim bunu bize Kur'an haber vermektedir; âyetini söyleseydim anlatmakla bitmezdi."

3.11.1.12. "Dut-" Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Levhi gör kim ***yüzini dutmış*** bakar / Allah adı yazıla dip intizâr (21)

"Allah adı yazılsın diye bekleyen ve yönünü ona döndüren Levh'i de gör."

2) Kanı lâyık ten ki ***emrüñi duta*** / Emr içinde ola her dem ol dü-tâ (87)

"Senin emrini yüce tutacak, emir içinde âciz kula köle olacak nefis nerede?"

3) Kaçuban kurtılmaga yir yok-durur / ***Yüz*** saña ***dutduk*** ki fazluñ çok-durur (96)

"Senden başka gidecek bir yer yoktur; sana yöneldik, senin ihsan ve bağışın çoktur."

4) Kul olan oldur ki ***duta emrini*** / Emr içinde harca süre 'ömrini (142)

"Gerçek kul onun emrini tutan ve onun emri ile ömrünü harcayandır."

5) Terk ile söyndürdi ol hırs odını / ***Dutdı sıdkı*** aldı Sıddîk adını (184)

"O malı, mülkü, en sevdiği şeyleri terk ederek hırs ateşini söndürdü, doğruluğu tuttu ve Sıddîk adını aldı."

6) Rahmetiyle ***hôş duta*** Allah sizi / Dôstına bagışlaya kamumuzı (197)

"Allah sizi rahmetiyle sevindirsin ve hepimizi sevgili peygamberine bağışlasın."

7) ***Duta*** ol dogru ***yolı*** dogru gide / Ne ki yâd endîşe varsa terk ide (203)

"O doğru yolu tutup doğru gitmeli, bütün yabancı düşünceleri, İslamiyet'e uymayan fikirleri de terk etmelidir."

8) Hem bulardan hoşnud olsun şâhumuz / ***Rahmet içre dutsun*** ol Allah'umuz (222)

"Allah da bunlardan memnun, razı olup, rahmet içinde eylesin."

9) ***Dutdılar yir yüzini*** kafdan kafa / Şol sebebden kim birikdiler safa (249)

“Peygambere uyanlar yeryüzünü baştan başa ele geçirip bir safta toplandılar.”

10) Cümle gelüp Mustafâ’ya bitdiler / Anuñ-içun ***yir yüzini dutdılar*** (250)

“Hepsi gelip Mustafa’ya iman ettikleri için dünyaya hâkim oldular.”

3.11.1.13. “Sun-” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Ol Zuhal gör altı el ***sunmış işe*** / Allah emrinden gelüpdür cünbişe (27)

“O Zuhal’i bir gör, Allah emrinden harekete gelip altı defa iş yapmıştır.”

3.11.1.14.“Vir-” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Enbiyâ vü evliyâ vü hâs u ‘âm / Ol semâ‘da ***yile virmiş*** neng ü nâm (46)

“Peygamberler, veliler, üstün sınıf ve halk o dönüşte utanmayı ve şöhreti bir kenara bırakmışlar.”

2) Kim anı gözler bakup görmiş degül / Diller ol ilden ***haber virmiş*** degül (53)

“Gözler ona bakıp görmemiş, diller de o yerden haber vermemiştir.”

3) Ol ki ‘âlem halkınuñ fahrı-y-ıdı / Ol makâmdan bir ***haber virdi-y-idi*** (63)

“Âlem halkının kendisiyle övündüğü Peygamber, o makamdan bir haber vernişti.”

4) Çünki düzdi mülki bu tertîb-ile / Kendü gizlendi adın ***virdi dile*** (116)

“Bu mülkü bu sıra ile yaratıp düzdü; kendisi görünmez oldu, fakat adı dillerde yayıldı.”

5) Çün bu nakşı bize gösterdi dürüst / Kendüsi ***virdi sebak*** okıdı cüst (128)

“Bu nakışlı yazıyı bize doğru gösterdi; önce kendi ders verdi ve muntazam şekilde okudu.”

6) Kâbe-kavseyn oldı menzilgâh aña / Gör ne ***devlet virdi*** ol Allah aña (157)

“Onun durağı Allah’a en yakın yer oldu; Allah’ın ona nasıl yücelik verdiğine bir bak.”

7) Mu‘cizâtın şerhidersem bî-şümâr / Taş nutka geldi agaç ***virdi bâr*** (164)

"Onun mucilerini açıklamaya başlarsam saymakla bitmez. Onun emri ile taşlar konuşmuş, ağaçlar meyveye durmuştur."

8) Süklünüp bişmiş kuzı ***söz virdi*** hem / Eytdi benden yime zehr-âlûdeyem (167)

"Pişmiş ve kebap olmuş kuzu dile gelerek *ben zehirliyim, benden yeme* dedi."

9) Seçdi dînden küfr ü şirk ü şekleri / ***Virdi destûr*** kırmaga müşrikleri (171)

"Küfür, şirk ve şüpheleri dinden ayırıp, Allah'a ortak koşanları, puta tapanları kırmak için izin verdi."

10) ***Virdi*** nusret birle ***feth*** Allah aña / Yazludur nasrun min-Allah görseñüz / *61/3* (173)

"Hak ona yardım edip fetih verdi; bir baksana; *Allah'tan nusret ve yakın fetih vardır* yazılıdır."

3.11.1.15."İr-" Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Geñlü geñsüz kâf u nûndan ***ün irer*** / Halkı komaz bir karârda ***hî sürer*** (50)

"Uzak yakın kün, ol emrinden ses gelir; mahlûkat bir kararda olmayıp devamlı hareket eder."

2) ***Fikr ü 'akluñ iremez*** ol menzile / Adı ol mülküñ inan gelmez dile (55)

"O yere aklın, fikrin ulaşamaz, o mülkün adını söyleyemeyeceğine inanıp kanaat getir."

3) Ne saña **'*akl irebilür*** fikr ile / Ni seni dil eydebilür zikr ile (75)

"Düşünmekle sana akıl ermez, dil seni anlatmaya kalksa anlatamaz."

4) Birlige bitenler ***irdi menzile*** / İkilikle kimse gelmez hâsıla (339)

"Birliğe inananlar hedefe ulaştı; ikilikten kimse bir şey elde edemez."

5) Deginesin devlete birlig-ile / Birlige bitenler ***irdi menzile*** (471)

"Birlik içinde olmakla saadete ulaşırsın; çünkü menzile birliğe bağlananlar ulaştı."

3.11.1.16. “Düz- ” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Kimisi başdur kim ol ***düzdi işi*** / Kamusınuñ serveridür ol kişi (317)

“Kimisi bütün işleri düşünüp düzenleyen baş gibidir, böyle olan bütün insanların önderidir.”

3.11.1.17.“kul-” Yardımcı Fiili İle Oluşan Birleşik Fiiller

1) Yiri gör kim secdeye urmış yüzin / Ol semâ‘da ***yavu kulmış*** kendüzin (37)

“Dünyanın secdede olduğuna ve bu dönüşte kendinden geçtiğine bir bak.”

3.11.1.18. “Al-” Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller

1) Enbiyânuñ aslı vü hatmıdur ol / Evliyâ hem cümle andan ***aldı yol*** (160)

“Peygamberlerin başı ve sonuncusu odur; velilerin hepsi ona uymakla ilerleyip derecelere kavuştu.”

2) Terk ile söyndürdi ol hırs odını / Dutdı sıdkı ***aldı*** Sıddîk ***adını*** (184)

“O malı, mülkü, en sevdiği şeyleri terk ederek hırs ateşini söndürdü, doğruluğu tuttu ve Sıddîk adını aldı.”

3) Dökdi kan u virdi baş ***aldı rızâ*** / Hôşnud andan hem Resûl ü hem Hudâ (190)

“Kan döktü, başını verdi, karşılığında Hak’ın hoşnutluğunu aldı; ondan Allah da Peygamber de memnundur.”

4) Göklere tolmış-durur rûhâniler / ***Yir yüzin almış***-durur nefsâniler (703)

“Ruhanîler gökyüzünü, nefsine uyanlar da yeryüzünü doldurmuşlardır.”

3.11.1.20. “Sür-” Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller

1) Geñlü geñsüz kâf u nûndan ün irer / Halkı komaz bir karârda ***hî sürer*** (50)

“Uzak yakın kün, ol emrinden ses gelir; mahlûkat bir kararda olmayıp devamlı hareket eder.”

2)‘Âşık’a sensin bu sözi eytdüren / Cân içinden derdini ***daşra süren*** (102)

“Âşık’a bu sözü söyleterek canındaki derdi giderip dışarı atan sensin.”

3) Kul olan oldur ki duta emrini / Emr içinde harca ***süre ʻömrini*** (142)

"Gerçek kul onun emrini tutan ve onun emri ile ömrünü harcayandır."

3.11.1.21. "Harca-" Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

1) Kul olan oldur ki duta emrini / Emr içinde ***harca*** süre ***ʻömrini*** (142)

"Gerçek kul onun emrini tutan ve onun emri ile ömrünü harcayandır."

3.11.1.22. "Düş-" Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller

1) Virdi sultânlıgını miskînlige / Ol yüz için ***düşdi*** ol ***elkinlige*** (313)

"O sultanlığı fakirliğe ve yoksulluğa değişip o güzellik yüzünden fakir ve acınacak duruma düştü."

2) Ka'be'ye giderdi yolı deñiz ḳıraġına düşdi (a.b.)

"Ka'be'ye giderdi, yolu deniz kenarına düştü."

3) Geldi ilerü eytdi hey urışmañuz / Sabr idüñ ***birbirüñüze düşmeñüz*** (635)

"Öne çıkıp, dövüşmeyin; sabrediniz ve biribirinize düşmeyiniz."

4) Pes bir evdendür bu cümle mevcudât / ***Muhtelif düşmişdür*** illâ mahlukât (656)

"Bütün bu varlıkların hepsi aynı yerdendir; fakat yaratılanlar çeşitli şekillerde görünmüşlerdir."

5) Birisi laʻnet olup ***düşdi ırak*** / Biri uçmakdan çıkup dartdı firâk (877)

"Birisi lanetlenip ırak düşerken diğeri cennetten çıkarılıp aydınlık çekti."

3.11.1.23. "Kal-" Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller

1) Ol dogıçak putlar oldı ser-nigûn / Cümle putlar serveri ***kaldı zebûn*** (168)

"O doğduğunda putlar tepesi üstüne düştü, putların en büyüğü yere serildi."

2) Ol kapu kim hak'dan açılmış ola / Ol gerek kim tâ-ebed ***bâkî kala*** (207)

"O kapıyı Allah açmışsa onun sonsuza kadar açık olması gerekir, onu kimse kapatamaz."

3) Ne dahı Kur'ân bigi hôn geliser / Yimeyenler bellü ***mahrûm kalısar*** (215)

"Ayrıca Kur'an gibi büyük sofra da gelmeyecektir, ondan faydalanmayanların mahrum kalacakları apaçık ortadadır."

4) Yine ***mahrûm kaldı*** ol miskîn 'arab / Üşimiş açmış vü göñli pür ta'ab (527)

"O zavallı Arap yine mahrum kaldı; üşümüş, acıkmış ve gönlü sıkıntı dolu idi."

5) Çün **'*acız kaldı*** kamu bakdı yire / Eytdiler kim atamuz ögüt vire (587)

"Sonunda başarısızlıktan âciz kalıp gözlerini yere dikerler ve; *babamız bize öğüt versin* dediler.

6) Her ki ***kaldı ikilikde*** yâr degül / Yoga saygıl sen anı kim var degül (597)

"Kim ayrılık çıkarmışsa dost sayma; ondan fayda gelmez, onu hesaba katma ve yok bil."

7) Biriken cânlardur ol rahmet bulan / Rahmet içinde ebed ***bâkî kalan*** (598)

"Birbirlerini severek toplananlar rahmet bulmuşlardır, rahmet içinde de sonsuz yaşayacaklardır."

8) ***İkilikde*** kim ***kalursa*** kalısar / Yarın ol hazret'de utlu olısar (662)

"Kim ikilikte kalır, fitne ve kargaşa çıkarırsa yarın Allah'ın huzuruna günahkar çıkacaktır."

9) Kimsene kim ***gözi kaldı*** (b.f.g.) dünyada / hak didârından bular kaldı yada (677)

"Bir kimsenin gözü dünyada kalmışsa Hak'ın tecellisini görmekten çok uzaktır."

10) Kimsene kim gözi kaldı dünyada / hak didârından bular ***kaldı yada*** (b.f.g.) (677)

"Bir kimsenin gözü dünyada kalmışsa Hak'ın tecellisini görmekten çok uzaktır."

3.11.1.24. "Bul-" Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller

1) Bu benî-âdem mükerrem oldugı / Anı bilmekdür ***kerâmet buldugı*** (177)

"İnsanoğlu onu bildiği için sevilip sayılmış, nimetlere kavuşmuştur."

2) Her kim anuñ dôstını dôst bilmedi / Haşm içinde kaldı ***rahmet bulmadı*** (200)

"Kim onun dostunu dost bilip sevmediyse, öfke ve huzursuzluk içinde kalıp rahmetten uzak oldu."

3) Her ki gelüp ol müsülmân olmadı / Ol kılıçdan bir dem ***amân bulmadı*** (247)

"Kim gelip de Müslüman olmadıysa o kılıçtan bir an bile kurtulamadı."

4) Birikenler ***buldılar*** girtü ***murâd*** / Mahkum oldı bunlara biliş ü yâd (253)

"Birlik içinde olanlar gerçek muratlarına kavuştular. Tanıdık olsun, yabancı olsun, herkes bunlara boyun eğdi."

5) Çünki ***buldı*** ol du'â anda ***necâh*** (b.f.g.) / Cümle garka vardı ol buldı felâh (284)

"Onun dilediği oldu, kendisine uyanlarla kurtuldu; ona inanmayıp gemiye binmeyen sayısız insanı da Allah suda boğdu."

6) Çünki buldı ol du'â anda necâh/ Cümle garka vardı ol ***buldı felâh*** (b.f.g.) (284)

"Onun dilediği oldu, kendisine uyanlarla kurtuldu; ona inanmayıp gemiye binmeyen sayısız insanı da Allah suda boğdu."

7) Maksud oldur anda kim ***rahmet bula*** / 'Arz yirinde hazret'e lâyık ola (351)

"Maksat öteki tarafta rahmete kavuşmak; Hakk'a sunma yerinde ona layık olmaktır."

8) Her işüñ kim aslını bilmeyesin / Hôd ol işden ***fâyide bulmayasın*** (372)

"Bir işin aslı bilinmez yapılan o işten fayda elde edilemez."

9) Ol gerek kim yolın ilte ilerü / ***Yol bula*** ol içerüden içerü (794)

"o yolunda ilerleyecek, hatta içerilerin içerilerine, ötelerin ötesine de yol bulacak."

10) Ne iş-ile hak ***rızâsın buldılar*** / N'eyleyüben hak yolından vardılar (848)

"Bunlar Allah'ın rızasını hangi iş ile buldular; ne yapıp da Hak yolundan gittiler."

3.11.1.25. "Dök-" Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller

1) Mushaf üzre virdi baş u ***dökdi kan*** / hak yolında tâ-ebed kaldı nişân (189)

"Son nefesini Mushaf okurken verdi ve kanını hak yolunda döktü; bu, sonsuza kadar nişan olarak kaldı."

2) ***Dökdi kan*** u virdi baş aldı rızâ / Hôşnud andan hem Resûl ü hem Hudâ (190)

"Kan döktü, başını verdi, karşılığında Hak'ın hoşnutluğunu aldı; ondan Allah da Peygamber de memnundur."

3) Her ki geldi ol yol-ıçun virdi cân / Dogru durdı ol yol üzre ***dökdi kan*** (324)

"Kim gelip de onun uğrunda can verdi ise istikamet üzeri oldu ve o yol için kan döktü."

3.11.1.26. "Aç-" Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller

1) Kime degdi ançılayın saltanat / Kim gelüp kuşlar ***açar-ıdı kanat*** (306)

"Ona verilen saltanat kimseye nasip olmadı, kuşlar bile gelip ona kanat çırparlardı."

2) Kendü 'ilmin her ki bildi mutlakâ / Kendüzinden ***yol açıldı*** ol hak'a (957)

"Kim kendi ilmini bilirse, kendini tanırsa; mutlaka Tanrı'ya kendinden yol açılmıştır."

3.11.1.27. "Bil-" Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller

1) Her kim anuñ dôstını ***dôst bilmedi*** / Haşm içinde kaldı rahmet bulmadı (200)

"Kim onun dostunu dost bilip sevmediyse, öfke ve huzursuzluk içinde kalıp rahmetten uzak oldu."

2) Gör bu kez n'itdi ol ***iş bilen*** kişi / Sen dahı ögüt idingil bu işi (581)

"O iş bilen tecrübeli kişinin bu defa ne yaptığını görüp sen de bundan ders al."

3.11.1.28. "Var-" Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller

1) Çünki buldı ol du'â anda necâh/ Cümle ***garka vardı*** ol buldı felâh (284)

"Onun dilediği oldu, kendisine uyanlarla kurtuldu; ona inanmayıp gemiye binmeyen sayısız insanı da Allah suda boğdu."

2) Pes bu 'ışkı 'akl-ıla uydur cana / Kim yüzüñ ***tâze varasın*** Sübhan'a (797)

"Sonra bu aşkı akılla canı uydur da Allah'ın huzuruna günahsız var."

3) Cân-durur ol ortada ***harca varan*** / Cânına kalmadı ol girçek eren (811)

"Bu ortada feda edilen candır; gerçek eren burada canına dönüp bakmamıştır."

4) ***Yol varana*** reh-nümâ oldur ahir / Kullarını kendüye hem ol ohır (949)

"Yolcuya yol gösteren odur, o daima kullarını kendine davet etmektedir."

3.11.1.29. "İn-" Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller

1) Tâ ki dörd yâr gelmeyince bir yire / Kimse ***baş indürmedi*** ol servere (243)

"Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali gibi dört dost bir araya gelmeyince kimse o öndere uymadı."

2) Hîç kimesne hükmini döndermedi / Kalmadı kimse ki ***baş indürmedi*** (319)

"Onun emrini kimse reddetmedi, ona saygı göstermeyen, emrini tutmayn kimse kalmadı."

3) Şimdiden soñra dahı her kim gele / Cümle ***baş indüriserdür*** bu yola (329)

"Şimdiden sonra da gelenlerin hepsi itirazsız bu yolda olacaktır."

4) Çünki cümle yönlerin döndürdiler / Kamusı bir yire ***baş indürdiler*** (415)

"Hepsi aynı tarafa yöneldikleri için bir yere toplandılar."

3.11.1.30. "Birik-" Yardımcı Fiili Oluşan Birleşik Fiiller

1) Dutdılar yir yüzini kafdan kafa / Şol sebebden kim ***birikdiler safa*** (249)

"Peygambere uyanlar yeryüzünü baştan başa ele geçirip bir safta toplandılar."

3.11.1.31. "Götür-" Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

1) ***El götürdi*** hazret'e kıldı du'â / hak katında ol du'â oldı revâ (283)

"El kaldırıp dua etti, Allah da onun dileğini kabul etti."

3.11.1.32."Bırak-" Yardımcı Fiili ile Oluşan Birleşik Fiiller

1) Çün kim işitdi bu sözi ol kulak / Gafleti ***elden bırakdı*** oldı sak (300)

"O kulak bu sözü işitince gafleti bırakıp devamlı uyanık kaldı, hep Allah ile oldu."

3.11.1.33. "Dön-" Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Kimisi baş virdi ***yüz döndürmedi*** / Kimisi urdı kılıç hîç durmadı (327)

"Kimisi baş verdi, yüz döndürüp geri çekilmedi, kimisi de hiç durmadan kılıçla mücadele etti."

3.11.1.34. "Dile-" Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Cümlesi bir iş içün geldi bular / Kamusınuñ maksudı ***hakkı diler*** (332)

"Bunların tamamı bir iş için geldiler; hepsinin niyeti Hak'tan başkası değildir."

3.11.1.35. "Gir-" Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Kimsene kim yalñuzın ***girdi yola*** / Yolını iltemedi ol menzile (441)

"Yola yalnız ve yoldaşsız çıkan kimse hedefine ulaşamadı."

2) Kulavuz iltür buları menzile / Çün biriküp bile ***girdiler yola*** (478)

"Bunları varacakları yere toplanıp birlikte gittikleri için kılavuz götütür."

3) Ol otuz yigit anı uçdan uça / Aluban her birisi ***girdi güçe*** (585)

"O otuz kişi teker teker alıp kırmak için kendini deneyip zahmete girdi."

3.11.1.36. "Dart-" Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Kimi yohsul kimi baydur kimi bek / Kimi âsûde kimi ***dartar emek*** (422)

"Bunların kimi zengin kimi fakir kimi beydir. Bazısı rahat içinde bazısı da sıkıntıdadır."

2) Birisi la'net olup düşdi ırak / Biri uçmakdan çıkup ***dartdı firâk*** (877)

"Birisi lanetlenip ırak düşerken diğeri cennetten çıkarılıp aydınlık çekti."

3.11.1.37. "Getir-" Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Bunu şeriat ve tarikat ehline ***temsil getürür*** (a.b.)

"Bunun şeriat ve tarikat yolunda bulunanlara örnek olduğunu anlatır."

2) Onınçı dâsitânevvelki bâdan bu ḥadisi ki ḫayru'r rufaḳa'i erba'atün beyân ider ve ***misal getürür*** (a.b.)

"Birnci bölümün onuncu kıssası arkadaşların en hayırlısı dörttür hadisini anlatır ve örnek verir."

3.11.1.38. "Değ-" Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Döndi bu kez ol odı taşdan diler / Şöyle kim ***ölmege degdi*** cân diler (524)

" Artık taştan ateş istemeye başladı, sanki ölüme yaklaştı da can diliyordu."

3.11.1.39. "Yol-" Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Diledi kim ***yazugından yolına*** / Bu niyetle girdi Ka'be yolına (505)

"Günahlarından arınmak niyetitle Ka'be yoluna düştü."

3.11.1.40."Ko-" Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Eydür iy kav bâri sen ***mahrûm koma*** / Çâresüzem bakgıl âhir hâlüme (530)

"Ey kav! Şu hâlime bak, çaresizim. Bari sen mahrum etme."

2) Bu ögüt tapdur ahır dutanlara / ***İkilik ko***p birlige bitenlere(589)

"Bu söz dinleyenler ve ayrılığı bırakıp birliğe inananlar için yeterli bir öğüttür."

3) Birisin işle iresin Tañrı'ya / Birisin kılma seni ***yoldan koya*** (850)

"Bunlardan birini yaparsan Tanrı'ya ulaşır; ötekini yaparsan yolda kalırsın."

3.11.1.41. "Güt-" Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Fikr içinde ***ma'niyi*** böyle ***güder*** / Zikr içinde sözi böyle şerhider (537)

"Düşünce içinde hikmet gözetir; zikirle sözü de şöyle açıklar."

3.11.1.42. "Bak-" Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Çün 'acız kaldı kamu ***bakdı yire*** / Eytdiler kim atamuz ögüt vire (587)

"Sonunda başarısızlıktan âciz kalıp gözlerini yere dikerler ve; *babamız bize öğüt versin* dediler.

3.11.1.43. “Say-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Her ki kaldı ikilikde yâr degül / ***Yoga saygıl*** sen anı kim var degül (597)

“Kim ayrılık çıkarmışsa dost sayma; ondan fayda gelmez, onu hesaba katma ve yok bil.”

3.11.1.44. “Kov-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Durmadın hazret sever rûhâniler / Dün ü gün ***dünyâ kovar*** nefsâniler (725)

“Ruhanîler hep Allah sevgisi ile beraberdir; nefsanîler ise gece gündüz dünya peşindedir.”

3.11.1.45. “Geç-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Nüh felekden yokaru *seyri geçer* / İrer ol rahmet honından yir içer (733)

“O dokuz felekten ötelere yol alır ve oradaki rahmet sofrasından gıdalanır.”

3.11.1.46. “Kar-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) İnşaallah kim ***tene karılmaya*** / Cânı ‘ışka yâr ola ayrılmaya (755)

“İnşallah tenle oturup kalkmaz; canını da aşka yoldaş edip hiç ondan ayrılmaz.”

3.11.1.47. “Çık-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Bir kanâ‘at var eri iltür hak’a / Bir kanâ‘at var kılan ***dînden çıka*** (851)

“Şu hâlde bir şeit kanaat insanı Allah’a götürürken bir çeşidi de insanı dinden çıkarır.”

3.11.1.48. “Koş-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Çünki ***koşdı dôstlara*** ayırmasun / Dünya ahret togru yoldan ırmasun (954)

“Dostlarının yanına bizi de koydu, onlardan ayırmasın; dünya ve ahrette doğru yoldan ayırmasın.”

3.11.1.49. “Bile-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1) Bunlar iksi birbirine ***diş biler*** / Birbirinüñ hükmini basmak diler (993)

“Bunların ikisi devamlı birbirine diş bilerler, birbirlerinin emrini hiçe sayarlar.”

3.11.1.50. “Bas-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1)Bunlar iksi birbirine diş biler / Birbirinüñ ***hükmini bas***mak diler (993)

“Kim ayrılık çıkarmışsa dost sayma; ondan fayda gelmez, onu hesaba katma ve yok bil.”

3.11.1.51.“Ut-” Yardımcı Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller

1)Bu göñül mülkin bular dutmak diler / Anda genc vardur ***anı ut***mak diler (995)

“Gönül ülkesini ele geçirip içindeki hazineye sahip olmak isterler.”

3.11.2. Fiil+Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller

1) Hāk aña innâ fetahnâ âyetin / ***Viribidi*** virdi fethüñ gâyetin (172)

“Allah ona İnna Fetahna ayetini gönderdi ve sonuna kadar fetihler verdi.”

2) Gör ne hil‘at ***viribidi*** ol Kerîm / Geldi hazret’den aña hulkun ‘azîm (174)

“O cömertler cömerdi ona nasıl elbiseler vermiştir. Ona Allah’tan yüce bir yaradılış verilmiştir.”

3) Niçe yüz biñ dürlü kişi geldiler / Her birisi ***dutageldi*** bir hüner (266)

“Sayısız, çeşit çeşit insanlar dünyada yaşadı. Her biri bir sanatın sahibi oldu.”

4) Eytdi sini biz halîfe eyledük / Yir yüzine hükm içün ***viribidük*** (298)

“Allah Davud’a *biz seni yerimize koyduk ve yeryüzüne hükmetmen için gönderdik* dedi.”

5) ***Uçagelüp*** dünya tagın yayladuk / Âhiretden yaña çün ‘azm eyledük (490)

“Uçarak gelip yazı dünya dağında geçirdik; artık ahretten yana yöneliyourz.”

6) Bu iki ev birbirisinden ‘ucâb / Birisi ***görnü-durur*** biri hicâb (676)

“Bu iki yer birbirinden şaşılacak derecede farklıdır; bunlardan biri görüldüğü hâlde diğeri perdelenmiştir.”

7) İy ‘Aşık sen ‘ışk yolınça ***gidegör*** (b.f.g.) / ‘Işk yolında cânuñı terk idegör (716)

“Ey Âşık! Sana yakışan devamlı aşk yolunda gitmektir. Bu yolda git ve bu uğurda canından geç.”

8) İy ‘Aşık sen ‘ışk yolınça gidegör / ‘Işk yolında cânuñı terk ***idegör*** (b.f.g.) (716)

“Ey Âşık! Sana yakışan devamlı aşk yolunda gitmektir. Bu yolda git ve bu uğurda canından geç.”

9) ***Yidürüdür*** dün ü gün usanmadın / Her nesenüñ çok yiyen bilür dadın (836)

“gece gündüz usanmadan daima yedir, çünkü her nesnenin tadını yiyen bilir.”

10) Rahmetin ***viribidi*** ol dem aña / Uşbu iş ‘ibret yiter saña baña (897)

“Allah on rahmetini ulaştırdı; bu hâl sana ve bana ibret için yeterlidir.”

3.12. Kısaltma Grubu

3.12.1. İsnat Grubu

1) Akl-ı küldür ***adı ma‘rûf*** ol kuluñ / Kamu kuldan öñ gelüpdür ol bilüñ (10)

“O varlığın adı akl-ı kül olarak bilinir, onun her şeyden önce yaratıldığını biliriz.”

2) ***Yüzi toprak*** ‘Âşık’uñ ol kimseye / Kim bu sözüñ ma‘nisini añlaya (335)

“Öyle kişi için Âşık ona yol olur, kendini feda eder; bu sözün manasını kim anlar?”

3) Gider-idi ***karnı aç*** (k.g.) göñli yavuz / Ne zavâda var bile ne kulavuz (510)

“Karnı aç, niyeti kötü, yoldaşsız, yiyeceksiz ve kılavuzsuzdu.”

4) Gider-idi karnı aç ***göñli yavuz*** (k.g.) / Ne zavâda var bile ne kulavuz (510)

“Karnı aç, niyeti kötü, yoldaşsız, yiyeceksiz ve kılavuzsuzdu.”

5) Yine mahrûm kaldı ol miskîn ‘arab / Üşimiş açmış vü ***göñli pür ta‘ab*** (527)

“O zavallı Arap yine mahrum kaldı; üşümüş, acıkmış ve gönlü sıkıntı dolu idi.”

3.12.2. Yükleme Grubu

1) Işk u devlet ‘akl u dâniş cân gönül / İşigüñde cümle ***boynı baglu*** kul (78)

“Aşk, bilgi, akıl, saadet, can ve gönül bunların hepsi senin eşiğinde kul ve köledir.”

2) Toptolu ma‘nî-durur uşbu cihân / ***Gözi açuk*** gönüle görnür ‘ayân (437)

“Bu dünya baştan başa mana ve hikmettir, bunu gözü açık gönülle görmek mümkündür.”

3) Dünya Türkistân tagıdur ***karı çok*** (k.g.) / Âhiret ‘ummân ki gevherleri çok (489)

“Dünya, karı çok olan Türkistan dağına; ahiret ise mücevheri fazla olan ummana benzer.”

4) Dünya Türkistân tagıdur karı çok / Âhiret ‘ummân ki ***gevherleri çok*** (k.g.) (489)

“Dünya, karı çok olan Türkistan dağına; ahiret ise mücevheri fazla olan ummana benzer.”

3.12.3. Yönelme Grubu

1) Ançılayın kim var anı kim bile / Yâ ***aña lâyık*** ‘ibâdet kim kıla (62)

“Onu bilebilecek onun gibi kim olabilie, ona layık ibadeti kim yapabilir?”

2) Ne ola bizde ne var ***lâyık saña*** / Gelmedi bir lâyık iş öñden soña (82)

“Sana yaraşır bizde ne olabilir; baştan sona sana uygun bir amel yapabildik mi?”

3) ***Saña lâyık*** kanı ‘akl añlayası / Yâ kulak kanı sözüñ diñleyesi (83)

“Seni hakkıyla anlayacak akıl nerede, sözünü dinleyecek kulak hani?”

4) Kanı ol cân kim ***saña lâyık***-durur / Sini sevmeklik aña bayık-durur (89)

“Sana yakışan seni açıktan açığa seven can hani?”

5) Mâsivallah ne ki var kuldur aña / Kul içinde ***kulavuz*** oldur ***aña*** (120)

"Allah'tan başka ne varsa onun yarattığı kullardır; kul içinde de ona gidecek yolu gösteren odur."

6) İy Hudâyâ rûzı kılgıl birligi / Kamuya ol ***saña lâyık*** dirligi (383)

"Ey Allah'ım sen bize birlik içinde olmayı nasip et, herkese sana layık şekilde yaşayacağı bir hayat ver."

7) Taşı dahı kodı çapındı kava / Kavdan ister ***derdine*** bu kez ***devâ*** (528)

"Taşı da bir tarafa bırakarak kavı kavradı; bu sefer derdine devayı ondan istiyordu."

8) Eytdi oklu okuñuz sıñ göreyüm / ***Aña lâyık*** size ögüt vireyüm (576)

"Herkes okunu kırsın göreyim de; ona göre size bir öğüt vereyim dedi."

9) İy 'Aşık sen 'ışka uydur cânuñı / Kim göresin ***göze göz*** sultânuñı (692)

"Ey Âşık! Sen canını aşka uydur da sonunda asıl sahibini apaçık şekilde bir gör."

10) Gerçi ***takdîr*** Tañrı'dandur ***her işe*** / Hiç kimesne eydimez kim bu nişe (874)

"Gerçi bütün işler takdir Allah'tandır; bir hadise için hiç kimse, *bu nasıl şeydir diye* itiraz edemez."

3.12.4. Bulunma Grubu

1) Ol ki tâ'atdur farîza Tañrı'nuñ / ***Günde biş vakt*** kim diregidür dinüñ (347)

"O Allah'ın farz kıldığı günde beş vakit ibadet olan namaz dinin direğidir."

3.12.5. Uzaklaşma Grubu

1) ve 'aklı müstakîm ola çün bu kitâbı / mütâla'a ide ***âferînişden maksûd*** (29)

"ve aklı doğru ise bu kitabı okusun. Yaratılmaktan maksadın"

2) Ol yarânlar kim anuñla var-ıdı / Yol içinde yoldaş u hem yâr-ıdı ***Hak'dan artuk*** nesneye tapma (180)

"Onunla bile olan dostlar vardı, o yolda ona hem yoldaş hem sevgili idiler."

3) Uçagelüp dünya tagın yayladuk / ***Âhiretden yaña*** çün 'azm eyledük (490)

"Uçarak gelip yazı dünya dağında geçirdik; artık ahretten yana yöneliyourz."

4) Birdür ol birligine şek yok-durur / ***Andan ayru*** dünyada tek yok-durur (670)

"O birdir, birliğine asla şüphe yoktur; ondan başka da tek ve bir olan bulunmaz."

5) ***Nüh felekden yokaru*** seyri geçer / İrer ol rahmet honından yir içer (733)

"O dokuz felekten ötelere yol alır ve oradaki rahmet sofrasından gıdalanır."

6) Kimsenüñ kim gözi yokdur ne göre / ***Kıldan ince*** bu yolı niçe vara (842)

"Gerçeği göremeyenler ise kördür, onların kıldan ince olan bu yoldan gitmeleri mümkün değildir."

3.12.6. "+dAn, +A" Eki İle Oluşan Kısaltma Grupları

1) Ma'lûm eyler anları ***kıldan kıla*** / Hem-çünân ki tilke 'aşre kâmile (20)

"Onları inceden inceye tam on eder ayeti gibi açıklar."

2) Hem firiştehler durupdur tâ'ata / İntizâr ***öñden soña*** bir sâ'ata (23)

"Ayrıca melekler ibadete durmuşlardır, baştan sona belirli bir zamana kadar beklemededirler."

3) Gör bu odı niçe yanar yandurur / Hem döner ***hâlden hâle*** hem döndürür (38)

"Ateşin nasıl yanıp yaktığını, nasıl hâlden hâle döndüğünü ve döndürdüğüne bir bak."

4) On sekiz biñ 'âlemüñ kadri aña / Yok-durur bir zerreçe ***öñden soña*** (60)

"On sekiz bin âlemin, ezelden ebede kadar ona zerrece faydası yoktur."

5) Ne ola bizde ne var lâyık saña / Gelmedi bir lâyık iş ***öñden soña*** (82)

"Sana yaraşır bizde ne olabilir; baştan sona sana uygun bir amel yapabildik mi?"

6) Bilürüz ***bizden bize*** yokdur meded / hazretüñde fazl u rahmet bî-‘aded (93)

“Bize bizden bir faydanın olmayacağını, sayısız rahmet ve verginin yüce zatından geleceğini biliriz.”

7) hâlümüze munsıfuz ***öñden soña*** (k.g.) / Yolumuz dogru gider senden yaña (95)

“Baştan sona kadar iyilik üzereyiz, yolumuz senden tarafa doğrudur.”

8) hâlümüze munsıfuz öñden soña / Yolumuz dogru gider ***senden yaña*** (k.g.) (95)

“Baştan sona kadar iyilik üzereyiz, yolumuz senden tarafa doğrudur.”

9) Kimsene ortak degüldür işüñe / Olmadı olmayısar ***öñden soña*** (98)

“Her bir şeyi sen yaparsın, işlerinde bir ortağın yoktur; ezelden beri olmadı, ebede kadar da olmayacaktır.”

10) Ol imâm oldı vü biz uyduk aña / Anuñ-ıla varuruz ***senden yaña*** (101)

“O önderimizdir, ona uyduk; ey Allah’ım biz sana onunla varırız.”

SONUÇ

Âşık Paşa, Türk dili için en önemli isimlerden biridir. Pek çok tarihî, sosyal sebeplerden dolayı 14.yüzyılda Türkçenin nasıl geri planda kaldığı çalışmanın başında etraflıca anlatılmıştır. Türk diline ilk sahip çıkanlardandır. Böyle bir dönemde Âşık Paşa ve Türkçeye kıymet ve gönül veren diğer münevverlerin gayretleriyle Türkçe, kötü giden kaderinden kurtulmuş, hak ettiği değeri her anlamda görmeye başlamıştır. Bu mücadeleye önemli hizmetleri olan Âşık Paşa ve onun önemli eseri Garibnâme'nin üzerinde yapılmış olan bu çalışma ile Türkçenin tarihsel gramerine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Eserin hacmi göz önünde bulundurularak ilk bin beyitinde kelime grubu taranmıştır. Çalışma sırasında Prof.Dr. Kemal Yavuz'un dört ciltlik "*Âşık Paşa- Garib-nâme*" adlı eserinden faydalanılmıştır.

Çalışmada önce Âşık Paşa'yı ve Garibnâme'yi oluşturan sosyal, kültürel ve tarihi ortamı daha iyi anlamak adına 14.yüzyıl zamanı Anadolusu hakkında, daha sonra sırasıyla Eski Anadolu Türkçesi, Âşık Paşa, Garibnâme, kelime grupları hakkında etraflıca bilgi verilmiştir. Çalışmanın devamında tespit edilen kelime grupları aktarılmıştır. Bu aşamada Prof. Dr. Leylâ Karahan'ın "*Türkçede Söz Dizimi*" isimli eseri temel alınmıştır. Her alt başlıkta en fazla 10 kelime grubu örnek verilmiştir. Beyitlerin altına Türkiye Türkçesi çevirileri de eklenmiştir.

Garibnâme'nin ilk bin beyitinde toplam 708 kelime grubu bulunmuştur. En çok kelime grubu birleşik fiil grubunda çıkmıştır. Daha sonra sırasıyla; isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat grubu, bağlama grubu, zarf fiil grubu, kısaltma grubu, tekrar grubu, sıfat fiil grubu, isim fiil grubu, ünlem grubu, sayı grubu şeklindedir. Daha iyi anlaşılması için sayısal veriler çalışmanın sonunda tablolar halinde verilmiştir.

İsim tamlaması grubu belirtili isim tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması olmak üzere iki başlığa ayrılmıştır. En fazla kelime grubu belirtili isim tamlaması grubunda çıkmıştır. Bu iki başlık "iki kelimeden oluşan isim tamlaması" ve "üç veya daha fazla kelimeden oluşan isim tamlaması" şeklinde kategorize edilmiştir. Sayıca iki kelimeden oluşan isim tamlamalarının yoğun olduğu görülse de çalışma planının dışına çıkılmaması için onar örnek verilmiştir."Tamlayan+Tamlanan" dizilişinde olan belirtili isim tamlamaları sayıca fazladır. Ancak "tamlanan+tamlayan (*diregidür dinüñ)*" dizilişinde olan belirtili isim tamlamalarının olduğu da görülmüştür. İki isim tamlaması grubunda da "tamlayanı Arapça terkibi olan (*benî âdemüñ safveti)*", "tamlayanı tekrar grubu ve sıfat fiil

olan (*gelmişüñ geldeçinüñ ma'bûdı)*" veya "tamlayanı belirtisiz isim tamlaması olan (*hak yolından yoldaşı)*" gibi çeşitli kelime gruplarının varlığı dikkat çekmiştir. Garibnâme'de bu kadar çok ve çeşitli isim tamlamasının varlığının Âşık Paşa'nın betimleme gücünü yansıttığını düşünmek yanlış olmasa gerek.

Sıfat tamlamaları, isim tamlamalarında olduğu gibi "iki kelimeden oluşan sıfat tamlaması" ve "üç veya daha fazla kelimeden oluşan sıfat tamlaması" şeklinde kategorize edilmiştir. Üç veya daha fazla kelimeden oluşan sıfat tamlaması çalışmada toplam 17 alt başlığa ayrılmıştır. Buradan Âşık Paşa'nın tasvir gücünün ne kadar başarılı olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Sıfat fiil grubu incelendiğinde; en çok "-An" ve "-dIk", en az "-AsI" sıfat fiil ekinin kullanıldığı görülmüştür.

İsim fiil grubunda iki ekin kullanıldığı tespit edilmiştir. Sayıca en çok "-mAk", en az "-mAklIk" eki kullanılmıştır. "mAk" ekinin isim çekim eki almış hâlinin (*dogru yola gitmege*) de sıklıkla kullanıldığı görülmüştür.

Tekrar grubu çalışmada 4 gruba ayrılmıştır: Unsurları aynı olan, unsurları eş/ yakın anlamlı olan, unsurları zıt anlamlı olan, unsurları çekim eki alan tekrar grupları.

Edat grubunda en çok kullanılan edat *ile, gibi, çün, çünan, içün* ve *+rA* yönelme eki olmuştur. Garibnâme'de kullanılan edatların bir kısmı bugün Türkiye Türkçesinde kullanılmamaktadır. Örneğin; *çün, çünan, birle, berü* gibi.

Bağlama grubu 3 kategoriye ayrılmıştır. Tek bağlama edatı (*birle, dahı, ile, ve*) ile oluşan bağlama grupları, aynı bağlama edatının tekrarı ile oluşan bağlama grupları*(kim.. kim, ne.. ne.., hem .. hem..,* vd.) ve farklı iki bağlama edatı ile oluşan bağlama grupları. Eserde en çok tercih edilen bağlama edatı *ve, vü, u, ü* olmuştur. Garib-nâme'de kullanılan bazı bağlama edatlarının bugün Türkiye Türkçesinde kullanılmadığı (*ger, geh, dahı, ve'nin en eski formu olan vü, u gibi.*) ve Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan çoğu bağlaçların Garib-nâme'de bağlama grubu olarak kullanılmadığı (*velî, velîkin, lîk, lâkin, faḳat, zîrâ, çün, çünki, çünkim, meger, illâ* vb.) tespitler arasındadır.

Ünlem grubunda, "*iy, ya*" ünlem edatları kullanılmıştır. Bugün Türkiye Türkçesinde *iy> ey* olarak kullanılmaya devam edilmektedir. "*İy hudâyâ, İy Hudâvendâ*" gibi örneklerde görüldüğü üzere bazı kelimelerin sonunda *a* seslenme edatı kullanılmıştır.

Birleşik fiil grubu, isim+fiilden oluşan birleşik fiiller ve fiil+fiilden oluşan birleşik fiiller olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. En fazla örneğe sahip olan birleşik fiil grubu isim+fiilden oluşan birleşik fiil grubudur. İsim+fiilden oluşan birleşik fiil grubunda 50 farklı yardımcı fiilin kullanıldığı görülmüştür. Bu fiiller arasında *ol-, dur-, eyle-* gibi sık kullanılan yardımcı fiiller olduğu kadar *güt-, kar-* gibi az kullanılan yardımcı fiillerin olduğu tespit edilmiştir.

Kısaltma grubunda, bulunma grubu sayıca en az olan gruptur. +dAn, +A eki ile oluşan grup ve yönelme grubu da sayıca en çok olan kısaltma gruplarıdır.

Unvan ve birleşik isim grubunda hiç kelime grubu bulunmamıştır.

Bu tez ile Garibnâme'de yer alan kelime grupları detaylı sınıflandırmalarla ele alınmış, daha sonra yapılacak söz dizimi çalışmalarına bu araştırmanın kaynaklık etmesi amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

Akalın Ş.H. (1994). Ebulhayr Rûmî. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 10: 360-362.

Akar A. (2012). *Türk Dili Tarihi*, 5.Baskı. İstanbul, Ötüken Neşriyat.

Altınzincir H. (1991). Garib-nâme (1-5), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.

Arat R.R. (1956). Anadolu yazı dilinin tarihî inkişafına dair, V. Türk Tarih Kongresi, Ankara, V. Türk Tarih Kongresi / Ankara: 12-17 Nisan 1956 Kongeye Sunulan Tebliğler: 225-232.

Aslan A. (2015). Âşık Paşa Döneminde Kırşehirdeki Dinî Hayat, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

Banarlı N.S. (1983). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul, Millî Eğitim Basınevi.

Banguoğlu T. (1990). *Türkçenin Grameri*, 3. Baskı. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Bilgegil M.K. (1984). *Türkçe Dilbilgisi,* 1. Baskı. İstanbul, Dergâh Yayınları.

Canpolat M. (1967). Behçet ül-Hadâki'in dili üzerine, *TDAY-Belleten*, 15: 165-175.

Cin A, Babacan V. (2019). Karışık tarihî lehçelerden Kitâb-ı Güzîde okuma teklifleri, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 7: 9-33.

Çağatay S. (1977). *Türk Lehçeleri Örnekleri I*. Ankara, Erol Ofset Matbaacılık.

Delice H.İ. (2003). *Türkçe Sözdizimi*, 2. Baskı. İstanbul, Kitabevi Yayınları.

Demirbağ S. (2018). Garib-nâme'de Dil Özellikleri- Fiil, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi.

Devellioğlu F. (2013). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara, Aydın Kitabevi.

Eker S. (2011). *Çağdaş Türk Dili*, 7. Baskı. Ankara, Grafiker Yayınları.

Ercilasun A.B, İz F, Kut G, Köseoğlu N. (1985). *Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri.* İstanbul, Ötüken Neşriyat&Söğüt Yayıncılık.

Ercilasun A.B. (2014). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, 14.Baskı. Ankara, Akçağ Yayınları.

Erdem M. (1992). Kitab-ı Güzîde (76a-134a) (İnceleme-Metin-Sözlük), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Ergin M. (1950). Bursa kitaplıklarındaki Türkçe yazmalar arasında, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 4 (1-2): 132.

Ergin M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul, Bayrak Yayınları.

Ergin M. (2018). *Dede Korkut Kitabı 1-2*, 2. Baskı. Ankara, TDK Yayınları.

Ergun S.N. (1936). *Türk Şairleri*. İstanbul.

Erkan M. (1992). Behcetü'l-hadâik. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 5: 346-348.

Ertaylan İ.H. (1949). VII. H./XIII. M. asra ait çok değerli bir Türk dili yadigârı Behcet ül-hadâik fi mev'izet ül-halâik, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 3 (2-3): 275-293.

Gökyay O.Ş. (1994). Dede Korkut. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 9: 77-80.

Gölpınarlı A. (1936). Âşık Paşa'nın şiirleri, *Türkiyat Mecmuası*, 5: 87-100.

Gözütok A. (1991). Garib-nâme'nin Dili Üzerinde Sistematik Bir Gramer Çalışması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Gülensoy T. (1989). Ali. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 2: 379.

Hatipoğlu V. (1982). *Türkçenin Sözdizimi,* 2. Baskı. Ankara, Dil ve Tarih- Coğrafya FakültesiYayınları.

Karahan L. (2019), *Türkçede Söz Dizimi*, 26. Baskı. Ankara, Akçağ Yayınları.

Koca F. (2006). El-Muhtasar. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 31: 64-66.

Korkmaz Z. (1972). Selçuklular Çağı Türkçesinin genel yapısı, *TDAY-Belleten*, 20: 17-34.

Korkmaz Z. (1995). *Türk Dili Üzerine Araştırmalar -1*. Ankara, TDK Yayınları.

Korkmaz Z. (2003). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, 11. Baskı. Ankara, TDK Yayınları.

Korkmaz Z. (2004). Eski Anadolu Türkçesinin Türk dili tarihindeki yeri, *TDAY-Bellten*, 52 (2004/2): 99-105.

Korkmaz Z. (2010). Oğuz Türkçesinin tarihi gelişme süreçleri, *Turkish Studies Dergisi*, 5/1: 1-41.

Köprülü M.F. (1991). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,* 7. Baskı. Ankara, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kucur S.S. (2009). Anadolu Selçukluları- Sosyoekonomik ve Kültürel Hayat. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 36: 384-385.

Kut G. (1991). Âşık Paşa. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 4: 1-3.

Levend A.S. (1953). Âşık Paşa'nın bilinmeyen iki mesnevisi Fakr-Nâme ve Vasf-ı Hal, *TDAY-Belleten*, 1: 205-284.

Levend A.S. (1954). Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Mesnevisi Daha: Hikâye ve Kimya Risalesi, *TDAY-Belleten*, 2: 265-284.

Merçil E. (1991). Anadolu Beylikleri/Tarih. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 3: 138-139.

Müfettişoğlu C. (2006). Karışık Dilli Bir Kur'an Çevirisi/Yazmanın 037b-072a Yaprakları Üzerinde Dil İncelemesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Mülayim S. (1991). Anadolu Beylikleri/ Sanat. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 3: 141-143.

Ocak A.Y. (1991). Âşık Paşa. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 4: 3.

Ocak A.Y. (1991). Baba İlyas. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 4: 368.

Ocak A.Y. (1992). Battalnâme. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 5: 206-208.

Ocak A.Y. (1993). Danişmendnâme. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 8: 478-480.

Özdağ T. (2019). Karışık dilli eserlere kısa bir bakış, *Türk Ekini*, 0 (2): 21-24.

Özkan M. (1995). *Türk Dilinin Gelişim Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul, Filiz Kitabevi.

Özkan M. (1996). Gülşehrî. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 14: 250-252.

Özkan M. (2007). Osmanlı Türkçesi. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 33: 483-485.

Özkan M. (2008). Eski Anadolu Türkçesi Döneminde ortaya konan Kuran tercümeleri üzerine I, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dil ve Edebiyatı Dergisi*, 0 (39): 115-159.

Özkan M. (2009). Türkçenin Anadolu'da yazı dili olarak teşekkülünde Yunus Emre'nin rolü, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 0 (41): 25-68.

Öztürk E. (2017). *Eski Anadolu Türkçesi El Kitabı*, 1. Baskı. Ankara, Akçağ Yayınları.

Sümer F. (2009). Anadolu Selçukluları. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 36: 380-384.

Şapolyo E.B. (1967). *Kırşehir Büyükleri*. Ankara, San Yayınları.

Tatçı M. (1990). Yûnus Emre Dîvânı (İnceleme-Metin) I, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.

Tatçı M. (2013). Yûnus Emre. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 43: 600-606.

Tekin Ş. (1974). 1343 tarihli bir Eski Anadolu Türkçesi metni ve Türk dili tarihinde olga-bolga sorunu, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, 21-22 (1973-1974): 59-157.

Tekin Ş. (1997). Timur öncesinde Anadolu ile Orta Asya Türk Dünyası arasındaki kültür ilişkileri ve Güzide Kitabı'nın tercüme hikâyesi, *TDAY-Belleten*, 45 (1997): 150-194.

Tezcan S. (1995). Kitâbu'l-Ġunya Harezm Türkçesinden Anadolu Türkçesine Aktarılmış Bir İlmihal Kitabı. İçinde: *Türk Dilleri Araştırmaları*, Ankara, Simurg Yayıncılık, 5: 171-210.

Tezcan S. (1997). Kitabu'l-Ġunya'nın Yazarı. İçinde: *Türk Dilleri Araştırmaları*, Ankara, Simurg Yayıncılık, 7: 13-18.

Timurtaş F.K. (1976). Küçük Eski Anadolu Türkçesi grameri, *Türkiyat Mecmuası*, 18: 331-368.

Timurtaş F.K. (1999). *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, 5. Baskı. İstanbul, Boğaziçi Yayınları.

Togan Z.V. (1958). Londra ve Tahrandaki İslamî yazmalardan bazılarına dair, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü*, 3 (0): 133-160.

Tulum M. (1996). Elvan Çelebi'nin Menâkıbu'l-Kudsiyye adlı eserinin ikinci baskısı münasebetiyle, *İlmi Araştırmalar*, 0 (2): 175-288.

Türk V, Arslan H, Gülsevin G, Durgut H, Ceritoğlu M. (2013). *XIV-XV. Yüzyıllar Türk Dili*. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yaman H. (2007). Ali'nin Kıssa-i Yusuf'un söz varlığı üzerine, *Türkbilig*, 14: 184-199.

Yavuz K. (2000). *Âşık Paşa-Garib-nâme*. İstanbul, TDK Yayınları.

Yavuz K. (2004). Âşık Paşa'nın dil üzerine düşünceleri ve Türkçeye hizmetleri, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi*, 32 (0): 223-244.

Yıldız D.H. (1991). Anadolu Beylikleri/Teşkilat ve Kültür. İçinde: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, 3: 139-141.

TABLOLAR

Tablo 1. Garibnâme'de kelime gruplarının dağılımı ve sayısı

1- İsim Tamlaması	111
2- Sıfat Tamlaması	98
3- İsim-Fiil Grubu	12
4- Sıfat- Fiil Grubu	30
5- Zarf-Fiil Grubu	48
6- Tekrar Grubu	33
7- Edat Grubu	65
8- Bağlama Grubu	63
9- Unvan Grubu	0
10- Birleşik İsim Grubu	0
11- Ünlem Grubu	10
12- Sayı Grubu	10
13- Birleşik Fiil Grubu	192
14- Kısaltma Grubu	36

Tablo 2. İsim tamlaması grubunun dağılımı

Belirtili İsim Tamlaması:	72
Belirtisiz İsim Tamlaması	39

Tablo 3. Belirtili isim tamlamasının dağılımı

İki Kelimeden Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları	Tamlayan+ Tamlanan Dizilişinde Olan	Tamlayanında Tamlayan Eki Bulunan Belirtili İsim Tamlaması	10
		Tamlayanında Tamlayan Eki Bulunmayan Belirtili İsim Tamlaması	1
		Tamlananında Tamlama Eki Bulunmayan Belirtili İsim Tamlaması	1
	Tamlanan + Tamlayan Dizilişinde Olan		10
	Aralarında Başka Unsur Olan Belirtili İsim Tamlaması	Tamlayan+ Tamlanan Dizilişinde Olan Belirtili isim Tamlaması	8
		Tamlanan+ Tamlayan Dizilişinde Olan Belirtili isim Tamlaması	10

Üç ve Daha Fazla Kelimeden Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları	Tamlananı Farsça Tamlama Olan Belirtili İsim Tamlaması	1
	Tamlayanı Arapça Terkibi Olan Belirtili İsim Tamlaması	1
	Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	10

	Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	1
	Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	3
	Tamlayanı Tekrar Grubu ve Sıfat Fiil Olan Belirtili İsim Tamlaması	2
	Tamlananı Bağlama Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması	2
	Tamlananı Sıfat Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması	2
	Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	2
	Tamlayanı ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	4
	Tamlayanı Sıfat Tamlaması Tamlananı Zarf Fiil Olan Belirtili İsim Tamlaması	1
	Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	1
	Tamlayanı İsim Fiil Olan Belirtili İsim Tamlaması	1
	Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	1

Tablo 4. Belirtisiz isim tamlaması grubunun dağılımı

İki Kelimeden Oluşan Belirtisiz İsim Tamlamaları		10
Üç ve Daha Fazla Kelimeden	Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	8

Oluşan Belirtisiz İsim Tamlamaları	Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	10
	Tamlayanı İsim Fiil Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	2
	Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	2
	Tamlayanı Kısaltma Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	1
	Tamlayanı Sıfat Fiil Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	2
	Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	4

Tablo 5.Sıfat tamlaması grubunun dağılımı

İki Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları		10
Üç ve Daha Fazla Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları	Tamlananı Arapça Tamlama Olan Sıfat Tamlamaları	1
	Tamlananı Farsça Tamlama Olan Sıfat Tamlamaları	7
	Tamlananı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	10
	Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması	10
	Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	10
	Tamlayanı Sıfat Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması	7

	Tamlayanı Zarf Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması	5
	Tamlayanı Kısaltma Grubu Olan Sıfat Tamlaması	10
	Tamlayanı İsim Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması	2
	Tamlayanı İsim Fiil Olan Sıfat Tamlaması	1
	Tamlayanı Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlaması	8
	Tamlananı Arapça Terkib Olan Sıfat Tamlaması	1
	Tamlayanı Edat Grubu Olan Sıfat Tamlaması	3
	Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlaması	4
	Tamlayanı Sıfat Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlaması	7
	Tamlananı Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlaması	2
	Tamlayanı Zarf Fiil Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması	1
	Tamlayanı Sıfat Fiil Grubu Tamlananı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlaması	1

Tablo 6. İsim fiil grubunun dağılımı

“-mAk” Eki ile Yapılan İsim-Fiil Grubu	10
“-mAklIk Eki ile Yapılan İsim- Fiil Grubu	2

Tablo 6.Sıfat fiil grubunun dağılımı

“-An” Eki İle Yapılan Sıfat Fiil Grupları:	10
“-mIş” Eki İle Yapılan Sıfat Fiil Grupları:	6
“-dIk” Eki İle Yapılan Sıfat Fiil Grupları:	10
“-AsI ” Eki İle Yapılan Sıfat Fiil Grupları:	4

Tablo 7. Zarf fiil grubunun dağılımı

“Up-” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları:	10
“-A” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları:	10
“-ken” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları:	4
“-mAdIn” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları:	7
“-IçAk” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları:	4
“-IncA” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları:	9
“-UbAn” Eki İle Oluşan Zarf Fiil Grupları:	9

Tablo 8. Tekrar grubunun dağılımı

Unsurları Aynı Olan Tekrar Grupları	10

Unsurları Eş/ Yakın Anlamlı Olan Tekrar Grupları	4
Unsurları Zıt Anlamlı Olan Tekrar Grupları	10
Unsurları Çekim Eki Alan Tekrar Grupları	9

Tablo 9. Edat grubunun dağılımı

“İle” İle Oluşan Edat Grupları	10
“Sonra” İle Oluşan Edat Grupları	4
“Üzeri” İle Oluşan Edat Grupları	7
“+çA” Eki İle Oluşan Edat Grupları	6
“Birle” Edatı İle Oluşan Edat Grupları	5
“Çün, Çünan, İçün” Edatı İle Oluşan Edat Grupları	9
“Karşu” İle Oluşan Edat Grupları	1
“+rA” Yönelme Hâl Eki İle Oluşan Edat Grupları	8
“Gibi” Edatı İle Oluşan Edat Grupları	10
“Berü” Edatı İle Oluşan Edat Grupları	1
“Göre” Edatı İle Oluşan Edat Grupları	1
“Değin” Edatı İle Oluşan Edat Grupları	2
“Kadar” İle Oluşan Edat Grupları	1

Tablo 10. Bağlama grubunun dağılımı

“ve, vü, u, ü” Bağlama Edatı İle Yapılan Bağlama Grupları	10
“ne…ne…” Bağlama Edatı İle Yapılan Bağlama Grupları	3
“geh…geh…” Bağlama Edatı İle Yapılan Bağlama Grupları	3

“hem… hem…” Bağlama Edatı İle Yapılan Bağlama Grupları	10
“kim… kim/i…” Bağlama Edatı İle Yapılan Bağlama Grupları	10
“ger…ger…” Bağlama Edatı İle Yapılan Bağlama Grupları	5
“ile” Bağlama Edatı İle Yapılan Bağlama Grupları	10
“dahı” Edatı İle Yapılan Bağlama Grupları	1
“birle” İle Yapılan Bağlama Grupları	1
İki Farklı Bağlama Edatı İle Yapılan Bağlama Grupları	10

Tablo 11. Birleşik fiil grubunun dağılımı

İsim+Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller	182
Fiil+Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller	10

Tablo 12. Kısaltma grubunun dağılımı

İsnat Grubu	5
Yükleme Grubu	4
Yönelme Grubu	10
Bulunma Grubu	1
Uzaklaşma Grubu	6
+dAn, +A Eki İle Oluşan Kısaltma Grupları	10